

Takiyyuddîn en-Nebhânî

İSLÂM NİZAMI

Takiyyuddîn en-Nebhânî

İSLÂM NİZAMI

نِظَامُ الْإِسْلَامِ

Hizb-ut Tahrir Neşriyatındandır

Birinci Baskı

H. 1372 - M. 1953

Altıncı Baskı

[Mutemet Baskı]

H. 1422 - M. 2001

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
İMAN YOLU	7
<i>Eşyanın Bir Yararıya Muhtaç Olmasının Gereği</i>	8
<i>Rasullere Olan İhtiyaç</i>	13
KAZA VE KADER.....	19
İSLÂM'DA FİKRÎ LİDERLİK.....	29
<i>Metodun Lüzumu</i>	32
<i>Akide Açısından Komünizm, Kapitalizm ve İslâm</i>	42
Nizamın Akideden Doğması Hususu.....	43
Hayatta Amellerin Kıymet Ölçüsü.....	44
Toplum Görüşleri	44
Nizamın Yürütülmesi.....	45
Müslümanların Amelî Olarak İslâm'ı Tatbiki	53
İSLÂMÎ DAVETİ TAŞIMANIN KEYFİYETİ	69
İSLÂMÎ HADÂRAT	75
İSLÂM NİZAMI	81
<i>Şer'î Hüküm</i>	87
<i>Şer'î Hükümlerin Türleri</i>	91
<i>Sünnet</i>	92
<i>Rasul Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'ın Fiillerine Uyuma</i> .	93
<i>Şer'î Hükümleri Benimseme</i>	95
<i>Anayasa Ve Kanun</i>	97
ANAYASA TASARISI	103
<i>Genel Hükümler</i>	103
<i>Yönetim Nizamı</i>	105
Halife	107
Tefviz Muavini	113
Tenfiz Muavini.....	115
Valiler	115
Cihad Emîri.....	117
<i>Harbiye Dairesi - Ordu</i>	117

<i>İç Güvenlik</i>	119
<i>Hariciye (Dışişleri)</i>	119
<i>Sanayi Dairesi</i>	120
Kaza (Yargı).....	120
İdari Cihaz	124
Beyt-ul Mâl (Hazine)	125
Medya.....	125
Ümmet Meclisi	126
<i>İçtimai Nizam</i>	128
<i>İktisadi Nizam</i>	130
<i>Öğretim Siyaseti</i>	139
<i>Haricî Siyaset</i>	141
İSLÂM'DA AHLAK	145

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İMAN YOLU

İnsanoğlu; insan, hayat, kâinat ve bunların dünya hayatının öncesi ve sonrası ile olan alakaları hakkındaki fikriyle kalkınır. Öyleyse bugünkü insanın kalkınabilmesi için fikrini esaslı ve kapsamlı bir şekilde değiştirip ortaya başka bir fikir koymak gerekir. Çünkü eşya hakkındaki mefhumları ortaya koyan ve onları yerleştiren ancak fikirdir; insan, davranışlarını hayat hakkındaki mefhumlarına göre düzenler. Bir insanın, sevdiği şahıs hakkındaki mefhumu ona karşı davranışını belirler. Bu davranışı, sevmediği ve nefret mefhumlarına sahip olduğu diğer bir şahsa olan davranışından başkadır. Her iki davranışı da hiç tanımadığı ve hakkında hiçbir mefhumla sahip olmadığı üçüncü bir şahsa karşı olan davranışından farklıdır. Şu halde insanın davranışları mefhumlarına bağlıdır. İnsanın düşük davranışını değiştirip seçkin bir davranış hâline getirmek istediğimizde öncelikle onun mefhumlarını değiştirmemiz gereklidir:

“Bir kavim nefislerindeki (kendilerinde olanı) değiştirmedikçe Allah o kavmin halini değiştirmez!” [Ra’d 11]

Mefhumları değiştirmenin tek yolu, dünya hayatı hakkında fikir ortaya koymaktır ki böylece hayat hakkında doğru mefhumlar oluşabilsin. Dünya hayatı hakkındaki fikrin verimli bir şekilde yerleşebilmesi ise ancak insan, hayat, kâinat ve dünya hayatının öncesi ve sonrası ile alakası hakkında bir fikir bulunmasıyla mümkündür. Bu da insan, hayat ve kâinatın ötesi hakkında külli fikir ortaya koymakla olur. Çünkü hayat hakkındaki bütün fikirler bu fikrî

kaide üzerine kurulur. Bunlar hakkında külli bir düşünce ortaya koymak, insandaki büyük düğümü çözmek demektir. Bu düğüm çözülmüş diğer bütün düğümler de çözülecektir. Çünkü bunlar diğerine oranla cüzidirler veya onun dalları durumundadırlar. Ancak insanı kalkınmaya ulaştırabilmesi için bu çözümün insan fıtratına uygun, akla kanaat ve kalbe güven veren doğru bir çözüm olması gerekir. Bu doğru çözüm de ancak insan, hayat ve kâinat hakkında aydın fikir ile sağlanır. Bunun içindir ki kalkınma ve ilerleme yolunda yürümek isteyenlerin öncelikle aydın fikir ile bu düğümü doğru olarak çözmeleri gerekir. İşte bu çözüm hayatta izlenecek yola ve hayatın nizamlarına ilişkin fikirlerin dayandığı fikrî kaide ve akidedir.

İslâm bu büyük düğümü hedef almış ve onu insan fıtratına uygun, akla kanaat ve kalbe güven verici bir şekilde çözerek İslâm'a girişi, bu çözümü akıldan doğan sadık bir ikrar ile kabule bağlı tutmuştur. Bundan dolayı, İslâm yalnız bir temel üzerine kurulmuştur ki o da akidedir. Bu akide ise; kâinat, insan ve hayatın ötesinde bunların hepsini yaratan bir yaratıcının olduğudur. Her şeyi O yaratmıştır ki O Allahu Teala'dır. Bu yaratıcı, eşyayı yoktan var etmiştir. O'nun varlığı zaruridir. O yaratılmamıştır, aksi takdirde yaratıcı olamazdı. O'nun yaratıcılıkla vasıflanması, yaratılmamış bulunmasını ve varlığının vacip olmasını gerektirir. Zira bütün eşya, varlıklarını O'na borçludur, O'nun varlığı ise hiçbir şeye dayanmamaktadır.

Eşyanın Bir Yaratıcıya Muhtaç Olmasının Gereği

Aklın idrak ettiği şeyler insan, hayat ve kâinattır. Bunlar sınırlıdır; dolayısıyla, aciz, eksik ve başkasına muhtaçtırlar.

Mesela, insan sınırlıdır, çünkü her bakımdan bir sınıra kadar gelişir ve bu sınırı geçemez. Kendisi sınırlı olduğu gibi hayatı da sınırlıdır. Çünkü varlığı sadece ferdidir. Hisle müşahede edilen ise onun fertte sona erişidir. Kâinat sınırlıdır, çünkü o gök cisimleri topluluğudur. Her bir gök cismi sınırlıdır. Dolayısıyla sınırlılardan oluşan kâinat da açık olarak sınırlıdır.

Şu hâlde insan, hayat ve kâinat kesin olarak sınırlıdır. Bunların sınırlı oluşlarına baktığımızda ezeli olmadıklarını görürüz. Ezeli olsalardı sınırlı olmazlardı. O hâlde sınırlının bir başkası tarafından yaratılması lâzımdır ki O; insan, hayat ve kâinatın yaratıcısıdır. Bu yaratıcı ya başkası tarafından yaratılmıştır ya kendi kendini yaratmış ya da varlığı vacip ve ezeli'dir. Başkası tarafından yaratılmış olması batıldır, çünkü o zaman sınırlı olur. Kendi kendini yaratmış olması da batıldır, çünkü aynı anda hem kendisinin yaratıcısı ve hem de kendisinin yaratığı olmuş olur ki bu imkânsızdır. Şu hâlde yaratıcının ezeli ve varlığının vacip olması gerekir ki O da Allahu Teala'dır.

Aklı olan herkes hislerinin algılayabildiği şeylerin sadece varlığından onları yaratmış olan bir yaratıcının mevcut olduğunu anlar. Zira bütün eşyada gözlenen şey, onların eksik, aciz ve başkasına muhtaç oluşudur. Öyle ise bunlar kesinlikle yaratılmıştır. Bundan dolayı çekip çeviren ve düzen sahibi bir Yaratıcının mevcudiyetine delil getirmek için bakışları kâinat, hayat veya insanda herhangi bir şeye yöneltmek yeterlidir. Kâinatta herhangi bir gök cismine bakmak, hayatın görüntülerinden herhangi birini düşünmek ve insanın herhangi bir özelliğini anlamak, yüce Allah'ın varlığına kesin olarak delil olur. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim dikkati eşyaya yöneltir. İnsanı, eşyaya ve eşyanın etrafında olup bitenlere, eşyaya ilişkin hususlara

bakmaya ve böylece Allahu Teala'nın varlığına, delile dayanarak inanmaya çağırır. Böylece insan eşyanın başkasına nasıl muhtaç bulunduğunu görünce bundan düzen sahibi bir Yaratıcı'nın varlığını kesin olarak anlar. Bu anlamda yüzlerce ayet gelmiştir:

Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ** وَاٰخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ **“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için deliller vardır.”** [Âl-i İmrân 190]

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاٰخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ **“Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması da O'nun delillerindedir.”** [Rûm 22]

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ **“Develerin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl serildiğine bakmıyorlar mı?”** [Gâşiyeh 17-20]

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ يُخْرَجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ **“İnsan neden yaratıldığına bir baksın: Erkeğin beli ile kadının kaburgaları arasından çıkan akıcı bir sudan yaratıldı.”** [Tânk 5-7]

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاٰخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ **“Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanlara yararlı şeyleri denizde götüren gemilerde, Allah'ın gökten indirip ölümdünden sonra kendisi ile yeri tekrar dirilttiği yağmurun yağmasında ve her çeşit hayvanı yeryüzüne yaymasında, rüzgârları estirmesinde ve gökle yer arasında emre amade kıldığı bulutlarda düşünen bir toplum için delil-**

ler vardır.” [Bakara 164] Bunlar gibi, insanı eşyaya, eşyanın etrafındakilere ve eşyayla ilgili hususlara derin bir düşünce ile bakmaya, bu suretle düzen sahibi bir Allah’ın mevcudiyetini delille anlamaya ve neticede Allah’a imanın akıl ve delilden çıkması ile köklü bir imana sahip olmasına davet eden birçok ayet vardır.

Evet, düzen sahibi bir yaratıcıya inanmak, her insanda fitridir. Ancak, bu fitri iman, vicdan yolundan gelir. Bu da akıbeti emin olmayan bir yoldur ve yalnız başına bırakılırsa köklü bir imana götürmez. Vicdan çok defa insanın inandığı şeylere aslı olmayan bir takım şeyler katarak onlar, inandığı şeylerin ayrılmaz birer vasfı olarak zihninde canlandırır. Bu yüzden küfür ve sapıklığa düşer. Putlara tapma, hurafeler ve batıl inançlar ancak vicdanın yanılmasının ürünüdür. Bundan dolayı İslâm vicdanı, iman konusunda tutulacak yol olarak tek başına bırakmamıştır; ta ki Allah’ın ilahlığına zıt sıfatlar vermesin, O’nun maddi şeylerde cisimleşebileceğini mümkün sayıp veya maddi şeylere ibadet etmekle O’na yaklaşma imkânını tasavvur edip de neticede küfre, şirke yahut hakiki imanın asla kabul etmediği kuruntu ve hurafelere götürmesin. Bu yüzden İslâm, akli vicdanla beraber kullanmayı farz kılmış ve Müslümana Allah’a iman ederken aklını kullanmayı emredip akidede taklitten nehyetmiştir. Allah’a iman hususunda akli hakem kılmıştır. Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ آيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ** “Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için deliller vardır.” [Âl-i İmrân 190] Bundan dolayı her Müslümana imanı araştırması, tetkik ve derin düşünce ile bulması ve Allah’a iman hususunda kesinlikle akli hakem kılması vacipir. İnsanın kanunlarını belirlemesi ve yaratıcısına iman

için kâinata bakmaya davet edilmesi, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde yüzlerce defa tekrar edilmektedir. Bunların hepsi, insanın akli yeteneklerine yöneltilmiş olup, iman akıldan ve delilden doğsun diye, derin ve aydın düşünceye çağırmakta ve babalarından gördüğü şeyleri hiç düşünmeden, incelemeden, ne derece hakikat olduğuna kanaat getirmeden kabul etmekten sakındırmaktadır. İşte İslâm'ın istediği iman budur. Bu iman, o kocakarı imanı diye adlandırılan iman değildir. Bu, ancak derin derin, enine boyuna düşünüp sonra da bu enine boyuna ve derin düşünme yolu ile Allah ^[Cellet Kudratuhul]'ya şüpheye düşmeden ulaşan araştırmacı aydınının imanıdır.

Allah'a iman hususunda insanın aklını kullanması farz olmakla beraber duyusunun ve aklının sınırı dışında olanı anlaması da mümkün değildir. Zira insan akli sınırlıdır. Ne kadar keskin ve parlak olursa olsun aklın kabiliyeti de sınırlıdır, o sınırı aşamaz. Neticede, anlayışı da sınırlıdır. Bundan dolayı aklın Allah'ın zatını, varlığının özünü anlayamaması ve O'nun aslını kavramaktan aciz kalması kaçınılmazdır. Çünkü Allah; kâinatın, insanın ve hayatın ötesindedir. İnsandaki akıl ise, kâinatın, insanın ve hayatın ötesindeki gerçeği anlayamaz. Bunun için insan Allah'ın zatını anlamaktan da acizdir. Burada *"Peki akıl Allah'ın Zatını anlamaktan aciz ise insan akıl ile Allah'a nasıl inandı?"* da denilemez. Çünkü burada söz konusu iman ancak Allah'ın varlığına inanmaktır. O'nun varlığı ise, yaratıklarının varlığından anlaşılır. Onlar da kâinat, insan ve hayattır. Bu yaratıklar, insan aklının anlayış sınırı dâhilindedir. Bundan dolayı akıl, yaratıkları anlayabilecek ve onları anlamaktan da yaratıcısının varlığını anlamaya geçecektir ki o da Allah Teala'dır. Bunun içindir ki Allah'ın varlığına iman aklidir ve akıl sınırı içindedir. Fakat Allah'ın zatını anlamak

böyle değildir, o imkânsızdır. Çünkü Allah'ın zatı, kâinat, insan ve hayatın ötesinde olduğu için aklın da ötesindedir. Akıl kendi sınırları dışındakileri anlayamaz, zira buna yeterli değildir. Aklın bu yetersizliğinin şek ve şüphe faktörlerinden değil imanı takviye edicilerden sayılması gerekir. Çünkü Allah'ın varlığına imanımız, akıl yoluyla olunca O'nun mevcudiyeti hakkındaki idrakimiz tam bir idrak olacaktır. Allah'ın varlığı hakkındaki duygumuz da akla paralel olunca, bu duygu şüpheden kurtulmuş yakınî bir duygu olur. Bu da bizde ilahi sıfatlar hakkında tam bir anlayışla şüpheden uzak bir duygu meydana getirir. Böyle bir iman, inancımızın kuvvetine rağmen bize Allah'ın zatının mahiyetini asla anlayamayacağımız ve bize haber verilen ancak aklın idrak edemeyeceği hususlara da teslim olmamız gerektiği kanaatini verir. Bu da insan aklının, kendi sınırlı, nisbi ölçüleriyle aklî idrakin ötesinde olanı anlamaktan doğal olarak aciz olması sebebiyledir. Çünkü bu çeşit bir anlayış, sınırsız ve nisbi olmayan ölçülere ihtiyaç duyar. Bunlar da insanların sahip olmadığı ve olamayacağı şeylerdir.

Rasullere Olan İhtiyaç

Bilinmektedir ki insan Allah'ın bir yaratığıdır. Onun yaratılışında tedeyyün (dindarlık içgüdüsü) vardır. Tedeyyün insanın içgüdülerinden biridir. İnsan bu fitri sebep ile yaratıcısını takdis eder. Bu takdis ise ibadetten ibarettir. İbadet, yaratıcı ile insanın alakası demektir. Bu alaka düzensizlik içinde bırakılırsa karışıklığa ve Allah'tan başkasına ibadet etmeye yol açar. Dolayısıyla bu alaka, doğru bir nizama bağlanmalıdır. Bu nizamı insan koyamaz. Çünkü o yaratıcısının zatını anlayamaz ki kendisi ile yaratıcısı ara-

sında bir nizam koyabilsin. Bundan dolayı bu nizamı yoktan var edicinin, yaratıcının koyması icap eder. Yaratıcının bu düzeni insanlara duyurması gerektiğinden Allah'ın dinini insanlara tebliğ eden rasullere lüzum hâsıl olmuştur.

İnsanların rasullere olan ihtiyacına bir delil de, insanın içgüdülerini ve uzvi ihtiyaçlarını tatmin etmesi zaruretidir. Bunların hatalı yahut anormal yollardan tatminine gidilirse bu, insanın huzursuz, bedbaht olmasına sebep olur. Şu hâlde insanın içgüdülerini ve uzvi ihtiyaçlarını düzenleyen bir nizam gerekmektedir. Bu nizam, insandan gelmez. Çünkü onun insandaki içgüdüleri ve uzvi ihtiyaçlarını düzenlemede ulaştığı sonuç değişikliğe, ihtilafa, çelişkiye ve içinde yaşadığı çevrenin etkisine açıktır. Nizam koymak insana bırakılırsa o nizam değişikliğe, ihtilafa, çelişkiye maruz kalıp insanın huzursuzluğuna yol açar. Onun için nizamın Allahu Teala tarafından konulması kaçınılmazdır.

Kur'an-ı Kerim'in Allahu Teala'dan Olduğunun İspatı

Kur'an Arapça bir kitaptır. Onu Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* getirmiştir. Demek ki Kur'an ya Araplardan, ya Muhammed'den ya da Allahu Teala'dandır. Bu üçünden başkası imkânsızdır. Çünkü dili ve üslubu Arapçadır.

Onun Araplardan olması batıldır, çünkü Kur'an Araplara bir benzerini getirmeleri için defalarca meydan okumuştur: **"De ki onun gibi on sure getirin."** [Hûd 13] **"De ki onun gibi bir sure getirin."** [Yûnus 38]

Gerçekten de Araplar onun benzerini getirmeye gayret etmişler, fakat bundan aciz kalmışlardır. O hâlde Kur'an,

onların sözlerinden değildir. Çünkü Kur'an'ın bu meydan okuyuşuna karşılık onlar bütün gayretlerine rağmen Kur'an'ın benzerini getirmekten aciz kalmışlardır.

Kur'an'ın Muhammed'den olması da batıldır. Çünkü Muhammed de diğerleri gibi bir Araptır. Dâhiyane özelliklerine rağmen yine de bir insandır. Kendi toplumundan ve ümmetinden bir ferttir. Mademki Araplar onun benzerini getiremediler, o hâlde bir Arap olan Muhammed'in de benzerini getiremeyeceği şüphesizdir. Öyle ise Kur'an, Muhammed'den de değildir. Buna ilave olarak diyebiliriz ki Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*'ın bir takım sahih ve bir takım da tevatür yoluyla rivayet edilmiş birçok hadisleri vardır. "Tevatür yoluyla gelenler hakkında doğrudur." demekten başka bir söz söylenemez. Bununla beraber herhangi bir ayetle bir hadis karşılaştırılırsa aralarında üslup bakımından bir benzerlik görülmez. Hâlbuki Muhammed ayetleri okurken aynı zamanda hadis de söylüyordu. Aralarında üslup bakımından bir ayrılık vardı. Bir insan, sözlerini ne kadar çeşitlendirmeye çalışsa da üslupça sözleri yine birbirine benzer. Çünkü insanın sözü kendisinin bir parçasıdır. Kur'an ile hadis arasında üslupça hiçbir benzerliğin bulunmaması Kur'an'ın asla Muhammed'in sözü olmadığını gösterir. Çünkü Kur'an ile Muhammed'in sözü arasında açık bir farklılık vardır. Aynı zamanda Muhammed'in Kur'an'ı **Cebr** isimli bir Hıristiyan'dan aldığı da iddia edilmiştir. Onun için Allahu Teala onların bu iddialarını reddederek şöyle buyurmuştur: **وَلَقَدْ نَعَلْمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ** "Biz onların, "bu (Kur'an'ı) O'na (Muhammed'e) bir insan öğretiyor dediklerini biliyoruz. Ona iftira ettikleri dil yabancıdır, hâlbuki bu apaçık Arapçadır." [Nahl 103]

Kur'an'ın, Arapların sözü ve Muhammed'in sözü olmadığı sabit olunca kesin olarak Allah'ın sözü olduğu meydana çıkar ve onu getirenin mucizesi olur.

Bir şeriati ancak nebiler ve rasuller getirir. Allah'ın kelamı ve şeriati olan Kur'an'ı Muhammed getirdiğine göre, akli delil ile Muhammed'in nebi ve rasullüğü kesin olarak anlaşılır. İşte bu, Allah'a ve Muhammed'in elçiliğine inanmaya ve Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğuna dair akli bir delildir.

Şu hâlde Allah'a iman akıl yoluyla olmaktadır. Akli yoldan olması da lâzımdır. Bu suretle akıl yoluyla iman bütün gaybî olan hususlara ve Allah'ın bize bildirdiği her şeye imanun esasını teşkil eden temel unsurdur. Mademki Allah'a inanıyoruz -ki o ilahlık sıfatlarına sahiptir- o hâlde akıl anlasın veya anlamasın O'nun bize haber verdiği her şeye inanmamız gerekir. Çünkü onları bize bildiren Allahu Teala'dır. Bundan dolayıdır ki, ölümden sonra dirilmeye, haşr ve neşre, Cennet ve Cehenneme, hesap ve azaba, meleklerle, cin ve şeytanlara ve daha bunlar gibi Kur'an-ı Kerim yahut mütevatir hadis yoluyla bildirilen haberlerin hepsine inanmak farz olur. Bu iman her ne kadar nakil ve işitme yoluyla elde edilse de aslında akli imandır. Çünkü aslı akıl ile sabit olmuştur. Bunun içindir ki Müslümanın akidesi akla yahut aslı akıl yoluyla sabit olan şeylere dayanmalıdır. Müslümanın, akıl veya kesinlik ifade eden işitme yoluyla, yani Kur'an-ı Kerim veya mütevatir hadis ile sabit olana inanması gerekir. Bu iki yoldan aklın, Kitap ve kati sünnetin naslarından biriyle sabit olmayana iman etmesi haramdır. Zira akideler yakînden kabul edilir.

Buna göre, dünya hayatının öncesine iman lazımdır ki o, Allahu Teala'dır. Hayat sonrasına da iman etmek lazım-

dır ki o da kıyamet günüdür. Hayat ile hayat öncesi arasındaki münasebet iki konuyu kapsar: yaratıcı-yaratık ilişkisi ve Allah'ın emirleri. Hayat ile hayat sonrası arasındaki münasebet de iki şeyi kapsar: ölümden sonra dirilme, haşru-neşr ve insanın dünyada yaptığı fiillerden hesaba çekilmesi. Bu yüzden bu hayatın öncesi ve sonrası ile bir bağının olması ve hayatta insanın durumlarının bu bağ ile mukayyet olması icap eder. O halde insan, hayatta Allah'ın nizamlarına uygun olarak hareket etmeli ve dünyada yaptığı işlerden Allah'ın kıyamet gününde kendini hesaba çekeceği inancında olmalıdır.

Böylece, kâinat, hayat ve insan ötesi hakkında aydın fikre ulaşılmış olur. Yani hayatın öncesi ve sonrası ve hayatın öncesi ve sonrasile arasındaki ilişki hakkında aydın fikir elde edilmiş olur. Bu suretle insanlığın en büyük düğümü tamamen İslâmi akide ile çözülmüş olur.

İnsan bu çözümden sonra dünya hayatı hakkında düşünmeye, verimli ve doğru mefhumları bulmaya geçebilir. İşte bu çözüm, bizzat kalkınma yolunda ortaya konulacak ideolojinin üzerine bina edildiği temeldir. Aynı zamanda bu çözüm, ideolojinin hadâratının üzerinde kurulduğu, ideolojinin nizamlarının kendisinden fıskırdığı ve ideolojinin devletinin dayandığı esastır. Bundan dolayı İslâm'ın fikir ve metot olarak üzerinde kurulduğu temel, İslâmi akidedir. Allahu Teala şöyle buyurmuştur: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا “Ey iman edenler! Allah’a, Rasulü’ne, Rasulü’ne indirdiği Kitab’a ve daha önce indirdiği kitaplara iman edin. Her kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, rasullerini ve ahiret gününü inkâr ederse uzak bir dalalete düşmüştür.” [Nisâ 136]

Buna iman etme gerekliliğinden dolayı bakış açısı netleştikten sonra, artık her Müslümanın İslâm Şeriatı'nın bütününe iman etmesi gerekir. Çünkü bu şeriat Kur'an-ı Kerim'de geçmiş, onu Rasulü Ekrem tebliğ etmiştir. Aksi hâlde kişi kâfir olur. Bundan dolayı şer'î hükümleri tümünden veya kati olanlardan herhangi birini inkâr etmek küfürdür. Bu hükümler ister ibadete, ister muamelata, ister ukubata isterse de mat'umata ait olsun fark etmez. Dolayısıyla وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ **"Salâhı kılın!"** [Bakara 43] ayetini inkâr etmek; وَأَحَلَّ اللَّهُ النَّبِيْعَ وَحَرَّمَ الرَّبَا **"Allah, alışverişi helal, faizi haram kıldı."** [Bakara 275] ayetini, وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا **"Hırsız erkek ve hırsız kadının ellerini kesin!"** [Mâide 38] ve حَرِّمْتُ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ **"Size ölü, kan, domuz eti ve Allah'tan başkasının adına kesilen hayvanlar haram kılındı."** [Mâide 3] ayetini inkâr etmek gibidir. Yine şeriata iman, akla dayalı olmakla sınırlı kalmaz. Bilakis Al-lahu Teala'nın katından gelenlerin hepsine mutlak teslimiyet de kaçınılmazdır: فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ **"Hayır, Rabbine and olsun ki onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar."** [Nisâ 65]

KAZA VE KADER

Allahu Teala Âl-i İmrân Suresi'nde şöyle buyurdu: وَمَا
“Hiçbir nefis Allah'ın izni ile tayin edilmiş vakit gelmedikçe ölmez.” [Âl-i İmrân 145]
A'râf Suresi'nde şöyle buyurdu: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا
“Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri bırakılır ne de öne alınırlar.” [A'râf 34] Hadîd Suresi'nde şöyle buyurdu: مَا أَصَابَ مِنْ
مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نُنزِّلَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ
يَسِيرٌ “Yeryüzüne ve sizlere isabet eden hiçbir musibet yoktur ki Biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. Muhakkak ki bu, Allah'a çok kolaydır.” [Hadîd 22]
Tevbe Suresi'nde şöyle buyurdu: قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا
“De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla isabet etmeyecektir. O, bizim mevlamızdır. O hâlde Müminler yalnızca Allah'a tevekkül etsinler.” [Tevbe 51] Sebe Suresi'nde şöyle buyurdu:
لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ
“Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan (ilminden) kaçmaz. Bundan daha küçüğü de daha büyüğü de ancak apaçık bir kitapta yazılıdır.” [Sebe'
3] En'âm Suresi'nde şöyle buyurdu: وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ
مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا
كُنتُمْ تَعْمَلُونَ “Gece sizi uyutan O'dur, gündüz ne kazandığınızı bilir. Sonra gündüzün sizi uyandırır ki belirlenen ecel geçsin. Sonra dönüşünüz yalnız O'nadır, sonra size yaptıklarınızı haber verecektir.” [En'âm 60] Nisâ Suresi'nde de şöyle buyurdu: وَإِنْ نُصِيبُكُمْ حَسَنَةً يُقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ نُصِيبُكُمْ
سَيِّئَةً يُقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ
حَدِيثًا “Onlara bir iyilik isabet ederse 'Bu Allah'tandır'”

derler. De ki: ‘Hepsi Allah’tandır.’ Bu kavme ne oluyor ki hiçbir söz anlamaya yanaşmıyorlar!’ [Nisâ 78]

Birçok insan Bu ve bu mealdeki diğer bazı ayetleri kaza ve kader meselesinde; insanın amellerinde seçme serbestliği olmadığı, amellerin Allah’ın iradesi ve dilemesi ile zaruri olarak meydana geldiği, Allah’ın hem insanı hem de amellerini yarattığına dair delil olarak kullanırlar. Sözlerini de Allah’ın şu sözü ile doğrulamaya kalkıştırlar: وَاللّٰهُ

خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ **“Sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı.”** [Saffât 96] Aynı şekilde Rasul’ün şu sözü gibi diğer birtakım hadisleri de bu görüşü kuvvetlendirmek için kul-

lanmaktadırlar: نَفْثَ رُوحِ الْقُدْسِ فِي رُوعِي لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَوْفِي

رِزْقِهَا وَأَجْلِهَا وَمَا قَدَرَ لَهَا **“Ruh-ul Kudüs benim gönlüme üfledi ki hiçbir nefis rızkını, ecelini ve kendisine takdir edileni tamamıyla tüketmedikçe asla ölmecektir.”**

Kaza ve kader meselesi, İslâm mezheplerinde önemli bir rol oynamıştır. Bu meselede Ehli Sünnet’in bir görüşü vardır ki, *“İnsan fiillerinde isteğe bağlı, seçimli bir kesbe sahiptir. O, bu isteğe bağlı kesb ile hesaba çekilir.”* şeklinde özetlenir. Mu’tezile’nin de bir görüşü vardır ki şöyle özetlenir: *“İnsan kendi fiillerini bizzat kendisi yaratır ve onları kendisi icat ettiğinden dolayı onlardan hesaba çekilir.”* Cebriyye’nin görüşü ise özetle şöyledir: *“Kulu ve kulun fiillerini Allahu Teala yaratır. Bunun için kul fiiline zorlanmıştır ve serbest değildir. Kul, boşlukla rüzgârın istediği yönde hareket ettirdiği tüy gibidir.”*

Hâlbuki kaza ve kader meselesini inceleyen kimse görür ki konu inceleme temelini bilinmesini gerektirmektedir. Bu temel; fiili kulun yahut Allahu Teala’nın yaratmış olması meselesi değildir. Allahu Teala’nın, kulun fiilini kuşatması ve gelecekte kulun yapacağı fiili bilmesi meselesi de değildir. Yine bu temeli kulun fiili ile alakalı olup o fiili

meydana getirenin Allah iradesi olması değildir. Aynı zamanda bu temel kulun o fiili Levh-i Mahfuz'da yazılı olana uygun olarak yapmak mecburiyetinde oluşu da değildir.

Evet, bu konunun üzerine kurulduğu temel asla bunlar değildir. Çünkü sevap ve cezalandırma bakımından bunların konu ile ilgisi yoktur. Ancak bunların; her şeyi kuşatan ilim ve olabilecek şeylerin hepsiyle ilgisi olan irade ile fiilin icadı ve Levh-i Mahfuz'un her şeyi ihtiva etmesi açısından kulun fiilleriyle ilişkisi vardır. Bu ilgi ise kulun fiilinin üzerine sevap veya ceza gelmesi konusundan ayrı, bambaşka bir konudur. Konunun asıl temelini teşkil eden şey fiile sevap veya ceza gerekip gerekmediği konusudur. Yani hayr veya şer olan bir fiili yapmaya insan mecbur mudur yoksa bunları yapıp yapmamakta serbest midir? Veya fiili yapmak veya terk etmekte kula serbesti var mıdır?

Fiilleri inceleyen kimse görür ki insan iki daire içerisinde yaşamaktadır. Bunların biri, kendi hükmü altındadır. Hükmü altında bulunan bu dairede sırf tercihinine bağlı fiiller meydana gelir. İkinci daire ise insana hükmetmektedir. Tahakkümü altında bulunduğu bu dairede insanın bir etkisinin olmadığı fiiller meydana gelir ki ister kendisi yapmış isterse kendisine yapılmış olsun.

Kulun, kendisine hükmeden dairede meydana gelen fiillerde bir etkisi, bir rolü yoktur. Bu fiiller iki kısımdır. Birinci kısmını varlık nizamları gerektirir, diğerini ise gücünün yetmediği ve def'ine imkân bulamadığı, varlık nizamının da gerektirmediği fiiller meydana getirir.

Varlık nizamının gerektirdiği fiiller, insanı onları kabule mecbur kılar. Bundan dolayı mecburen onun seyrine uygun olarak hareket eder. Çünkü insan, hayat ve kâinatla özel bir düzen içinde hareket etmekte ve o düzene aykırılık

gösterememektedir. İşte bu yüzden bu dairedeki ameller onun iradesi dışında meydana gelir. Kul tüm bu fiillerde serbest değil, zorunludur. Nitekim bu dünyaya iradesi olmadan gelmiş ve yine iradesi olmadan gidecektir. Mesela, yalnız cismiyle havada uçamaz. Tabii yapısıyla su üzerinde yürüyemez, kendi gözlerinin rengini yaratamaz, başının şeklini, vücut ölçülerini kendisi oluşturamaz. Bunun hepsini, kulun hiçbir ilgi ve etkisi olmaksızın yaratan Allahu Teala'dır. Çünkü varlığın düzenini yaratan ve varlığı o düzene göre harekete mecbur kılan Allah'tır. Varlık bu düzene uygun olarak devam eder, aykırı davranmaya muktedir değildir.

Kulun gücü dâhilinde olmayıp uzaklaştırmaya gücünün yetmediği ve varlık nizamının da gerektirmediği amellere gelince, bunlar ya insandan çıkar ya da insanın üzerinde zoraki meydana gelir ve insan onların oluşuna mani olamaz. Mesela: Bir şahıs duvarın üzerinden diğer bir şahsın üzerine düşüp onu öldürse, biri bir kuşa ateş ettiği halde bilmediği bir adama isabet ettirip onu öldürse, bir tren, bir otomobil devrilsen veya telafisi mümkün olmayan bir arızadan dolayı bir uçak düşse de bu devrilme ve düşme yolcuların ölümüne vesile olsa, insandan bizzat meydana gelen veya insan üzerinde dolaylı olarak meydana gelen bu fiiller, her ne kadar varlık nizamının icab ettirmediği şeyler ise de kuldaki kendi isteği olmaksızın kendisinden veya kendisi üzerinde vaki olmuşlardır. Bunlar insanın gücü dâhilinde değildir; insana hükmeden daireye dâhildir. İnsana hükmeden bu daire içerisinde meydana gelen amellerin hepsine kaza denir. Çünkü bunları yalnız Allah hükmetmiştir. Bundan dolayıdır ki insana nisbetle bu fiiller; ne kadar fayda yahut zarar, sevgi yahut nefretten her ne taşırırsa taşısın kul, bunlardan hesaba çekilmez. Yani

ne kadar hayır ve şer olursa olsun bu fiillerde hayır ve şer olup olmadığını bilen yalnız Allah'tır. Çünkü insanın bunlarda bir rolü yoktur ve onların ortaya çıkış keyfiyetine dair bir şey bilemez. Bunların def ya da celb edilmesinde mutlak surette muktedir değildir. O halde insanın kazaya ve onun Allahu Teala'dan geldiğine iman etmesi lâzımdır.

Kadere gelince; fiiller -ister insana hükmeden dairede meydana gelsin ister insanın hükmü altında bulunan dairede olsun- kâinat insan ve hayattaki eşyadan veya eşya üzerinde meydana gelir. Nitekim Allah bu eşyada belirli bir takım özellikler yaratmıştır. Mesela; ateşte yakma, odunda yanma, bıçakta kesme özelliği yaratmış ve bu özellikleri kâinatın kanunlarına tam manasıyla uygun kılmıştır. Bunların nizam-ı ilahiyeye aykırılığı, Allah'ın onlardaki özellikleri ortadan kaldırması demektir. Bunlar, nebilerden mucize olarak görünen harikulade bir olaylardır. Allah eşyada belli özellikleri yarattığı gibi insanda da içgüdü ve uzvi ihtiyaçları yaratmış ve eşyada olduğu gibi bunlarda da belirli bir takım özellikler meydana getirmiştir. Mesela; nevî içgüdüsünde cinsel meyil, uzvi ihtiyaçlarda ise acıkma, susama ve benzeri özellikleri yaratmıştır. Bu özellikleri tabiat kanunlarına uygun olarak içgüdü ve uzvi ihtiyaçlardan ayrılmaz bir şekilde yaratmıştır. İşte, Allah'ın eşyada, insanın içgüdülerinde ve uzvi ihtiyaçlarında meydana getirmiş olduğu bu belirli özellikler kaderdir. Çünkü eşyayı, içgüdülerini ve uzvi ihtiyaçları yaratan ve bunlardaki özellikleri takdir eden yalnız Allah'tır. Bu özellikler eşyanın kendisinden değildir ve kulun bunlarda hiçbir şekilde tesiri de yoktur. İnsana düşen görev, eşyada bu özellikleri takdir buyuranın Allah *Subhanehu ve Teala* olduğuna iman etmektir. Bu özelliklerde insanın kendileri ara-

cılığı ile Allah'ın emirlerine uygun veya aykırı fiiller yapabileceği bir takım kabiliyetler vardır. Eğer yapılan bu fiil Allah'ın emirlerine uygunsa hayır, aykırı ise şerdir. Öyleyse insan, eşyanın özelliklerini kullanırken veya bunlarla içgüdülerini ve uzvi ihtiyaçlarını tatmin ederken Allah'ın emir ve nehiyelerine uygun olarak hareket ederse hayır işlemiş, aksi hâlde ise şer işlemiş olur.

Buna göre, insana hâkim olan dairede meydana gelen fiiller ister hayır ister şer olsun, eşyadaki özellikler ve insandaki içgüdü ve uzvi ihtiyaçlar ister hayır ister şer doğursun Allah'tandır. Bundan dolayıdır ki müslümanın kazanın hayır ve şerrinin Allahu Teala'dan olduğuna inması, yani kendi gücü dışındaki fiillerin Allahu Teala'dan olduğuna iman etmesi gerekir. Kaderin, hayır ve şerrinin Allah'tan olduğuna, yani eşyanın tabiatında bulunan özelliklerin neticesi hayır veya şer olsun hep Allah'tan olduğuna, yaratık olan insanın bunlarda bir etki ve tesiri bulunmadığına iman etmesi lazımdır. Binaenaleyh insanın eceli, rızkı ve kendisi bütün bunlar Allah'tandır. Nitekim nevi içgüdüündeki cinsi ilgi, beka içgüdüündeki sahip olma isteği, uzvi ihtiyaçlarda mevcut olan açlık ve susuzluk hepsi Allah'tandır.

Bu muhakeme insana hükmeden dairede ve bütün eşyanın özelliklerinde meydana gelen fiillere göredir. İnsanın kontrolü altında tuttuğu daireye gelince, bu dairede seçtiği nizam dâhilinde serbestçe hareket eder. Bu nizam ya Allah'ın Şeriatı ya da başkası olur. Bu daire, insanın iradesiyle kendisinden çıkan veya kendi üzerinde meydana gelen fiillerin meydana geldiği dairedir. İnsan isterse yürür, yer, içer ve yolculuk yapar; istemezse yapmaz. İsteddiği gibi ateşle yakar, bıçakla keser. Cinsî isteklerini, hırsını ve

midevi ihtiyaclarını istediği gibi tatmin eder. Kısaca, serbest olarak bir şeyi yaptığı gibi serbest olarak da o şeyden vazgeçebilir. Bundan dolayı bu daire içinde yaptığı fiilerden sorumludur.

Her ne kadar Allah'ın eşyada, içgüdüler ve uzvi ihtiyaçlarda takdir edip onlar için gerekli kıldığı özellikler, fiilin meydana gelmesinde etkin ise de kendi başlarına fiili meydana getiremezler. Fiili meydana getiren, bunları kullanan insandır. Nevi içgüdüsünde bulunan cinsî meyilde şer ve hayır kabiliyeti vardır. Aynı şekilde bir uzvi ihtiyaç olan açlıkta da aynı hayır ve şer kabiliyeti vardır. Fakat hayrı ve şerri işleyen içgüdü veya uzvi ihtiyaç değil, insandır. Çünkü Allahu Teala insan için akıl, aklın tabiatında da idrak ve ayırt etme özelliği yaratmış ve böylece insana hayır ve şer yolunu göstermiştir. Şöyle demiştir: **وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ**

“Biz ona iki yolu gösterdik.” [Beled 10] Ve aklın tabiatına fücür ve takvayı idrak özelliği vermiş ve şöyle demiştir: **فَأَلَّهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا** **“Ona fücuru ve takvayı ilham etmiştir.”**

[Sems 8] O hâlde insan, içgüdülerine ve uzvi ihtiyaclarına Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak cevap verirken hayır işlemiş ve takva yolunda yürümüş olduğu gibi aynı şeylere Allah'ın emirlerinden ve yasaklarından yüz çevirerek cevap verirken de şer işlemiş ve fücür yolunda yürümüş olur. Bütün bunlarda hayır ve şer ancak insandan çıkmakta yahut onda meydana gelmektedir. Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak ihtiyaclarına cevap veren hayır işlemiş, aksi şekilde cevap veren ise şer işlemiş olur.

İşte bu esasa göre, insan, kontrolü altında tuttuğu dairede meydana gelen fiillerden sorumlu olup ondan dolayı ya sevap ya da ceza görecektir. Çünkü bu fiilleri herhangi bir zorlama olmaksızın kendi isteği ile yapmıştır. Şu da var ki her ne kadar içgüdü ve uzvi ihtiyacların özelliklerinin

hayrı ve şerri kabul eder olması Allah'tan ise de bu özellikleri, kendisini razı etmede veya öfkelenirmede yani ister hayır ister şer işlemeye, insanı mutlaka fiili yapmaya zorlar bir şekilde yaratmamıştır. Nitekim yakma özelliği -Allah'ı razı etse de öfkelenirse de, yani ister hayır ister şer olsa da- insanı yakmaya mecbur bir şekilde yaratılmamıştır. Bilakis bu özellikler eşyada, ancak onları kullanan bir fail bulunduğu zaman fiilin meydana gelmesine tesirli olurlar. Allah'ın, insanı ve insandaki içgüdü ve uzvi ihtiyaçları yaratması, ona doğruyu yanlıştan ayırma yeteneğini vermesiyle beraber, bir şeyi bilfiil yapmak veya yapmamak hususunda ona, seçme hakkını da vermiştir. O, mutlaka yapmak veya yapmamak için onu zorlamadığı gibi eşyanın, içgüdülerin ve uzvi ihtiyaçların özelliklerini, o kimseyi bilfiil bir işi yapmaya veya yapmamaya zorlayacak şekilde de yaratmamıştır. Bunun içindir ki insan, Allah'ın kendisine bahsettiği ve şer'î yükümlülüğün dayanağı kıldığı ayırt edici akıl sayesinde bir şeyi yapıp yapmamakta serbesttir. Bundan dolayıdır ki hayır işlediğinde ona sevap verir. Çünkü akıllı Allah'ın emirlerini yapmayı, yasaklarından kaçmayı seçmiştir. Fücür işlediğinde azap verir. Zira akıllı, Allah'ın emirlerine karşı gelmeyi seçmiş, yasak edilen şeyi yapmış, içgüdülerine ve uzvi ihtiyaçlarına Allah'ın emretmediği şekilde cevap vermiştir. Tabii ki bu davranışına karşılık Allah'ın ona verdiği ceza hak ve adalettir. Çünkü o, bu fiili işleyip işlememekte serbest olup bir zorunluluğu yoktur. Kaza ve kaderin de bunda etkisi yoktur. Mesele kullun fiilini serbest olarak bizzat yapmasıdır. Bundan dolayı da yaptığından sorumludur. Nitekim Allahu Teala şöyle buyurdu: **“Her nefis yaptığından sorumludur.”** [Muddessir 38]

Allah'ın ilmi de, kulu bir fiili yapmaya mecbur etmez.

Çünkü Allah bilir ki o bu fiili kendiliğinden yapacaktır, yoksa Allah'ın onu bilmesinden dolayı değil. Levh-i Mahfuz'da bir şeyin yazılması Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını belirtmekten başka bir şey değildir.

Allah'ın iradesine gelince; o kulu herhangi bir fiili yapmaya mecbur etmez. İrade, Allah'ın mülkünde onun dileğinden başka bir şeyin olmaması demektir. Yani kâinatta hiçbir şey Allah'ın isteğine karşı meydana gelemez. Kul bir fiil yaptığı zaman Allah onu, o fiilden menetmez ve onu yapmaya zorlamaz, aksine fiilinde serbest bırakırsa; kulun bu fiili Allah'ın iradesiyle meydana gelmiş olur, zorlamasıyla değil. Bizzat kulun yaptığı fiil kendi seçimiyle olmuş Allah'ın iradesi ise onu bu amele mecbur etmemiştir.

İşte kaza ve kader meselesi bundan ibarettir. Bu, Allah'ın daima görüp gözettiğini, bir fiili işleyip işlememede serbest bıraktığını, iradesini iyi kullanmazsa başına büyük bir azabın geleceğini bilen insanı hayır yapmaya ve şerden sakınmaya sevk eder. Bundan dolayı, kaza ve kaderin hakikatini Allah'ın lütfettiği aklın ve seçebilme nimetinin hakikatlerini bilen bir Mümini; fiillerinde daima Allah'ın gözetmesini hesaba katar, Allah'tan şiddetle korkar, Allah'ın emirlerini yerine getirir, yasaklarından kaçınmaya çalışır görürüz. Bunları, azabından korktuğu, Cennete kavuşmayı arzu ettiği ve bunların hepsinden daha büyük olan Allah Zülcelal'in rızasını kazanmak istediği için yapar.

İSLÂM'DA FİKRÎ LİDERLİK

Fikir düştükçe insanlar arasında vatan bağı doğar. Bu bağı aynı topraklarda yaşamalarının ve bu topraklara bağlı bulunmalarının bir sonucudur. Beka içgüdüleri onları nefislerini ve yaşadıkları memleketi ve toprağı korumaya sevk eder. İşte bu esastan vatan bağı doğar. Bu bağı kuvvetlilik bakımından bağların en zayıfı ve en düşüğüdür. İnsanda mevcut olduğu gibi hayvanlarda da mevcuttur. Daima heyecan şeklinde tezahür eder. Bu heyecan vatana yönelen yabancı bir hücum veya işgal zamanlarında görülür. Vatan saldırıdan emin olduğu zaman bu bağı rolü pek bulunmazken işgalci, vatandan kovulduğu veya çıkarıldığı zaman da bir etkinliği kalmaz. Bunun içindir ki bu bağı düşük bir bağıdır.

Fikir daralıp sahası küçülünce insanlar arasında milliyetçilik bağı doğar. Bu bağı geniş manada ailevi bir bağıdır. Beka içgüdüleri insanın aslında mevcuttur. Ondan da lider olma sevgisi doğar. Bu sevgi, fikren düşük olan insanda ferdi bir arzudur. Fakat fikren gelişince kendindeki hâkimiyet sevgisi de genişler. Ailesinin ve kabilesinin hâkimiyetini, üstünlüğünü ortaya koymak ister. Ufkun genişlemesi ve kavrayışın gelişmesi ile ilk olarak vatanında kendi kavminin hâkimiyetini, bu gerçekleşince de kavminin ve ailesinin başkalarına hâkimiyetini sağlamaya çalışır. Bunun içindir ki aileyi hâkim kılma üzerine önce ailenin fertleri arasında bölgesel çekişme meydana gelir. Aileden bir şahıs diğerlerine galip gelip hâkimiyet kuracak olursa bu defa söz konusu aile ile diğer aileler arasında başa geçme çekişmeleri baş gösterir. Kavim içindeki bu çekişmeler, hâkimiyet kesin olarak bir ailenin veya muhtelif ailelerden

müteşekkil bir grubun elinde istikrar buluncaya kadar sürer. Bundan sonra bu kavim ile diğer kavimler arasında hayat sahasında yükselme ve hâkim olma uğrunda çekişmeler başlar. Bundan dolayı milliyetçi bağı, sahiplerinde çok defa taassup, nefsanî meyil ve başkalarına tahakküm arzusu doğurur. Bu yüzdendir ki bu bağ gayri insanidir. Dış düşmanların saldırısı bulunmadığı müddetçe iç düşmanlıklara sahne olma durumundadır.

Öyleyse vatani bağ bozuk bir bağıdır. Bu bozukluk üç sebepten ileri gelmektedir:

1- Düşük bir bağıdır. Kalkınma yolunda yürüyen insanların birbirine bağlayamaz.

2- Nefsi müdafaa ile beka içgüdüsünden doğan duygusal bir bağıdır. Bu çeşit bağ da daima değişmeye mahkûmdur. İnsanları sürekli olarak birbirine bağlamaya yaramaz.

3- Savunma hâlinde ortaya çıkan geçici bir bağıdır, insanın asli hali olan istikrar zamanında bulunmaz. Bundan dolayı insanlar arasında doğru bir bağ olmaya yaramaz.

Milliyetçilik bağı da doğru olmayan bir bağıdır. Bunun da üç sebebi vardır:

1- Kabilevi bir bağıdır. Kalkınma yolunda yürüyen insanların birbirine bağlayamaz.

2- Beka içgüdüsünden doğan duygusal bir bağıdır. Ondan da tahakküm hırsı doğar.

3- Gayri insani bir bağıdır. Zira insanlar arasında hâkimiyet için düşmanlıklara sebep olur. Bunun için insanlar arasında doğru bir bağ olmaya yaramaz.

İnsanlar arasında var olan bozuk bağlardan biri de menfaat bağı ile hayat nizamından mahrum ruhi bağıdır.

Menfaat bağı, geçici bir bağ olduğundan insanları birbirine bağlamaya uygun değildir. Zira kendinden daha büyük menfaatler karşısında ikincisinin tercih edilmesiyle varlığı kaybolur ve yine menfaatler çatışınca son bulur. İnsanları birbirinden ayırır. Menfaatler gerçekleşince de o bağ sona erer. Bu yüzden bu bağ, kendisiyle bağlanan taraflar için tehlikeli bir bağlıdır.

Dünya nizamından mahrum ruhi bağ ise, ibadet ya da dindarlık hâlinde görünür. Hayat sahasında görünmez. Bundan dolayı ameli olmayan cüzi bir bağlıdır. Hayat sahasında insanlar arasında uygun bir bağ olamaz. Bundan dolayıdır ki Hıristiyan akidesi, Avrupa milletleri arasında, tamamı ona bağlı olduğu hâlde uygun bir bağ olmamıştır. Çünkü dünya nizamından mahrum ruhani bir bağlıdır.

Bunun içindir ki adı geçen bağlardan hiçbiri, kalkınma yolunda yürüyen insanları birbirine bağlamaya yaramaz. Hayatta insanoğullarını birbirine bağlamak için yegâne uygun bağ, kendisinden dünya nizamının fıskırdığı akli bir akide bağlıdır. Bu ise, ideolojik bağlıdır.

Nizamı kendisinden fıskıran akli akideye ideoloji denir. Akide ise; kâinat, insan ve hayat ile bu dünya hayatının öncesi ve sonrası ve dünya hayatının öncesi ve sonrası ile olan ilişkisi hakkındaki külli bir fikirdir. Bu akideden insanların çeşitli sorunlarına çözüm bulmak için çıkan nizam ile, bu çözümlerin nasıl uygulanacağı, akidenin nasıl korunacağı ve ideolojinin nasıl yayılacağı hususları ideolojiyi oluşturur. Buna göre; tatbik, koruma ve ideolojiyi yayma hususlarının beyanı metot onun dışındaki akide ve çözümler ise düşüncedir. Dolayısıyla ideoloji, düşünce ve metottan oluşur.

Muhakkak ki ideoloji bir şahsın zihninden doğar. Bu

doğuş, ya Allah'ın ona vahyi ve tebliğini emretmesi suretiyle veya o şahısta parlayan bir deha ile olur. Allah'ın vahyi ile bir insanın zihninde beliren ideoloji yegâne doğru ideolojidir. Zira o, kâinat, insan ve hayatın yaratıcısından gelmiştir. Bu şüphe ve tereddüte meydan vermeyen kesin bir ideolojidir. Kendisinde bulunan deha ile bir şahsın zihninde doğan ideoloji ise batıldır. Çünkü o ideoloji sınırlı olan, varlığı bütün yönleriyle kavramaktan aciz bulunan bir akıldan doğmuştur. Çünkü nizam koyma hususunda insan anlayışı; yaşadığı çevrenin tesiri altında kalmaya, çelişkiye düşmeye, ihtilafa ve değişikliğe mahkûmdur. Bunlar ise; çelişkili bir nizamın meydana gelmesine, dolayısıyla insanlığın huzursuzluğuna, mutsuzluğuna sebep olur. Bundan dolayı bir şahsın zihninde doğan ideolojinin hem akidesi hem de bu akideden çıkan nizamı batıldır.

Buna binaen ideolojide esas; insan hayat ve kâinat hakkında külli bir fikrin olmasıdır. İdeolojiye, hayatta varlık ve uygulama imkânını vermesi açısından metot, ideoloji için gerekli bir unsurdur. Genel fikrin esas oluşu ise akide, fikrî kaide ve fikrî liderlik olmasındandır. İnsanın fikrî yönelişi ve hayat görüşü bütün hayatî fikirleri bu temel üzerine kurulur ve bütün hayat sorunlarının çözümleri bu temele göre teşekkül eder veya ondan çıkartılır.

Metodun Lüzumu

Akideden doğan nizam; çözümleri tatbik, akideyi korumaya ve ideolojiye daveti yani yayma keyfiyetini beyan etmez ise dünya hayatında etkisi olmayan kitapların içinde yazılı kalan varsayım ve hayali bir felsefe olmaktan ileri gidemez. Bunun için akide, insani sorunlara bulunan çözümler ve metot içermelidir ki ideoloji olabilsin.

Kendisinden nizamın çıktığı akidede yalnız düşüncüyü oluşturan fikirler ve metodun bulunması ideolojinin doğruluğunu göstermez, ancak onun ideoloji olduğunu gösterir. İdeolojinin batıl veya doğru olduğunu gösteren, esas itibarıyla ideolojinin taşıdığı akidenin doğruluk veya batıllık durumudur. Çünkü bu akide bütün fikirlerin temelini teşkil eden, hayata bakış açısını tayin eden ve kendinden bütün çözümlerin ve metodların çıktığı bir fikrî kaidedir. Bu fikrî kaide doğru olduğu zaman ideoloji de doğru olur; batıl olursa ideoloji de temelinden batıl olur.

Fikrî kaide eğer insanın yaratılışına uygun ve akıl üzerine bina edilmiş ise o zaman doğru, insan fıtratına aykırı veya akıl üzerine bina edilmemiş ise batıl bir temeldir. Fikrî kaidenin insan fıtratıyla uyuşmasının anlamı; onun, insan fıtratında mevcut aczi ve düzen sahibi olan yaratıcıya ihtiyacı kabul eder olması, diğer bir tabirle tedeyyün içgüdüsüne uygun olması demektir. Onun akıl üzerine bina edilmiş olması demek, madde yahut orta çözüm üzerine kurulmamış olması demektir.

Şu an dünyaya yüzümüzü çevirecek olursak ancak üç ideolojiyi görürüz. Bunlar; kapitalizm, sosyalizm (ondan olan komünizm) ve İslâm'dır. Kapitalizm ve sosyalizm ideolojilerini hâlen bir veya birkaç devlet tatbik etmekte fakat İslâm ideolojisini hiçbir devlet tatbik etmemektedir. Ancak İslâm dünya üzerinde evrensel olarak bulunmakta ve bazı milletler içerisindeki bir takım fertler, onun davetini yüklenmiş durumdadır.

Kapitalizm, dini hayattan ayırma esasına dayanır. Bu fikir, onun akidesi, fikrî liderliği ve aynı zamanda fikrî kâidesidir. Bu fikrî kâideye göre; *"İnsan, kendi nizamını kendisi kurar. İnsanın hürriyetlerini korumak gereklidir. Bu hürriyetler; inanç hürriyeti, fikir hürriyeti, mülkiyet hürriyeti ve şahsi*

hürriyettir.” Mülkiyet hürriyeti anlayışından kapitalist nizam doğmuştur. Kapitalizm bu ideolojinin en bariz olan kısmı ve bu ideolojinin akidesinden doğan sonuçların en göze çarpanıdır. Bundan dolayı bu ideolojiye, bir şeyi kendisinde bulunan en bariz hususla adlandırmak yolu ile kapitalist ideoloji denilmiştir.

Kapitalist ideolojinin benimsediği demokrasi, insanın kendi nizamını kendisinin kurması fikrinden gelir. Bu esasa göre kuvvetlerin çıktığı yer millettir, nizamları koyan odur, kendisini yönetmek için yöneticileri kiralayan, dilediği zaman onlardan yönetimi alan ve onlar için dilediği nizamı koyan da odur. Çünkü yönetim, milletle kendisini yönetenler arasında koyduğu nizam ile yönetmek için bir kira sözleşmesidir.

Demokrasi her ne kadar ideolojinin bir parçası ise de bu, iktisadi nizamdan daha bariz değildir. Şöyle ki Batı’da olan kapitalist nizam yönetime etki ediyor ve onu mal sahiplerinin emrine tabi kılıyor. O kadar ki kapitalizmi benimseyen memleketlerde gerçek yöneticiler kapitalistler oluyorlar. Bununla beraber demokrasi, bu ideolojiye mahsus da değildir. Komünistler de demokrasiyi tasvip ettiklerini iddia ediyor ve hâkimiyetin halka ait olduğunu kabul ettiklerini söylüyorlar. İşte bunun için dini hayattan ayırmayı esas alan ideolojiye kapitalist ideoloji isminin verilmesi en uygun olandır.

Bu ideolojinin doğmasında temel etken şudur: Avrupa ve Rusya’da imparatorlar ve krallar, halkların kanlarını emmek, onlara zulmetmek ve sömürmek için din adamlarını kendilerine alet olarak kullanarak dini kendi faydaları için vesile edindiler. İşte bundan dolayı korkunç bir mücadele doğdu ve dini tamamen inkâr eden yahut kabul edip de hayattan ayrılmasına davet eden filozof ve düşünürler

ortaya çıktı. Nihayet filozof ve düşünürlerin çoğu bir fikirde karar kıldı; o da, dini hayattan ayırmak. Bunun doğal sonucu olarak dinle devlet birbirinden ayrıldı. Kabul veya inkâr yönünden olsun hayat sahasında dinden hiçbir şekilde söz edilmemesi sonucuna varıldı. Söz, dinin hayattan ayrılması konusuna hasredildi. Böylece bu fikir, her şeyin din adına kendilerinin olmasını isteyen din adamları ile dinin ve din adamlarının hâkimiyetini reddeden filozof ve düşünürler arasında orta bir çözüm sayıldı. Bu fikir, dini inkâr etmedi ama onun hayata müdahalesini önleyerek hayattan ayırdı. İşte Batı'nın tamamının kabul ettiği bu akide, dini hayattan ayırma sonucunu doğurdu. Bu akide, bütün fikirlerin üzerine kurulduğu, insanın hayattaki fikrî yönelişinin ve bakış açısının belirlediği ve bütün hayat sorunlarına çözümlerin bağlandığı fikrî kaide oldu. Bugün Batı'nın yaydığı ve bütün dünyayı kendisine çağırdığı fikrî liderlik budur.

Dini hayattan ayırma akidesi, din diye bir şeyin mevcut olduğunu dolaylı olarak itiraf etmektedir. Yani kâinat, insan ve hayatın bir yaratıcısı vardır. Öldükten sonra dirilmek de vardır. Zira bir dinin din olması, bunları içine almasıyla mümkündür. İşte bu itiraf; kâinat, insan ve hayat, hayatın öncesi ve sonrası hakkında bir düşünüşe yer vermek demektir. Çünkü bu; dinin dünyadan ayrılması akidesi, dinin varlığını inkâr etmedi, bilakis o, dinin hayattan ayrılması fikrini ortaya koyduğu zaman, dolaylı olarak onun varlığını itiraf etti. Böylece, dinin varlığını kabul etmiş oldu. Dini hayattan ayırıp sadece fert ile yaratıcısı arasında bir bağdır deyince hayatın öncesi ve sonrasıyla bir ilgisi olmadığı fikrini ortaya atmış oldu. Böylece, dini hayattan ayırma akidesi, geniş anlamıyla kâinat, insan ve hayat hakkında külli bir fikir niteliği taşımaktadır. Bundan

dolayı kapitalizm, açıkladığımız tarzda diğer ideolojiler gibi bir ideoloji olmuş olur.

Sosyalizm -ki komünizm de ondandır- o da kâinat, insan ve hayatın yalnız madde olduğunu, maddenin, varlığın aslını meydana getirdiğini ve maddenin tekâmülünden eşyanın meydana geldiğini, bu maddenin ötesinde hiçbir şey bulunmadığını, bu maddenin ezeli yani varlığı vacip (varlığı zaruri ve kendiliğinden olan) olduğunu, onu hiç kimsenin yaratmadığı görüşünü ileri sürer. Bundan dolayı bu ideolojiyi benimseyenler eşyanın bir yaratıcı tarafından yaratılmış olmasını, dolayısıyla eşyanın ruhi yönünü inkâr eder yani eşyanın ruhi yönünü itiraf etmeyi, hayat için tehlikeli sayarlar. Bunun için dini, milletleri uyuşturan ve onları ilerlemekten alıkoyan bir afyon kabul ederler. Onlara göre maddeden başka hiçbir şey yoktur, hatta fikir bile maddenin beyne yansımasıdır. Buna göre madde, her şeyin ve fikrin aslıdır. Onun maddi evriminden de varlık meydana gelir. Bu sebeple komünistler Allah'ı inkâr ve maddenin başlangıçsız olduğunu iddia ederler. Onlar hayatın öncesi ve sonrasını da inkâr edip bunlarla ilgili hiçbir şeye inanmazlar.

Bu iki ideoloji (kapitalizm ve komünizm), insan, hayat ve kâinat hakkındaki temel görüşlerinde ayrılmakla beraber, insan için yüksek ideallerin yine insanlar tarafından konulmuş kıymetler olduğunda ve saadetin maddi lezzet ve zevklerden en büyük payı almaktan ibaret olduğunda birleşiyorlar. Çünkü onların gözünde saadete vesile hatta saadetin kendisi budur. Yine bu iki ideoloji tasarrufunda saadetini gördüğü müddetçe insana dilediği gibi kullanmak için şahsi hürriyetlerini verme üzerinde de birleşirler. Bundan dolayı şahsi davranış yahut şahsi hürriyet, bu iki ideolojinin kutsal saydığı kıymetler arasındadır.

Bu iki ideoloji fert ve toplum görüşlerinde ayrılırlar. Kapitalizm, ferdi bir ideolojidir. Toplumun fertlerden meydana geldiği görüşünü savunur. Topluma ancak ikinci derecede bakar. Onun asıl bakışı ferdedir. Buna göre ferdin hürriyetleri garanti edilmelidir. Onun hürriyetini garanti etmek için de o toplumda fikir hürriyeti ve inanç hürriyeti olmalıdır. Bundan dolayı fikir ve inanç hürriyeti bu ideolojinin kutsallaştırdığı şeylerdendir, mülkiyet hürriyet de kutsaldır. Bu hürriyetler kapitalizm felsefesine göre kayıtlanamaz. Ancak, bu hürriyetleri korumak için devlet tarafından kayıt konur. Devlet bu kaydı, emniyet kuvveti ve kanun keskinliği ile uygular. Yalnız bu işte devlet, gaye değil vasıtaadır. Dolayısıyla hâkimiyet netice itibariyle devlete değil fertlere aittir. Bundan dolayı kapitalizm ideolojisi, dini hayattan ayırma fikrini taşır ve bu temel üzerine kurduğu nizamları ile hükmeder, insanları ona çağırır ve her yerde onu uygulamaya çalışır.

Sosyalizm -komünizm de ondandır-, toplumu insan ve insanın tabiatla olan ilişkilerinden oluşan bir bütün olarak görür. Onlara göre insan bu kaçınılmaz belirli ilişkilerin, mecburen ve otomatikman hükmü altındadır. Bütün tabiat, insan ve bunlar arasındaki ilişkiler tek bir şeydir. Birbirlerinden ayrı parçalar değildirler. Tabiat insanın şahsiyetinden bir parça sayılır. Tabiat, onun özünü teşkil eden bir taraftır. Bu sebeple insan, ancak şahsiyetinin bu tarafına bağlı olarak gelişir. Çünkü onun tabiatla olan ilişkisi, bir şeyin kendisiyle olan ilişkisidir. Bu sebeple toplum hep beraber tüm yönleriyle birlikte tekâmül eden bir bütün sayılır. Ferdin bu bütünle hareket edişi, ona uyuşu, çarka oranla dışlinin durumunu andırır. Bunun için sosyalizme göre ferdin mülkiyet hürriyeti ve inanma hürriyeti yoktur.

İnanç devletin isteğine bağlıdır. Ekonomi de devletin isteğine bağlıdır. Dolayısıyla devlet de bu ideolojinin kutsallaştırdığı şeylerden biridir. İşte bu materyalist felsefeden hayat nizamları çıkmış, iktisadi nizam da ilk esas kılınmıştır ki bu, tüm nizamların genel görüntüsüdür.

Komünizmi de içine alan sosyalizm ideolojisi fikrî liderlik olarak maddecilik ve maddeci evrimi taşımaktadır. Bu temel üzerine kurulan nizamlar ile hükmedip insanları ona çağırıyor ve her yerde onu uygulamaya çalışıyor.

İslâm'a gelince, O, insan, hayat ve kâinatın ötesinde bunları yaratan bir yaratıcının var olduğunu ortaya koyar ki o da Allah'tır. Bunun için İslâm'ın temeli, Aziz ve Celil olan Allah'ın varlığına imandır. Bu akide ruhi yönü tayin eder. Bu da insan, hayat ve kâinatın bir yaratıcının yarattığı olduğudur. Kâinatın bir yaratık olarak, yaratıcı Allah ile ilişkisi onun ruhi yönüdür, hayatın yaratık olarak yaratıcı Allah ile münasebeti onun ruhi yönüdür. İnsanın yaratık olarak yaratıcı Allah ile münasebeti, onun ruhi yönüdür. Bu itibarla ruh, insanın Allah ile olan ilişkisini idrak etmek, kavramak olmaktadır.

Allah'a iman Hz. Muhammed'in nübüvvetine ve risaletine, Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğuna imanla beraber olmalıdır. Rasul'ün bütün getirdiklerine iman da buraya dâhildir. Bu sebeple İslâm akidesi şu hükümleri içerir:

1- Hayatın başlangıcından evvel varlığına inanılması gereken bir varlık vardır ki o da Allah'tır.

2- Hayatın bitiminde inanılması gereken bir vakıa vardır ki kıyamet günüdür.

3- İnsan dünya hayatında bir takım ilahi emir ve yasaklarla kayıtlıdır. Bu emir ve yasaklar hayat ile hayat öncesi arasındaki münasebeti oluşturur. İnsan ahiret hayatında

amellerinden hesaba çekilecek, onun bu emir ve yasaklara uyup uymadığı sorulacaktır. Bu da hayat ile hayat sonrası arasındaki münasebeti meydana getirir.

Bundan dolayıdır ki bir Müslümanın işlerini yapmaya kalkıştığı vakit Allah ile bağlantısını kavraması ve işlerini Allah'ın emir ve yasaklarına göre yürütmesi gerekir. Bu, maddenin ruh ile mezcedilmesidir. Bu işleri Allah'ın emir ve yasakları ile yürütmekten gaye, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bu amelleri yapmaktan amaç ise, amelin gerçekleş-tireceği yüksek hedefler yani kıymetlerdir.

Dolayısıyla toplumu korumak için ortaya konulan yüksek hedefler insanın koyduğu hedefler olmayıp Allah'ın emir ve yasaklarından alınmıştır. Onlar sabittir, asla değişmez. İnsan türünü, aklını, haysiyetini, canını, ferdi mülkiyeti, dini, emniyeti, devleti ve toplumu korumak, ortaya konulan yüksek hedeflerdir. Bunlarda asla değişiklik olmaz. Tespit edilen bu hedefleri korumak için hadler ve cezalar konulmuştur. Bundan dolayı bu hedefleri korumaya çalışmak farz sayılır. Bu farz oluş, bunların Allah'tan gelen emir ve yasaklardan oluşundan dolayıdır; yoksa maddi faydalar getirdikleri için değil. Böylece, Müslümanlar ve devlet bütün işlerini Allah'ın emir ve yasaklarına göre yürütür. Çünkü insanın tüm işlerini düzenleyen, bu emir ve yasaklardır. İşleri Allah'ın emir ve nehiyelerine göre yürütmek Müslümanı mutmain kılar. Buradan, saadetin, bedeni doyurmak ve ona lezzet temin etmek değil Allah'ı razı etmek olduğu açığa çıkar.

İslâm, uzvi ihtiyaçları ve içgüdüleri öyle düzenlemiştir ki onların bütün midevi, ruhi, cinsî ve diğer açlıklarını bir düzen içinde karşılar. Yoksa birini diğeri hesabına doyurmaz, birini kısıtlayıp diğeri serbest bırakmaz. Hiçbirini de başıboş bırakmaz. Bilakis insana gönül huzuru ve refah

verecek şekilde uzvi ihtiyaç ve içgüdülerini baskı altında tutarak onu hayvanlık derecesine düşürmekten alıkoyacak ince bir nizama hepsini birden doyurur.

İslâm, bu düzenlemeyi yerine getirmek için topluma bölünmez bir bütün olarak bakarken, ferdi de bu toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görür. Fakat ferdin toplumdan bir parça olmasından dışın çarkın bir parçası olması gibi bir şey kastetmez. Ancak, onun kolun gövdeden bir parça olması gibi bütünden bir parça olduğunu kasteder. Bu sebeple İslâm ferdi toplumdan ayrı olarak değil toplumdan bir parça olarak ele alır. Ferdi ele alışıyla aynı zamanda toplumu korur. Toplum da, parçaları olmayan bir bütün olması sıfatıyla değil fertlerin, o bütünün bir parçası olması sıfatı ile ele alır. Böylece toplumu ele alırken aynı zamanda ferdi de korur. Rasul *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* şöyle buyuruyor: «مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى خُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ، فَقَالُوا: لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤَدِ مَنْ فَوْقَنَا، فَإِنْ تَرَكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا» **Al-lah'ın hadleri üzere olanlar ve içerisinde buldukları vakıanın misali, bir gemi üzerinde kura çeken bir kavmin misalidir. Nitekim kura sonucu bazılarına geminin üst katı, bazılarına da alt katı çıkar. Suya susadıkları zaman yukarı çıkmak için üsttekilerin arasından geçmek zorunda olan alttakiler, 'Üstümüzdekilere eziyet vereceğimize bir delik açıp yerimizi delelim.'** derler. Üsttekiler de onları kendi hallerine terk ederlerse hep birlikte helak olurlar, engellemek için ellerinden tutarlarsa hep birlikte kurtulurlar.” [Buhari, K. Şeriket, 2313]

Topluma ve ferde bu açıdan bakmak, toplumun niteliğine dair özel bir mefhum ortaya koyar. Çünkü toplumdan

birer parça olan bu fertleri birbirine bağlayan ve yaşayışlarına yön veren düşünceleri, etkisi altında kaldıkları ve ona uygun olarak hareket ettikleri ortak bir duyguları, tüm hayat sorunlarına çözüm bulan bir nizamları bulunmalıdır. Buradan toplumun insan, fikir, duygu ve nizamlardan müteşekkil olduğu; insanın da hayatta bu fikir, duygu ve nizamlarla kayıtlı bulunduğu neticesi çıkar. Bunun içindir ki Müslüman, hayatının her adımında İslâm ile kayıtlıdır, onun hürriyeti yoktur. Mesela, Müslümanın akidesi, İslâm hükümleri ile kayıtlıdır, başıboş değildir. Bundan dolayı dinden dönmek büyük suç sayılır, İslâm akidesine tekrar dönmezse ölüme mahkûm olur. Şahsi davranışı da İslâm nizamına bağlıdır. Bunun için zina acımadan ve teşhir edilerek cezalandırılan bir suçtur. Zira Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“Onların cezalandırılmalarına, Müminlerden bir taife de şahit olsun.”** [Nûr 2] Şarap içmek de cezası olan bir suçtur. Başkalarına iftira etme, öldürme ve benzeri şekilleri ile tecavüz de büyüklü küçüklü cezaları içeren suçlardırlar. Ekonomik yön de; şeriata ve şeriatın ferde mülk edinme izni verdiği sebeplerle kayıtlıdır. Aynı zamanda Şari'in, eşyadan bizzat faydalanmaya izin vermesinden ibaret olan ferdi mülkiyet hakikatiyle kayıtlıdır. Hırsızlık, yağma ve benzeri şekilde bu kayıtların dışına çıkmak çeşitlerine göre değişen bir suçtur. Bunun için toplum üzerinde cemaati ve ferdi koruyacak, nizamı uygulayacak bir devletin olması kaçınılmazdır. Fert ve cemaatin korunmasının normal olabilmesi yani halkın içinden gelmesi için, ideolojinin onu benimseyen insanda gereken tesiri göstermesi de mutlaka gereklidir. Bunun içindir ki koruyan ve kayıtlayan ideolojidir. Devlet ise ancak hükümleri uygulayan bir kurumdur. Bundan dolayı otorite ümmette olup devlet onu temsil etse de hâkimiyet

ne devletin ne de ümmetin değil, yalnız şeriatındır.

Neticede, her ne kadar bir Müminin, İslâm hükümlerini yerine getirirken dayanağı Allah korkusu ise de nizamın uygulama metodu devlettir. Bundan dolayı devletin icra edeceği kanunları ve İslâm'ı Allah korkusuyla tetkik etmesi için de Müminin yetiştirilmesi ve yönlendirilmesi lazımdır.

Bu itibarla İslâm, akide ve nizamlardan ibarettir. Keza İslâm ideolojisi de, fikir ve bu fikrin cinsinden bir metottan ibarettir. Onun nizamı akidesinden çıkmış, hadârâtı da belirli bir yaşayış tarzı meydana getirmiştir. Daveti taşımanın metodu, devlet tarafından uygulanması ve onu dünyaya fikrî bir liderlik olarak taşımasıdır. İslâm nizamını anlamının ve onunla amel etmenin temeli, bu metoda dayanır. Davet edilenler, edenlerin uygulamasından ideolojiyi öğrenirler. İslâmi hükümlerle yönetilen toplumda bu ideolojinin tatbiki, İslâm dinini yaymak demektir. Çünkü gayrimüslimler üzerinde bu nizamın uygulanması, pratik olarak İslâm'a davet işinin de yapılmasını sağlar. Her tarafa yayılan İslâm âleminin vücut bulmasında bu uygulamanın çok büyük etkisi olmuştur.

Kısaca, dünyada mevcut ideolojiler üçtür: Kapitalizm, komünizmi de içine alan Sosyalizm ve üçüncü ideoloji olarak İslâm. Bu ideolojilerden her birinin nizamlarının çıktığı bir akidesi, hayatta insanın amellerini değerlendirmek için birer değer ölçüsü, kendine has bir toplum görüşü ve nizamı uygulamak için de bir metodu vardır.

Akide Açısından Komünizm, Kapitalizm ve İslâm

Komünizme göre; eşyanın aslı maddedir ve bütün eşya, maddenin evrimi yoluyla maddeden çıkmıştır.

Kapitalizme göre; dinin dünyadan ayrılması gerekir. Bundan da dini devletten ayırma sonucu doğar. Kapitalistler bir yaratıcı var mı yok mu diye bir mesele ile uğraşmak istemezler. Onlar ancak varlığı ister itiraf ister inkâr edilsin yaratıcının hayatta bir rolü olmadığını iddia ederler. Bu nedenle O'nun dini dünyadan ayırmaktan ibaret olan akidesine göre yaratanın varlığını itiraf edenle inkâr eden komünistler eşit ve birdir.

İslâm'a gelince, Allah, bütün varlığın yaratıcısıdır. O, nebileri ve rasulleri dini tebliğ etmek için insanlara göndermiştir. O, insanı kıyamet gününde yaptıklarından hesaba çekecektir. Bunun için İslâm akidesi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, rasullerine, ahiret gününe, kaza ve kaderin hayrının ve şerrinin Allah'tan olduğuna inanmaktır.

Nizamın Akideden Doğması Hususu

Komünizme göre; nizam, üretim aletlerinden alınır. Mesele; derebeylik nizamında kazma, üretim aletidir, dolayısıyla derebeylik nizamı ondan alınmıştır. Toplum, kapitalizme dönüşünce üretim aleti makine oldu. Bunun için kapitalist nizamı da makineden alındı. Şu hâlde komünist nizamı, maddi değişimden alınmıştır.

Kapitalizme göre; insan, dini hayattan ayırınca bizzat hayat nizamını kendisinin koyması zorunlu olmuştur. Böylece nizamını vakiadan alıp kendi eliyle koymaya başlamıştır.

İslâm'a göre, Allahu Teala insana hayatta uygulaması için bir nizam koymuştur. Efendimiz Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*'ı bu nizamla göndermiştir. O da bu nizamı insanlara tebliğ etmiştir. İnsanın artık bu nizama göre yürümesi gerekir. Onun için Müslüman, sorunları inceler ve

onların çözümlerini Kitap ve Sünnet'ten çıkarır.

Hayatta Amellerin Kıymet Ölçüsü

Komünizmde; maddecilik, yani maddi nizam, hayatta ölçüdür. Maddi nizamın evrimi ile ölçü de evrim geçirir.

Kapitalizme göre, hayatta amellerin ölçüsü menfaatçilik-tir. Ameller bu menfaatçiliğe göre ölçülür ve bu esasa dayanır.

İslâm'a göre, hayatta amellerin ölçüsü helal ve haram yani Allah'ın emir ve yasaklarıdır. Helal yapılır, haram yapılmaz. Bu ölçü evrim geçirmez ve asla değişmez. Onda menfaatçilik değil ancak Şeriat hâkimdir.

Toplum Görüşleri

Komünizme göre, toplum kapsamlı bir bütündür. Toplum; yer, üretim araçları, tabiat ve insandan meydana gelmiştir. Bunlar aynı şey olmaları itibariyle maddedir. Tabiat ve tabiattakiler evrim geçirince onunla beraber insan da gelişir ki böylece toplum tamamıyla evrim geçirmiş olur. Bundan dolayı toplum, maddi evrime tabidir. İnsana bu evrimi çabuklaştırmak için ancak çelişkiler icat etmek düşer. Toplum evrim geçirince fert de onunla evrim geçirir. Fert, dişli gibi çarkla beraber döner.

Kapitalizme göre, toplum fertlerden meydana gelmiştir. Ferdin işleri düzene girince toplumun da işleri düzene girer. Bunun için yalnız ferdi dikkate almak lâzımdır. Devlet ancak fert için çalışır. Bu yönden kapitalizm ideolojisi ferdiyetçidir.

İslâm'a göre toplumun üzerine kurulduğu temel; akide

ve onun yüklendiği fikir, duygular ve akideden doğan nizamlardır. İslâmi fikirler, İslâmi duygular insanlara hâkim olup onlara İslâm nizamı tatbik edilince İslâmi toplum meydana gelmiş olur. Buna göre toplum; insan, fikir, duygu ve nizamlardan meydana gelmektedir. İnsan sadece diğer insanlarla bir cemaati/topluluğu meydana getirir, fakat bir toplumu teşekkül ettiremez. Toplum ancak insanın benimsediği fikirler, taşıdığı duygular ve onun üzerinde tatbik edilen nizamlarla vücut bulur. Zira bir insanla diğer insan arasında ilişkiyi meydana getiren şey maslahattır. Bu maslahat üzerinde fikirlerin birleşmesi ve bu maslahat doğrultusunda duyguların birleşip hoşnutluk ve öfkenin birleşmesi ve sorunları çözen nizam birliğinin sağlanması neticesinde bir insanla diğer insan arasında sürekli ilişki meydana gelir. Maslahat hakkında fikirler ihtilafa düşerse, ona karşı duyulan duygular ihtilafa düşerse, neticede hoşnut olmak veya öfkelenmek üzerinde birliklik olmazsa, bu ilişkiyi düzenleyecek nizam hususunda ihtilafa düşülürse bir insanla diğer insan arasında ilişki meydana gelmez. Bunun sonucu olarak da toplum oluşmaz. Bundan dolayı toplum, insanlar, fikirler, duygular ve nizamlardan meydana gelmiştir. Çünkü insanlar arasındaki alakayı doğuran, cemaati belirli bir toplum yapan bunlardır. Binaenaleyh, bir toplumun bütün halkı Müslüman olsa taşıdıkları fikirler demokratik kapitalizm, duyguları kehanetçi, ruhanî, vatancı ve milliyetçi, kendilerine tatbik olunan nizam demokratik kapitalizm olursa bu toplum, kesin olarak gayri İslâmi bir toplum olur.

Nizamın Yürütülmesi

Komünizme göre devlet; yalnız başına, askerî kuvvet ve

kanun kesinliği ile nizamı tatbik eder. Fertlerin ve toplumun işlerini bizzat üzerine alan devlettir. Nizamı geliştirecek olan da odur.

Kapitalizme göre devlet, ancak insan hürriyetlerinin koruyucusudur. Birisi diğerinin hürriyetine tecavüz ederse devlet onu engeller. Çünkü o, hürriyetleri garanti altına almak için kurulmuştur. Bir kimse, diğerinin hürriyetine tecavüz etmeden gönül rahatlığı ile haklarını ele geçirirse, onu kendi menfaatine alet etse bile, hiç kimsenin hürriyetine tecavüz etmiş olmaz ve devlet de buna müdahale etmez. Şu hâlde devlet, hürriyetlerin garantisi için vardır.

İslâm'a göre nizam, Mümin fert tarafından Allah korkusunun, O'ndan çekinmenin itici gücü ile uygulanır. Devlet de, toplumu nizamın adaletine güven bilinciyle, ümmetin yöneticiyle marufu emretmekte ve münkerden nehyetmekte yardımlaşmasıyla ve devlet otoritesiyle yürütür. Devlet, toplumun işlerini üzerine alır. Aciz kalmadıkça ferdin işlerini üzerine almaz. Nizam asla değişmez. İctihat neticeleri çoğaldığında devletin bunlardan birini benimseyip uygulama yetkisi vardır.

İslâm ideolojisinin fikrî liderliği insan fıtratına uygundur. Derinliğine rağmen kolay ve sadedir. İnsan derhâl aklını ve kalbini ona açar. Onu anlamaya, inceliklerine ermeğe süratle gönülden yönelir. Çünkü dindar olmak, insanda fitridir. Her insan yaratılışında dine eğilimlidir. Hiçbir kuvvet insandaki mevcut bu fıtratı söküp atamaz. Çünkü bu fıtrat insanın tabiatında mevcuttur. İnsan, tabiatıyla kendisinin eksik olduğunu, ondan daha büyük ve kâmil bir kuvvet bulunduğunu, bu kuvvetin kutsanmaya layık olduğunu hisseder. Dindarlık, nizam sahibi yüce bir yaratıcıya karşı insanın yaratılışındaki aczden doğan bir ihtiyaçtır. İşte bu değişmeyen, sabit bir içgüdüdür. Belirli

bir reaksiyonu vardır ki o da kutsamadır. Bundan dolayı insan, yaşadığı bütün asırlar boyunca dindar olmuş, bir şeylere ibadet etmiştir. İnsana, feleklere, taşlara, hayvanlara, ateşe ve buna benzer birçok şeylere ibadet etmiştir. İslâm, akidesiyle insanları yaratılmışlara tapmaktan, ibadet etmekten çevirip her şeyi yaratan Allahu Teala'ya ibadete yöneltmek için gelmiştir.

Allah'ın varlığını ve ruhu inkâr eden materyalist ideoloji ortaya atıldığı zaman bu, tabii olan dindarlığı silmeye muktedir olamamış, ancak insanın dikkatini insandan daha büyük bir kuvvete nakledip bu kuvveti kutsamaya sevk etmiştir, bu kuvveti kutsamayı ideolojide ve ideolojiyi taşıyanlarda gerçekleştirmeye yöneltmiştir. İnsanın kutsamasını yalnız bu ikisine çevirmiştir. İnsanların Allah'a ibadetini kullara ibadetine, Allah'ın ayetlerinin takdisini de mahlûkatın sözlerini takdis etmeye çevirerek gerici olmuştur. Böylece insanda fitri olan dindarlığın kökünü kazıyamamış ancak, mugalata yani uydurma delillere dayandırılan tartışmalar ile onu başka tarafa, geriye, yöneltmiştir. Nitekim onun fikrî liderliği, insan tabiatına aykırı ve yapıcı olmayan bir liderliktir. Bu yüzden komünizmdeki fikrî liderlik fitri yönden başarısızdır. Ancak mide ile aldatmakta, açları, korkakları, darlık çekenleri heveslendirmektedir. Ona hayatta başarısız olanlar, eline bir şey geçmeyenler, hayata kindar olanlar, aklen anormalliğe tutulmuş olanlar sarılır. Kendilerine fikir sahibi denilsin diye diyalektik teori ile söz ebeliğinde bulunuyorlar. Hâlbuki bu teori, duygunun ve aklın desteğinde batıllığı ve bozukluğu apaçık olan bir şeydir. Halkın kendine boyun eğmesi için kuvvete başvurur. Zorlamalar, baskılar, boğmalar, ayaklanmalar, karışıklıklar, yakıp yıkmalar ve sıkıntılar, komünizmin halk üzerinde otorite kurmak için başvurduğu en mühim

yollardandır.

Aynı şekilde kapitalizmin fikrî liderliği de dindar olmak fitratında olan insan yaratılışına muhaliftir. Çünkü dindarlık fitratı, takdiste tezahür ettiği gibi insanın hayattaki işlerinin düzenlenmesinde de kendisini gösterir. Bu işleri düzene koyarken insanın düştüğü açık ihtilaf ve çelişkiler aciziyetin apaçık alametidir. Bundan dolayı hayatta insanın amellerini düzenleyenin din olması kaçınılmazdır. Dini hayattan uzaklaştırma, insan fitratına aykırıdır. Bununla beraber hayatta dinin varoluşu, dünya hayatının işlerini ibadetten ibaret yapar demek değildir. Hayatta dinin varlığı, insanların sorunlarını çözen tek nizamın Allah'ın emrettiği nizam olmasını sağlar demektir. Bu nizam, insanın yaratılışındaki özellikleri tanıyan bir akideden çıkmıştır. Bunu hayattan uzaklaştırmak ve insanın dindarlık fitratına uygun olmayan bir akideden çıkan nizamı almak insan fitratına muhaliftir. Bunun için kapitalizmin fikrî liderliği, yaratılışa uygunluk bakımından başarısızdır. Çünkü dini ve dindarlığı hayattan ayırması ve onu ferdî bir mesele hâline sokması, aynı şekilde Allah'ın emrettiği nizamla insanın sorunlarını çözmekten uzaklaştırması bakımından yapıcı olmayan olumsuz bir liderliktir.

İslâm'daki fikrî liderlik ise, olumlu yapıcı bir liderliktir. Çünkü Allah'ın varlığına imanda akli esas tutar. Bunun için dikkatleri kâinat, insan ve hayatta var olana yönelterek bu varlığı yaratan Allah'ın varlığına şüpheden uzak sağlam bir imana götüren kesin delillere yöneltir. İnsana kâinat, hayat ve insanda fitraten arayıp bulamadığı mutlak olgunluğu belirleyip akla doğru yolu gösterir. Böylece insan onu anlayarak iman eder.

Komünizmdeki fikrî liderlik akla değil materyalizme dayanır. Çünkü "Komünizm maddenin varlığı, fikirden

öncedir.” der. Maddeyi eşyanın aslı sayması sebebiyle maddecidir.

Kapitalizmdeki fikrî liderlik kilise adamlarıyla fikir adamları arasında asırlar boyu devam eden kanlı mücadelenin meydana getirdiği uzlaşmaya dayanmaktadır ki bu, dinin devletten ayrılmasıyla sonuçlanmıştır.

Bundan dolayı komünizmin ve kapitalizmin fikrî liderlikleri başarıya ulaşamazlar. Çünkü her ikisi de insan fıtratına muhalif ve akla dayanmamaktadır.

Özetle, yalnız İslâm'daki fikrî liderlik doğru bir liderliktir. Bunun dışındaki liderlikler, bozuk liderliklerdir. İslâm'daki fikrî liderlik akla dayanmaktadır, hâlbuki diğerleri akla dayanmamaktadır. Aynı zamanda İslâm'ın fikrî liderliği, insan yaratılışına da uygundur, insan da ona ilgi duyar fakat diğerleri insan fıtratına aykırıdır.

Komünizm fikrî liderliğinin akla dayanmamasının sebebi ise, maddenin fikirden yani akıldan önce geldiğini söylemesidir. Komünizme göre, madde beyne yansıyınca fikir meydana gelir. Öyle ise insan, beyne yansımadan maddeyi düşünememektedir. Madde beyne yansımadan önce fikir mevcut olamaz. Bunun için her şey madde üzerine kurulmuştur. Buna dayanarak komünizm akidesinin yani komünizmin fikrî liderliğinin esası fikir değil, maddecilikdir. Bu ise iki yönden hatalıdır.

1- Madde ile beyin arasında yansıma yoktur. Ne beyin maddeye ne de madde beyne yansır. Çünkü yansıma ayna gibi eşyayı yansıtacak şeyde yansıtma kabiliyetinin bulunmasına muhtaçtır. Nitekim her yansıtan alet, yansıtma kabiliyetine muhtaçtır. Bu ne beyinde ne de maddi olaylarda mevcuttur. Bunun için madde ile beyin arasında asla yansıma söz konusu olamaz. Çünkü madde beyne yansımaz,

ona geçmez. Aksine duyu organları vasıtasıyla maddenin hissi beyne ulaşır. Maddeyi duyumsamanın yani hissin beyne nakli, maddenin beyne ve beynin maddeye yansıması değildir. Bu ancak maddeyi hissetmektir. Bu hususta da gözle diğer hisler arasında bir fark yoktur. Dokunma, koklama, tatma, işitme, görmekten hâsıl olan hisler gibi duyular meydana gelir. O hâlde eşyadan beyinde meydana gelen tesirler, bir yansıma değil, eşyayı hissetmektir. İnsan, beş duyusu vasıtasıyla eşyayı hisseder, beyine eşya yansımaz.

2- Sadece bir histen fikir meydana gelmez, meydana gelen yalnız histir, yani mevcudu hissetmektir. His + his + milyon histen -ne kadar çeşitli olursa olsun- yalnız his meydana gelir. Bundan kesinlikle fikir meydana gelmez. Aksine, fikrin meydana gelmesi için insanda hissettiği vakıyı açıklayan öncül bilginin bulunması lâzımdır. Mesela; aramızdan Süryanice ile alakası olmayan herhangi bir insana Süryanice yazılmış bir kitap verelim. Kitabı görsün, eliyle dokunarak hissetsin ve bunu milyon defa tekrarlasın. Muhakkak ki bu adama Süryanice ve Süryanice kelime ile ilgili bir ön bilgi vermedikçe bu kitaptan bir tek kelime dahi anlamasına imkân yoktur. Fakat bu malumat verilirse düşünmeye ve idrak etmeye başlar. Bunun gibi hisleri gelişmiş olan, fakat herhangi bir bilgiye sahip olmayan bir çocuğu ele alalım. Önüne bir altın, bir bakır ve bir taş parçası koyalım ve çocuk bütün hislerini kullanarak bu şeyleri hissetsin. Bu hissetme ne kadar çok ve çeşitli olursa olsun onların ne olduğunu anlaması imkânsızdır. Fakat önce bunlar hakkında bilgi edindikten sonra hissederse, bu bilginin yardımıyla onları anlayabilir. Bu çocuk yirmi yaşına girse, hiçbir bilgiye sahip olmazsa beyni ne kadar büyürse

büyüsün, başlangıçtaki durumu değişmez. Çünkü bunların idrakini sağlayan yalnız beyin veya yalnız his değil, aksine beyinle beraber öncül bilgi ve hissettiği olaydır.

Bu açıklama akli idrak yönündendir. Hissi idrake gelince, o, içgüdülerden ve uzvi ihtiyaçlardan doğar. Bu hususta hayvanda ortaya çıkan neticeler, insanda da ortaya çıkar. Nitekim eşeğin, arpanın yendiğini, toprağın yenmediğini bilmesi gibi insan da taş ve elmanın tekrar tekrar kendisine verilmesiyle elmanın yendiğini, taşın yenmediğini ayırt eder. Fakat bu seçim akla dayanan bir seçim değil, içgüdülerin ve uzvi ihtiyaçların reaksiyonu neticesi meydana gelen bir seçimdir. Bu seçim insanda mevcut olduğu gibi hayvanda da mevcuttur. Bunun için, bir fikrin meydana gelmesi; ancak öncül bilgilerle beraber eşyanın hissini duyu organları vasıtasıyla beyne nakledilmesiyle mümkündür. Bu esasa göre akıl, fikir yahut idrak, eşyanın hissini duyu vasıtasıyla beyne nakledilmesi ve eşyanın açıklanmasına yardım edecek öncül bilginin bulunmasıdır.

Bundan dolayı komünizmin fikrî liderliği akla dayanmadığından dolayı bozuk ve çürüktür. Buna ilaveten onun fikir ve akıl anlayışı da yanlıştır.

Aynı şekilde kapitalizmin fikrî liderliği de kilise adamları ile düşünürler arasındaki orta çözüme dayanmaktadır. Şöyle ki: Asırlarca din adamlarıyla düşünürler arasında devam eden şiddetli mücadeleler neticesi orta yollu bir çözüm meydana geldi. Bu da dinin dünyadan ayrılması yani dolaylı olarak dinin varlığını tanımakla beraber onu hayatın ayırmak... Bundan dolayı bu fikrî liderlik akla dayalı değildir. Ancak iki tarafı da memnun etmek için tutulan orta bir yoldur. Bunun için kapitalist fikir sahiplerinde orta yol fikrinin hâkim olduğunu görürüz. Hak ile batılın, iman

ile küfrün, nur ile zulmetin arasında orta bir yol tarzı bulunmamakla beraber onlar bunu yapmakla gerçekleri uzaklaştırmış oldular. Hâlbuki mesele hak ile batıl, iman ile küfür, zulmet ile nur meselesidir. Fakat akidelerini ve fikrî liderliklerini dayandırdıkları bu tarz, onları hakikatten, imandan ve nurdan uzaklaştırmıştır. Bundan ötürü kapitalizmin fikrî liderliği de akla dayanmadığından dolayı çürüktür.

İslâm'ın fikrî liderliği ise, akla dayanır. Zira Müslümana Allah'ın varlığına, Hz. Muhammed'in nübüvvetine ve Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından indirildiğine imanı, akıl yoluyla gerekli kılar. Aynı zamanda gayba iman hususunda da akıl yoluyla sabit olan Kur'an ve mütevatir hadisler vasıtasıyla varlığının haber verilmesini şart koşar. Bunun için bu liderlik akla dayanır.

Yaratılış bakımından ise muhakkak ki İslâm'ın fikrî liderliği yaratılışa uygundur. Çünkü o, dinin varlığını, hayatta mevcudiyetinin gerekliliğini ve hayatın Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak sürdürülmesini kabul eder. Tedeyyün fitridir. Çünkü bu his insanda bir içgüdü halinde mevcuttur. Bunun karakteristik tepkisi kutsamadır. Bu tepki, diğer içgüdülerin tepkilerinden ayrıdır. Belirli bir içgüdü'nün tepkisidir. Bunun için dine iman ve Allah'ın emir ve yasaklarıyla insan hayatının düzenlenmesi mecburiyeti doğaldır. Bundan dolayı İslâm'ın fikrî liderliği fitrata uygundur. İnsanın ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Aksine komünizmin ve kapitalizmin fikrî liderlikleri insan fitratına muhaliftir. Zira komünizm dini asla kabul etmez, onu kabul etme fikrine karşıdır. Bu sebeple fitrata aykırıdır.

Kapitalizm ise, dini ne kabul eder ne de inkâr eder. Onu

kabul edip etmemeyi göz önünde bulundurmaz. Fakat “*Dinin hayattan mutlak surette ayrılması gereklidir.*” der. Kapitalizm, hayatın seyrinin sırf menfaate dayanmasını ve dinin hayatta bir rolü bulunmamasını ister. Bu fitrata aykırıdır. Bunun için kapitalizm, insan fıtratına zıttır.

İslâm'ın fikrî liderliği insan fıtratına ve akla uygunluğu dolayısıyla tek doğru yoldur. Diğerleri ise hatalıdır. Bundan dolayı İslâm'ın fikrî liderliği doğru ve başarıya ulaştırıcı yegâne yoldur.

Şimdi ortada bir mesele kalıyor: Müslümanlar İslâm'ı hiç tatbik ettiler mi? Yoksa akidesini benimseyip ondan başka hüküm ve nizamları mı tatbik ettiler? Buna cevap: Evet, muhakkak ki Müslümanlar Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*'ın Medine'yi teşriflerinden H. 1336/M. 1918 senesine, yani İslâm Devleti sömürgeciler tarafından ve M. Kemal'in eliyle yıkılıncaya, kadar asırlar boyunca yalnız İslâm'ı tatbik ettiler. Bu tatbik her şeyi kapsıyordu. O kadar ki İslâm Devleti bu tatbikte başarının en üst sınırına ulaşmaya muvaffak oldu.

Müslümanların Amelî Olarak İslâm'ı Tatbiki

Nizamı tatbik eden devlettir. Devlette bu tatbiki yürüten iki şahıstır:

- I- İnsanlar arasındaki ihtilafları çözen hâkim,
- II- İktidarı elinde tutan yönetici kimse.

I- Hâkimler tevatür yoluyla nakledildiğine göre Rasul *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* devrinden İstanbul'da Hilâfet'in sona ermesine kadar Müslümanlar arasında veya Müslümanlarla gayrimüslimler arasında çıkan bütün anlaşmazlıkları sadece Şeriat hükümlerine göre hallederlerdi. Hu-

kuk, ceza, aile hukuku ve başka şeylere ait olan bütün ihtilaflara bakan mahkeme, yalnız İslâm Şeriatı'na göre hükmeden bir tek mahkeme idi. Hiçbir kimse herhangi bir davanın şer'î hükümlerden başka bir nizamla halledildiğini yahut İslâm memleketlerinde herhangi bir mahkemenin, sömürgeciliğin etkisi ile mahkemeler nizami ve şer'î diye ikiye ayrılmadan önce İslâm hükümlerinden başka bir şeyle hükmettiğini nakletmemiştir. Buna en kesin delil Kudüs, Bağdat, Şam, Mısır ve İstanbul gibi tarihi şehirlerde bulunan şer'î mahkemelere ait zabıtlardır. Bu zabıtlar hâkimlerin yalnız İslâm Şeriatı'nı tatbik ettiklerinin kesin delilidir. O kadar ki Mecelle'yi açıklayan Selim el-Baz ve benzerlerinin son asırlarda İslâm fihhına dair eserler yazdıkları gibi gayrimüslim Hristiyan ve Yahudiler bile İslâm fihhını okurlar ve bu hususta eserler yazarlardı.

Kanunlardan ilave edilenler ise; âlimlerin, bunların İslâm hükümlerine muhalif olmadıklarına dair fetva vermeleri neticesinde ilave edilmişlerdir. H. 1275/M. 1857'de Osmanlı Ceza Kanunu ve H. 1276/M. 1858'de Hukuk ve Ticaret Kanunu böylece alınmıştır. H. 1288/M. 1870'te mahkemeler şer'î ve nizami olmak üzere iki kısma ayrıldı. Mahkemeler, ayrı bir düzene bağlandı. Sonra H. 1295/M. 1877'de nizami mahkemelerin oluşturulmasına dair kararname ve H. 1296'da Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu çıkarıldı. Âlimler Medeni Kanun'un alınmasını gerektiren bir mazeret bulamayınca muamelat için Mecelle çıkartıldı ve Medeni Kanun kaldırıldı (H. 1286). Bu kanunlar sanki İslâm'ın müsaade ettiği hükümler olarak konuldu. Bu hususta çıkan kararnamelerden anlaşıldığına göre uygunluğuna dair fetva alınmadan ve şeyhülislam tatbikine izin vermeden tatbik konulmadı. Her ne kadar

sömürgecilik 1918 tarihinden itibaren, yani İslâm memleketlerinin işgalinden beri, ceza ve hukukta davalar, İslâm hükümlerine aykırı olarak halledilmeye başlandı ise de sömürgeciliğin ordularıyla değil siyasi nüfuzuyla girmiş olduğu memleketlerde yargı bakımından İslâm hâkimdir. Bütün Arap Yarımadası; Hicaz, Necd, Kuveyt, keza Afganistan yargıda İslâm'ı tatbik etmektedir. Her ne kadar yöneticileri İslâm'ı tatbik etmedilerse de şimdiye kadar bu memleketlerde yargı bakımından tatbik edilen yalnız İslâm Şeriatı'dır. Bundan görülüyor ki İslâm Devleti'nde asırlar boyunca yargı bakımından yalnız İslâm tatbik edilmiş, başka bir nizam tatbik edilmemiştir.

II- İktidarı elinde tutan yöneticilerin İslâm'ı tatbik etmesine gelince bu, beş şeyde ortaya çıkar: içtimai nizam, iktisat, öğretim, dış siyaset ve yönetim ile ilgili şer'î hükümler. Bu beş hususun hepsi İslâm Devleti tarafından tatbik edilmiştir.

1- İçtimai Nizam: Kadınlı erkeğin karşılıklı ilişkilerini ve bu ilişkinin gerektirdiği hükümleri belirleyen nizam, sömürgecilik ve küfrün hükümlerinin varlığına rağmen hâlâ tatbik edilmektedir. Bugüne kadar, başka bir nizam kesin olarak tatbik edilmemiştir.

2- İktisadi Nizam: İki yönde kendini gösterir:

a) Devletin halkın problemlerini çözmek için halktan mal alma keyfiyeti

b) Bu malı harcama keyfiyeti.

a) Mal Alma Keyfiyeti: Devlet, ibadet olarak mallardan, araziden, hayvanlardan zekât alırdı. Bunları Kur'an'da sözü geçen yalnız sekiz sınıfa dağıtırdı. Bu alınan zekâtı, devlet işlerinin idaresinde kullanmazdı. Devlet ve ümmet işlerinin idaresi için devlet, İslâm Şeriatı'nın hükümlerine

göre mal alırdı. Devlet, vergi için özel bir sistem ortaya koymadı. O, ancak İslâmi sistemi tatbik ederdi. Bunun için, araziden haraç, gayrimüslimlerden cizye, iç ve dış ticareti kontrolden dolayı gümrük vergileri alırdı. Malları ancak İslâm Şeriatı'na göre toplardı.

b) Malı Harcama Keyfiyeti: Devlet, gücü olmayana nafaka hükümlerini tatbik ederdi. İsrâf eden ve savurganın şahsi harcamalarını engeller ve onlara vasi tayin ederdi. Her şehirde ve hac yolunda; fakiri, yoksulu ve yolcuları doyurmak için imaretler yapardı ki hâlâ büyük İslâm memleketlerinde onların kalıntıları mevcuttur. Kısaca, malın harcanması, devlet tarafından, şeriata göre icra edilirdi. Kesin olarak başka bir usul uygulanmazdı. Bu hususta görülen aksaklıklar ancak ihmal ve kötü tatbikattan ileri gelmişti. Yoksa şeriatın tatbik edilmeyişinden değildi.

3- Öğretim: Öğretim siyaseti, İslâm esasına dayanıyordu. Öğretim metodunda esas, İslâm kültürü idi. Yabancı kültür, İslâm kültürü ile çelişkiye düşerse onlardan bir şey almamaya azami titizlik gösterilirdi. Okul açma hususundaki eksiklik, bütün İslâmi beldelerde eşit olarak, o zamanki fikrî gerilemeden dolayı Osmanlı Devleti'nin son devirlerinde oldu. Fakat daha evvelki asırlarda, bütün dünyaca meşhur olduğu üzere, İslâm ülkeleri, âlim ve talebelerin dikkatlerini yönelttiği yegâne yer olmuştu. Kurtuba, Bağdat, Şam, İskenderiye, Kahire üniversitelerinin bütün dünyanın öğretim hayatında etkileri çok büyük olmuştur.

4- Dış Siyaset: O, İslâmi esasa dayanırdı. İslâm Devleti, diğer devletlerle ilişkilerini İslâm esası üzerine bina ederdi. Bütün devletler ona bir İslâm Devleti olarak bakardı. İslâm Devletinin bütün dış ilişkileri, İslâm esasına ve Müslüman-

ların Müslüman olmaları bakımından menfaatlerine dayanmakta idi. İslâm Devleti'nin dış siyasetinin İslâmi siyaset oluşu delile ihtiyaç göstermeyecek kadar dünyaca meşhurdur.

5- Yönetim Nizamı: İslâm'da devlet kuruluşu sekiz rükûn üzerine kuruludur: Halife, tefviz muavini, tenfiz muavini, cihad emîri, valiler, yargı, devlet maslahatları ve Ümmet Meclisi...

H. 1342/M. 1924 senesine, yani Hilafet'in M. Kemal Atatürk eliyle sona ermesine kadar Müslümanların başında daima bir halife vardı. Yani bu tarihe kadar Müslümanların halifesi daima olagelmıştır. Bir halife gidince hemen arkasından diğeri gelirdi. Bu, en şiddetli gerileme asırlarında dahi böyle olmuştur. Halife buldukça İslâm Devleti de var olmuştur. Zira İslâm Devleti Halifeden ibaretir.

Muavinler yani Halifenin yardımcıları da asırlar boyunca var olmuştur. Onlar, bakanlar değil, ancak yardımcı ve yürütücü idiler. Her ne kadar Abbasi devrinde kendilerine vezir unvanı verildiyse de yine de yardımcı idiler. Hiçbir zaman demokratik yönetimde mevcut bakan konumunda değillerdi. Onlar ancak halifenin muavinleri ve yürütme heyetiydiler. Yetki ise halifenin elindeydi.

Valiler, hâkimler ve devlet maslahatlarının da mevcudiyeti sabittir. Kâfir sömürgeci, İslâm memleketlerini istila ettiği vakit işler yürümekte idi. Valiler, hâkimler ve devlet maslahatları da şüphe yok ki mevcuttu.

Cihad emîri ise, İslâmi bir ordu olması itibarıyla ordunun işlerinden mesuldü. Bütün dünyanın zihninde "İslâm ordusunun asla mağlup edilemeyeceği" iyice yer etmişti.

Ümmet Meclisi'nin, Hulefa-yı Raşidin'den sonra varlığına itina gösterilmedi. Bunun sebebi de, her ne kadar devlet düzeninin içinde varsa da şûranın yönetimin esas rükûnlarından biri olmayışıdır. Şûra, tebaanın halife üzerinde bir hakkıdır. Halife şûra ile amel etmezse bu onun hatasıdır. Fakat yönetim yine İslâmi bir yönetim olarak kalır. Şöyle ki: Şûra, reye başvurmak içindir, demokratik temsilciler meclislerinde olduğu gibi yönetim için değildir. Buradan anlaşılıyor ki İslâm'daki yönetim nizamı, tatbik edilmiştir.

Burada bir de halifeye biat meselesi vardır: Hilafet'te kesinlikle veraset nizamı yoktur. Yani veraset, krallık yönetiminde olduğu gibi yönetimin devlet içinde el değiştirdiği belirleyici bir hüküm değildir. Devlet içinde yönetimi elde etmek için belirleyici hüküm biattır. Bu biat bazı asırlarda halktan, bazı devirlerde hal ve akit ehlinde, gerileme devrinin sonlarında da yalnız şeyhülislamdan alınır. İslâm Devleti'nin bütün devirlerinde biatsiz hiçbir halife nasb edilmemiştir. Biatsiz olarak veraset yoluyla da böyle bir halife nasb edilmemiş, biat yapılmadan veraset yoluyla bir halifenin nasb edildiğine dair bir tek hadise nakledilmemiştir. Yalnız şu var ki biatin alınışı zaman zaman kötü tatbik edilmiştir. Halife kendi hayatında oğluna yahut kardeşine veyahut amcası oğluna ve ailesinden birine halktan biat almış, halifenin ölümünden sonra biat o şahsa tekrar edilmiştir. Bu, biatin tatbikindeki bir kötüye kullanıştır. Yoksa veraset ve veliahtlık sisteminin tatbiki değildir. Nitekim demokratik nizamda da millet meclisi üyeleri seçilirken tatbikatta bir kötüye kullanma olsa da buna seçim denir. Hükümetin istediği adaylar kazansa dahi buna tayin denilmez.

Bundan dolayı görüyoruz ki İslâm nizamı fiili olarak

tatbik edilmiştir. İslâm Devleti'nin bütün asırlarında İslâm'dan başka hiçbir nizam tatbik edilmemiştir.

Bu fikrî liderliğin fiilî başarısı, bilhassa aşağıdaki iki meselede benzeri görülmemiş nitelikte idi:

1- İslâmi fikrî liderlik; Arapları, düştükleri aile ve kabile taassubu, koyu cehalet ve fikrî gerilik karanlıklarından, nuru sadece Araplarda kalmayıp bütün dünyaya yayılan İslâm güneşiyle parıldayan, fikrî kalkınma asrına çıkarmıştır. Müslümanlar yeryüzüne dağılıp bütün dünyaya İslâm'ı tanıttılar. İran, Irak, Şam memleketleri, Mısır ve Kuzey Afrika'yı fethettiler. Bu ülkelerde yaşayan her kavmin ayrı birer milliyeti ve dili vardı. İran'daki İran milliyeti, Şam'da Bizans milliyetinden, Mısır'daki Kıpti milliyeti, Kuzey Afrika'da Berberî milliyetinden farklı idi. Âdetleri, gelenekleri, dinleri çeşitli idi. Bunlar, bütün bu kavimler İslâm yönetimi altına girip İslâm'ı anlayınca derhâl İslâm'a girdiler. Hepsi bir ümmetten, İslâm ümmetinden oldu. Böylece ulaşım araçları develer, duyurma vasıtaları lisan ve kalemden ibaret olmasına rağmen, halkları ve kavimleri eritme bakımından İslâm fikrî liderliğinin başarısı eşsiz olmuştur.

Fetihler ise, kuvveti kuvvetle yok etmek, maddi engelleri kaldırmak içindi. Ta ki insanlar aklın ve fitratın gösterdiği hidayet arasına bir şey girmesin. Bunun için insanlar, Allah'ın dinine akın akın girdiler. Zalimce fetih, fatih ile fethedilenin, yenen ile yenilenin arasını açar. Batının, doğuda hiçbir sonuca ulaşmadan yıllardır devam eden sömürgeciliğini görüyoruz. Batının sapıtırıcı kültürünün izi silinebilseydi ve ücretli kiralık liderlerin baskısı yok edilseydi ideolojisi ve nizamı bakımından İslâm'ın kucağına dönüş göz açıp kapama müddeti içinde mümkün olurdu.

Tekrar başa dönecek olursak bütün bu kavimleri kaynaştırmada İslâm fikrî liderliğinin başarısı eşsizdi. Sonradan ortaya çıkan sömürgecilik ve onun, fikirleri zehirleme, akideleri bozma gayretlerindeki hile ve oyunlarına rağmen bu kavimler bugüne kadar Müslüman kalmışlardır ve kıyamete kadar da İslâmi bir ümmet olarak kalacaklardır. İslâm'ı kabul eden bir kavmin onu terk ettiği asla görülmemiştir.

Endülüs Müslümanları, engizisyon mahkemeleri, fırınlar ve cellat satırlarıyla yok edildiler. Buhara, Kafkas, Türkistan Müslümanlarının başına da aynı şeyler gelmiştir. Bu kavimlerin Müslüman olmaları, tek bir ümmet hâline gelmeleri ve İslâmi akideye titizlikle bağlılıkları, fikrî liderliğin başarı derecesini ve İslâm Devletinin İslâm nizamını tatbikte ulaştığı başarıyı gösterir.

2- Bu fikrî liderliğin başarısını gösteren ikinci nokta şudur: İslâm ümmeti, on iki asır dünyada hadârat, medeniyet, kültür ve ilim bakımından en ileri ümmet, İslâm Devleti de dünyanın en güçlü ve büyük devleti olmuştu. Bu ümmet, Miladi yedinci asırdan on sekizinci asrın ortalarına kadar yalnız başına dünyanın yıldızı ve diğer kavimler arasında parlayan güneşiydi. Bu da, İslâm nizamı ve akidesinin insanlara tatbikinin başarısını teyit eder. İslâm Devleti ve ümmeti, İslâm'a daveti ihmal, onu anlama ve tatbik etmede noksan davranarak İslâm'ın fikrî liderliğini yayma görevinden uzaklaştığı zaman bu durum karşısında milletler içerisinde tökezledi.

Bundan dolayıdır ki biz, dünyaya yayılmaya değer yegâne fikrî liderlik, İslâm fikrî liderliğidir diyoruz. Bu liderliği yayacak bir İslâm Devleti tahakkuk edince başarısı dün olduğu gibi bugün de olacaktır.

Demiştik ki İslâm bünyesinden çıkan bütün nizamlar insan fıtratına uygundur. Bundan dolayı İslâm; insanın, geometrik bir ölçü aleti gibi bir cetvel üzerinde hayat süren mekanik bir varlık olarak hassas nizamları tatbik ettiğini kabul etmez. Bilakis İslâm, insanın farklı kabiliyet ve özelliklere sahip sosyal bir varlık olduğunu kabul ederek nizamları tatbik eder. Bir yandan herkesin huzurunu sağlamakla beraber insanları -eşit değil- birbirine yakın durumda kılması tabiidir. Öte yandan -şu anda asıl konumuz olan- bazı fertlerin muhtelif kabiliyette sosyal varlıklar olduklarından o nizama muhalefet etmeleri de doğaldır. Bazıları bu nizamı kabul etmeyecek, bazıları da ondan ayrılacaklardır. Bundan dolayı zaruri olarak toplulukta fasık ve facirler, kâfir ve münafıklar, mürtet ve inkârcılar buluncaklardır. Fakat bütünü fikir, duygu, nizam ve insanlardan ibaret olan toplumda bu esaslar, İslâmi olursa o toplum, İslâm'ı tatbik eden İslâmi bir toplum sayılır.

Bunun delili, Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*'ın İslâm'ı tatbik ettiği gibi hiçbir kimsenin tatbik edemeyeceği hâlde onun zamanında kâfirler, münafıklar, fasıklar, facirler, dinsiz ve mürtetlerin bulunmasıdır. Fakat kati olarak herkes "İslâm onun devrinde tam olarak tatbik edilmişti ve toplum, İslâmi bir toplumdur ve bu tatbik, sosyal bir varlık olup mekanik bir eşya olmayan insana tatbikti." diyebilir.

İslâm, Rasulü Ekrem'in Medine'ye yerleşmesinden itibaren Müslüman memleketlerini sömürgecilerin istila ederek, İslâm'ı kendi nizamlarıyla -kapitalizmle- değiştirmelerine kadar, tek başına ümmete -ister Arap ister başka kavimler olsun- tamamıyla tatbik edilmiştir. Bunun için İslâm, Hicret'in ilk senesinden H. 1336/M. 1918 senesine kadar fiilî olarak tatbik edilmiştir. İslâm ümmeti bu zaman zarfında İslâm'dan başka hiçbir nizamı kullanmamıştır.

Müslümanlar felsefe ve çeşitli yabancı kültür ve ilim eserlerini Arapçaya tercüme ettikleri hâlde hiçbir kavmin hukukunu, kanununu veyahut nizamını kesinlikle ne inceleme için ve ne de uygulama için tercüme etmemişlerdir. Fakat, İslâm bir nizam olduğu için doğal olarak, insanlar onu bazen iyi bazen de kötü tatbik ediyorlardı. Bu değişiklik de, devletin kuvvet ve zaafına, İslâm'ı iyi anlama veya anlamama durumuna, fikrî liderliği yaymada gösterdiği kuvvet veya gevşekliğe göre idi. Bunun için iyi tatbik etmemek, bazı asırlarda Müslüman toplumunu bir miktar geriletmiştir. Böyle bir durumdan hiçbir nizam kurtulamaz. Zira nizam tatbikatta beşeri güce dayanır. Fakat kötü tatbik edilmesi, İslâm'ın tatbik edilmediğini ifade etmez. Aksine kesin olarak bilinmektedir ki İslâm tatbik edilmiştir. Ondan başka hiçbir nizam ve ideoloji tam olarak tatbik edilmemiştir. Zira tatbikte itibar edilecek şey, devletin tatbikle emrettiği kanunlar ve nizamlardır. Nitekim İslâm Devleti, bu hususta İslâm'dan başka bir nizamdan hiçbir şey almamıştır. Bütün eksikler bazı yöneticiler tarafından, İslâm'ın bazı nizamlarının kötü tatbikinden ibarettir. Yalnız açıklanmalıdır ki; İslâm'ın nasıl tatbik edildiğini tarihten görmek istediğimizde şu iki şeyi göz önünde tutmamız gerekir:

1- İslâm tarih bilgisini, İslâm'a kin besleyen düşmanlardan almamalıyız. Yanlışlarını almamak için ince ince her şeyin hakikatini araştırarak bizzat Müslümanlardan almamız gerekir.

2- Fertlerin durumunu veya toplumun bir tarafını alıp bütün toplumu buna kıyaslama yapmamız uygun değildir. Mesela; Emevi asrını, Yezid'in tarihinden, Abbasi asrını da o asırdaki bazı halifelerin yaptıklarından almamız hatalıdır. Keza, Abbasi asrındaki topluma, şiir ve edebiyat erbabı

ile ilgili bilgileri toplamak için yazılan *Eğani* kitabını okuyarak zevkü sefa veya tasavvuf kitaplarını ve benzerlerini inceleyerek bir hüküm verip Abbasi asrı fısk ve günah asrıdır yahut dünyadan el etek çekme asrıdır demek hatalıdır. Bilakis toplumu bütünü ile ele almamız gerekir.

Şu da vardır ki Müslüman toplumun tarihi, hiçbir asırda yazılmamıştır. Yazılanlar, ancak yöneticilerle birtakım nüfuz sahiplerinin hayat tarihleridir. Bunları yazanlar da güvenilir kimseler olmayıp hepsi ya övücü veya yericidir ki hiçbirinin sözü makbul değildir.

İslâm toplumunu bu esasa göre yani onu bütün yönleriyle ele alıp inceden inceye etüt ettiğimizde onu en hayırlı bir toplum olarak buluruz. Çünkü o birinci, ikinci, üçüncü ve takip eden asırlarda, hatta Hicri 12. asrın ortasına kadar böyle idi. O, bütün asırlarda, hatta bir İslâm Devleti olarak Osmanlı Devleti'nin sonlarına kadar İslâm'ı tatbik etmiştir. Şu var ki tarihin, nizam ve hukukun (fıkıhın) kaynağı olmadığı da göz önüne alınmalıdır. Nizam, yalnız fıkıh kaynaklarından alınır, tarihten değil. Zira tarih nizamın kaynağı değildir. Mesela; komünizm nizamını anlamak istersek onu Rusya tarihinden almayız, bilakis komünist ideolojisinin kitaplarından öğreniriz. Aynı şekilde İngiliz hukukunu tanımak istersek İngiltere tarihinden değil İngiliz huku-kundan öğreniriz. Bu usül her nizam ve kanunu kapsar.

İslâm, akide ve nizama sahip bir ideolojidir. Onu tanımak ve almak istediğimizde hiçbir suretle tarihi ona kaynak yapmamız doğru değildir. Ne onu tanıma bakımından ne de hükümlerini çıkarmak yönünden tarih ona kaynak olamaz.

İslâm'ı tanımanın kaynağı, İslâm fıkıh kitaplarıdır. Hükümlerini istinbat kaynağı ise tafsili delillerdir. Bundan

dolayı, gerek tanıma vasıtası gerekse delil olarak tarih, İslâm nizamına kaynak olamaz. Buna göre Ömer b. Hattab, Ömer b. Abdulaziz yahut Harun er-Reşid ve diğerlerinin tarihleri şer'î hükümlere kaynak olmadığı gibi onların hayatlarından nakledilmiş tarihi hadiseler ve devirlerini açıklamak için yazılan kitaplar da aynıdır. Eğer Ömer'in görüşüne bir hadisede uyulursa o, Ömer'in istinbat edip tatbik ettiği şer'î hüküm olması itibariyledir. Nitekim Ebu Hanife, Şafii, Cafer ve benzeri imamların çıkardığı hükme de böylece tabi olunur, yoksa tarihi bir hadise olduğu için değil. Bundan dolayı nizamı almak ve bilmek bakımından tarihin rolü yoktur. Aynı şekilde, nizamın tatbik edilip edilmediği de sırf tarihten değil, ancak ilgili fıkihtan alınır. Çünkü hangi asır olursa olsun kendine has sorunları vardır ve bu sorunlar bir nizama göre çözülür. Bu sorunları çözen nizamı öğrenmek hususunda tarihi olaylara müracaat etmeyiz. Çünkü tarih haberleri nakletmektedir. Binaenaleyh tatbik edilen nizama -yani İslâm fıkhdına- başvurmamız gerekir. Bu konuya dikkat edersek görürüz ki Müslümanlar bu konuda başkalarından hiçbir nizam almamışlardır. Aynı zamanda, kendilerinden bir nizam da ortaya koymamışlardır. Fıkhdın hepsi, şer'î delillerden istinbat edilmiş şer'î hükümlerden ibarettir. Müslümanlar fıkhı zayıf sözlerden yani zayıf istinbatlardan ayıklamaya karşı çok titizdiler. Hatta en büyük müçtehitten de olsa zayıf sözlerle amel etmeyi yasakladılar. Bundan dolayı bütün İslâm âleminde, İslâm fıkhdından başka teşri bir nass yoktur. Mevcut olan yalnız ve yalnız İslâm fıkhıdır. Bir ümmette yalnız bir tek fıkhın varlığı, başkasının olmayışı, Müslümanların bu fıkihtan başkasını teşride kullanmadıklarını gösterir.

Tarihten ancak nizamın tatbik keyfiyetini öğrenmek için yararlanılır. Tarih siyasi olayları söz konusu edebilir.

Bunda tatbikin keyfiyeti de görülür. Ancak, bu türlü olayların haberleri dikkatle bizzat Müslümanlardan alınmalıdır. Başka türlü almak doğru değildir. Tarihin üç kaynağı vardır:

- 1- Tarih kitapları
- 2- Eski eserler
- 3- Rivayet

1- Kitaplar, kesinlikle kaynak olarak alınmazlar. Çünkü kitaplar, bütün asırlar boyunca siyasi vaziyetlerin tesiri altındadır. Onlar; ya yazılanın yönetimi zamanında lehinde ya da iktidarı sönmüş olanlar hakkında aleyhte olarak başkaları zamanında yazılmaları sebebiyle, yalanlarla doludur. Buna delil, Mısır'daki Aleviyye ailesinin tarihidir. 1952 senesinden evvel parlak bir şekilde takdim edilmekte iken 1952'den sonra yazılanlar tam aksine karanlık bir şekil almıştır. Zamanımızda ve daha önceki siyasi olayların tarihi de böyledir. Bunun için yazılan tarih kitapları, sahiplerinin yazdığı şahsi hatıralar dahi olsa, tarihe kaynak olarak almamız doğru olmaz.

2- Eski eserler, dikkatle ve doğrulukla incelenmek şartıyla, bir şeyin tarihi gerçeğini verebilirler. Bu, tarihi bir süreklilik oluşturmasa da bazı olayların gerçeğine delil oluşturur. Müslümanların kendi memleketlerindeki eserlerinin incelenmesi; ister mimari ister alet ve tarihi eser sayılan başka bir şey olsun, kati olarak gösterir ki bütün İslâm âleminde İslâm'dan başka -İslâm nizamı ve hükümlerinden başka- bir şey yoktur. Müslümanların bütün yaşayışları, hayatları ve yaptıkları başka değil, ancak İslâmi olmuştur.

3- Rivayet, sahih olduğu takdirde güvenilmeye değer kaynaklardandır. Bunda, hadis rivayetinde takip edilen yol tutulur. Bu üsluba göre tarih yazılır. Dikkat edilirse

Müslümanlar yazarak kaydetme işine başladıkları zaman bu rivayet yolunda yürümüşlerdir. Bundan dolayı *Taberi Tarihi*, *İbn-i Hişam Sireti* vb. eski tarih kitaplarının bu üslupta yazıldıklarını görürüz. Buna göre, Müslümanlar, çocuklarına tarihlerini, kaynakları yine tarih kitapları olan kitaplardan öğretmemelidirler. Aynı şekilde, İslâm nizamının nasıl tatbik edildiği de bu gibi tarih kitapları gözden geçirilerek alınmaz.

Bundan açıkça anlaşılır ki bütün asırlar boyunca İslâm ümmetine sadece İslâm tatbik edilmiştir. Ondan başka hiçbir nizam tatbik edilmemiştir.

Şu var ki Birinci Dünya Savaşı müttefik devletlerin galibiyeti ile sona erip Kumandan Lord Alenbi Kudüs'ü alınca "Haçlı harpleri şimdi sona erdi." demişti. İşte bu andan itibaren sömürgeci kâfir, kazandığı zaferi ebedileştirebilmek için bütün hayat sahalarında kendi kapitalist nizamını tatbik etmektedir. Bundan dolayı, memleketimizde sömürgeciliği yerleştiren çürümüş ve bozulmuş nizamı değiştirmek lâzımdır. Bütün ayrıntılarıyla beraber bu nizamı kökünden sökmek gerekir ki İslâmi hayati yeniden kurabilmelim.

İslâm'ın nizamının yerine başka herhangi bir nizam koymak sapıkça bir düşünüşün sonucudur. Aynı zamanda ümmetin, akidesiz olarak sadece İslâm'ı tatbik ile kurtulacağını sanmak da basit düşünmekten ileri gelir. Aksine, ümmet her şeyden önce akideye sarılmalı, sonra da bu akideden çıkan nizamı tatbik etmelidir. Ancak bu takdirde, akideye sarılıp nizamı tatbikle ümmet kurtulur. Bu, ancak bir ideoloji üzerine meydana gelmiş ve bu esas üzerine devletini kurmuş ümmet içindir. Bundan başka halk ve ümmetlere, nizamın tatbiki için ideolojinin benimsenmesi

zaruri değildir. Bilakis ideolojiyi benimseyen ve yayan ümmet, onu benimsemese de her ümmet ve kavme tatbik edebilir. Çünkü bu tatbik onları da kalkındırır ve benimsemeye cezbeder. Şu hâlde ideolojiyi benimsemek, tatbik edilene değil tatbik edene mutlaka gereklidir.

Milliyetçiliği ve sosyalizm nizamını almamız da tehlikedir. Zira sosyalist nizam materyalist fikirden ayrı olarak alınamaz, zaten netice vermez, tesir etmez. Materyalist fikirle beraber de alınmaz. Çünkü bu, insan fıtratına zıt, olumsuz bir fikirdir. Aynı zamanda Müslümanların İslâm akidesini terk etmesini de gerektirir. Sosyalizmi alıp İslâm'ın yalnız ruhi tarafını korumamız asla caiz değildir. Çünkü aralarında zıtlık olduğundan ve alınan da eksik olduğundan ne sosyalizmi ve ne de İslâm'ı almış oluruz. Tabiatıyla İslâm nizamını alıp bu nizamın çıktığı akideyi terk edemeyiz. Bu takdirde nizamı ruhsuz, camid olarak almış oluruz. O halde İslâm'ı akide ve nizamı ile birlikte bir bütün olarak almamız ve onun davetini taşırken fikrî liderliğini de taşımamız gereklidir.

Kalkınma yolumuz, tek bir yoldur; o da İslâmi hayatı yeniden başlatmamızdır. İslâmi hayat ancak İslâm Devleti yoluyla tekrar başlatılabilir. Bu da ancak İslâm'ı bütünü ile almamızla olur. Yani büyük düğümü çözecek ve hayat görüşü kendi üzerinde merkezileşecek akideyi ve bu akideden çıkacak ve esası Allah'ın Kitap'ı, Rasulü'nün Sünneti olan nizamı ve içinde dili, tefsiri, hadisi, fıkı ve benzerleri yer alan İslâm kültürü olan kültürel serveti almamızla olur. Bu da ancak İslâm fikrî liderliğini tam ve kâmil olarak İslâm'a davette, İslâm'ı her sahada tam olarak var etmek için taşımakla olur. Ancak böylelikle fikrî liderliğin taşınması, ümmetin bütününe ve İslâm Devleti'ne geçer, biz de bütün dünyaya bu fikrî liderliği taşırız.

İşte kalkınmaya götürecektek yol, İslâmi hayata yeniden başlamak için İslâm fikrî liderliğini önce bütün Müslümanlara, sonra da İslâm Devleti yoluyla bütün insanlara taşımaktır.

İSLÂMÎ DAVETİ TAŞIMANIN KEYFİYETİ

Müslümanlar, dinlerine bağlılıklarından dolayı âlemin gidişinden geri kalmış değillerdir. Gerilemeleri ancak dine bağlılıkta gevşeklik gösterdikleri, yabancı hadâratın yurtlarına girip Batılı mefhumların zihinlerine yerleşmesine müsaade edip İslâm davetini ihmal edince, İslâm hükümlerini kötü tatbik ederek İslâm'ın fikrî liderliğinden vazgeçtikleri gün başlamıştır. Şu hâlde kalkınmak için yeniden İslâmî hayatı başlatmaları lâzımdır. Bu da İslâm'ın fikrî liderliğini benimseyerek İslâm davetini yüklenmeleri ve bu sayede İslâm davetini benimseyip İslâm'ın fikrî liderliğini yüklenen bir İslâm devleti kurulmakla mümkün olacaktır.

Bilinmesi gerekir ki Müslümanları kalkındırmak için İslâm davetini benimseyerek İslâm'ın fikrî liderliğini yüklenmek; bu dünyayı ancak İslâm'ın ıslah edeceği ve hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler için gerçek kalkınmanın ancak İslâm'la mümkün olacağı gerçeğinden dolağıdır. İşte bu esas üzerinde İslâm daveti yüklenilmelidir.

Bu daveti, nizamların kendisinden fıskırdığı, bütün dünya için fikrî bir liderlik olarak yüklenmeye hürs göstermek gerekir. Bütün fikirler, bu fikrî liderliğin üzerine kurulmuştur ve hayat hakkındaki görüşe tesir eden bütün mefhumlar istisnasız bu fikirlerden çıkmıştır.

İslâm daveti bugün de eskiden nasıl yüklenildiyse öyle yüklenilir. Gerek külliyatında gerekse cüziyatında bu metottan kıl kadar ayrılmadan Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* Efendimize uyararak ve asırların değişmesine hiçbir değer vermeyerek onun çizdiği yoldan yürünüp gidilecektir. Çünkü değişen yalnız vesilelerle şekillerdir; cevher ile

mana olduğu gibi kalmış, değişmemiştir. Asırlar her ne kadar birbirini takip etse, milletler ve ülkeler değişse de mana ile cevher asla değişmeyecektir. Bu nedenle İslâm davetini yüklenmek; İslâm düşüncesine ve onun metoduna ters düşen her şeye açıkça, cesaretle, kuvvetle, doğru fikir göstermekle, meydan okumayı ve bu bozukluğu açıklamak için koşullara ve neticeye bakmadan cephe almayı gerektirir.

İslâm davetini yüklenmek, İslâm ideolojisine tam bağlılıkla bağlanmayı gerektirir. Milletın çoğunluğunun bu ideolojiye uyup uymaması ve ideolojinin halkın geleneklerine uyup uymaması, halkın bu ideolojiyi kabul edip etmemesi ve karşı çıkıp direnmesine önem verilmez. Bilakis mutlak hâkimiyetin İslâm ideolojisine ait olduğuna önem verilir. Bu daveti yüklenen kimse; halkın yanlısına ortak olmayacak, yüzüsu dökmeyecek, işbaşında bulunanlara dalkavukluk yapmayacak, onlara yaranmaya çalışmayacak, halkın geleneklerine aldırış etmeyecek, onların kendisinin kabul veya reddini önemsemeyecektir. Sadece ideolojiye bağlanacak ve ancak ideolojiyi açıklayacak, ondan başka hiçbir şeyi hesaba katmayacaktır. Diğer ideoloji sahiplerine “*İdeolojinize sarılın.*” denilmez. Bunlar, zor kullanılmadan İslâm’ı kabule davet edilirler. Zira davet, ancak İslâmi ideolojiye olur ve hâkimiyetin yalnız o ideolojide bulunması gerekir. Allalu Teala şöyle buyurmuştur: **هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ** “**Müşrikler hoşlanmasalar da Hak Dini, bütün dinlere üstün kılmak için Rasulünü hidayet ve Hak Din ile gönderen O’dur.**”

[Saff 9]

Allah’ın Rasulü, dünyaya meydan okuyucu bir risaletle geliyor, davet ettiği hakikate iman edip bunu açıktan açığa yapıyordu. Bütün dünyaya meydan okuyor; insanların be-yazına, siyahına karşı, örf ve âdetleri, din veya inançları

yahut yöneticilerin ve halkın tutumunu hesaba katmadan savaş ilan ediyordu. O, İslâm'ın risaletinden başka hiçbir şeye iltifat etmiyordu. Gerçekten ilahlarının iç yüzünü ortaya koyarak ve yaptıklarının uygunsuzluğunu anlatarak işe Kureyş'ten başlamış, onlara inandıkları şeyler ve o şeylerin batıllığı hususunda açıktan açığa karşı koymuştur. Hâlbuki yapayalnız silahsız bir fertti, yanında hiçbir hazırlık ve yardımcı olmadığı gibi çağırıldığı İslâm'a olan engin imanından başka bir silahu da yoktu. Arapların ne adetlerine, ne geleneklerine, ne dinlerine ne de inançlarına aldırış etmemiş, bu hususta onlara hiçbir taviz vermemiştir.

İslâm davetini yüklenen kişi, böyle açık ve her şeye meydan okuyucu olur. Âdetlere, geleneklere, bozuk fikirlerle, yanlış mefhumlara karşı koyar. Hatta bir hata bulunuyorsa kendisine karşı konulmaya çalışılsa bile kamuoyuna da karşı çıkar. Halkın tepkisine ve dalalet üzerine donmuş olanların kin beslemelerine maruz kalsa da onların akide ve dinlerine karşı cephe alır.

İslâm davetini yüklenmek, İslâmi hükümleri topluca ele alıp uygulamaya çalışmayı ve bu hükümler hususunda az da olsa müsamahaya meydan vermemeyi gerektirir. Daveti yüklenen kimse, uzlaşma cihetine veya hoşgörü ve tavize yahut ihmal ve geciktirmeye gitmez, fakat meseleyi tamamı ile kavrayarak onu bir an önce çözüme bağlar. Hak hususunda şefaathçi kabul etmez. Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*, Sakif Heyeti'nin, üç sene Lat isimli putlarına dokunulmaması ve namazın da kendilerinden affedilmesi şartı ile İslâm'ı kabul edecekleri şeklindeki tekliflerini reddetmiştir. Putları Lat'ı iki sene yahut bir ay bırakması isteklerini de kabul etmemiş, bilakis bütün bunları şiddetle reddetmişti. Rasulü Ekrem'in tutumu kati idi. İşinde hiçbir tereddüt ve gevşeklik yoktu. Çünkü insan ya iman eder ya

da etmez, zira netice ya Cennet ya da Cehennemdir. Fakat Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* onlardan kendi putları Lat'ı bizzat kendilerinin yıkamaları tekliflerini kabul etmiş ve bu işe Ebu Süfyan ile Mugire İbn-i Şu'be'yi memur etmişti. Evet, Rasulullah Efendimiz ancak kâmil akideyi ve bunun gerektirdiği infazı kabul etmişti. Bu akidenin içeriği ile ilgili bulunmadıkları için vesile ve şekli benimsemişti. Bu itibarla İslâm daveti için fikrin bütünlüğünü devam ettirmeye hırs, mutlaka gerekli olduğu gibi İslâm davetinin tenfizinde de hırs gereklidir. Bu hususta fikir ve metot bakımından hiçbir müsamaha gösterilmemelidir. Gereken vesileleri kullanmak İslâm davetine zarar vermez.

İslâm davetini yüklenmek; bu davetin her işinin belirli bir gaye için olmasını gerektirir ve bu daveti yüklenen kimse, daima bu gayeyi düşünmesi, devamlı olarak ona ulaşmak için çalışması ve onun gerçekleşmesi için rahat olmayan bir usûlü adet edinmesi lazımdır. Bunun içindir ki İslâm davetini yüklenen kimse, amelsiz fikre razı olmaz ve amelsiz fikri uyuşturucu hayalî bir felsefe sayar. Amaçsız fikir ile amele de razı olmaz ve bunu üzüntüyle sonuçlanıp sönmeye mahkûm bir hareket sayar. Aksine fikrin amel ile beraber olmasında ve tasarlanan şeyi gerçekleştirmek için fikirle amelin birleşmesinde ısrar eder.

Rasul *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* Mekke'de fikrî liderliği yüklendi. Mekke toplumunun İslâm'ı topluma hâkim bir nizam olarak gerçekleştirmediklerini görünce Medine toplumunu hazırladı. Sonra devletini kurdu ve İslâm'ı uygulayıp İslâm risaletini geniş ölçüde yaymaya başladı. Kendisinden sonra bu daveti yüklenmesi ve çizdiği yolda yürümesi için ümmeti de hazırladı. Bu sebeple İslâm'ın Hali-fesinin bulunmadığı hâllerde, İslâm davetini yüklenmek, İslâm'a ve İslâmî hayatı yeniden başlatmaya davet etmek

şeklinde olacaktır. Bu da İslâm'ı uygulayacak ve davetini dünyaya yayacak olan İslâm Devleti'nin kurulmasına çalışmakla olur. Böylece davet, ümmet içinde İslâmi hayatın yeniden başlamasına davetten ve İslâm âleminde bölgesel bir davet olmaktan çıkıp İslâm Devleti'nin kurulmasıyla devletin dünyaya taşıyacağı evrensel bir davet hüviyetini kazanmış olur.

İslâm'a davette akaidin sağlamaştırılması, Allah'a olan bağların kuvvetlendirilmesi ve halkın problemlerine dair çarelerin açıklanması belirgin olmalıdır ki bu davet hayatın her sahasında hayatiyetli bir davet olsun.

Rasul *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* Mekke'deki insanlara **"Ebu Leheb'in iki eli kurusun."** [Leheb 1] ayetini okuduğu gibi aynı zamanda onlara şu ayetleri de okudu: **"O Kur'an muhakkak bir kerim Rasulün sözüdür; asla bir şairin sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz!"** [Hâkka 40-41] Ayrıca şu şekilde hitap ediyordu: **"Halktan aldıkları vakit tastamam alan, halka verdikleri vakit eksik ölçüp tartan çıkarıcıların vay hâline!"** [Mutaffifin 1-3] Ve onlara şunu okuyordu: **"Hiç şüphe yok ki iman edip salih amel işleyenlere, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır; büyük kurtuluş işte budur."** [Burûc 11] Medine'de de şunu okuyordu: **"Salâhı kılın ve zekâtı verin!"**

[Bakara 43] Yine onlara şunu okuyordu: **"Gerek hafif gerekse ağır olarak savaşın! Mallarınız ve canlarınız ile Allah yolunda cihad edin!"** [Tevbe 41] Ve şunu okuyordu: **"Ey iman edenler! Belirlenmiş bir vakte kadar borçlandığınız zaman onu yazın!"** [Bakara 282]

Ve şunu okuyordu: كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ “Mallar içi-
nizden yalnız zenginler arasında dolaşmasın.” [Haşr 7] Ay-
rıca şunu okuyordu: لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ “Cehennem ehli ile Cennet ehli bir olmaz.

Kurtuluşa erenler, Cennet ehlidir.” [Haşr 20] İşte bundan do-
layıdır ki İslâm daveti insanların, hayat problemlerine çö-
zümler ortaya koyan nizamları kapsmalıdır. Zira İslâm
davetinin başarısının sırrı, her insanı insan olarak ele alan
hayatiyet sahibi bir davet oluşunda ve her insanda kap-
samlı bir değişim yapmasında toplanır.

Bu daveti yüklenenler, nefislerine kemale doğru bir ge-
lişme yerleştirirler ve daima hakikati araştırırlar. Bildikle-
rini her zaman evirip çevirir o bilgiye karışan yabancı un-
surları ayıklar, kendilerine bulaşma ihtimali olan her ya-
bancı unsurdan kültürlerini uzak tutarlar. Böylelikle taşı-
makta oldukları fikirler tertemiz olur; ta ki fikirlerin pak ve
temiz oluşu başarının ve devamının biricik garantisini
meydana getirsin. Bu şartlara uyanlar ancak o zaman bu
davetin mesuliyet ve yükünü taşımaya ehil ve muktedir
olurlar.

Burada bu daveti omuzlarında taşıyanların bu vazifeyi
Allah’ın kendilerine teklif buyurduğu bir vazife olarak
yapmaları, Allah’ın rızası ile sevinenler ve müjdelenenler
olarak ona yönelmeleri, yaptıkları iş için mükâfat isteme-
meleri, halktan teşekkür beklememeleri, sonuçta Allah’ın
rızasını dilemekten başka bir şey gözetmemeleri gerekir.

İSLÂMÎ HADÂRAT

Hadârat ile medeniyet arasında fark vardır. Hadârat, hayat hakkındaki mefhumların bütünüdür. Medeniyet ise, yaşantıda kullanılan hissedilir maddi şekillerdir. Hadârat, hayat görüşüne göre özel, medeniyet ise özel ve genel olur. Hadâratın doğan medeni şekiller, heykeller gibi özel olurlar. İlimden, onun gelişmesinden, sanayi ve onun yükselişinden doğan medeni şekiller de genel olurlar. Bunlar milletlerden birine has değil, sanayi ve ilim gibi evrenseldir.

Hadâratın doğan medeni şekiller ile ilim ve sanattan doğanların arasını ayırmak gerektiği gibi hadâratla medeniyet arasında da bu ayrımı daima göz önünde tutmak gerekir. Bu, medeniyeti alırken onun şekilleri arasındaki ayrım için medeniyet ve hadârat arasındaki ayrımı düşünmek içindir. İlim ve sanayiden doğan Batı medeniyetini almakta bir sakınca yoktur. Fakat Batı hadâratından doğan medeniyeti almak hiçbir surette caiz değildir. Çünkü Batı hadâratının üzerine oturduğu temel, dünya hayatının tasviri ve insan için saadetin anlamı gibi çeşitli konularda, İslâm hadâratına taban tabana zıttır.

Batı hadâratı, dini hayattan ayırma, dinin dünyada rolü olduğunu inkâr etmek temeli üzerine oturmuştur. Bundan da dini devletten ayırma fikri doğmuştur. Çünkü bu düşünce, dini hayattan ayırma ve dinin dünyada rolünü inkâr eden kimsenin düşüncesine göre uygundur. Batının hayatı ve hayat nizamı bu esas üzerine kuruludur.

Hayatı tasvire gelince, bu menfaatçiliktir. Çünkü menfaatçilik amellerin ölçüsü sayılır. Bunun içindir ki nizam ve hadâratın dayandığı esas o menfaatçiliktir ve bundan dolayı hadârat ve nizamın en belirgin mefhumu menfaatçilik

olmuştur. Çünkü o, hayatın menfaat olduğunu tasavvur etmektedir. Bundan dolayı Batı'ya göre saadet, insana bedensel hazlardan en büyük payı vermek ve ona bunun sebeplerini hazırlamaktır. Bunun içindir ki Batı hadâratı sırf menfaatçi bir hadâratıdır. Menfaatten başka hiçbir şeye kıymet vermez, sadece menfaatçiliği tanır ve ancak onu amelere ölçü kabul eder. Ona göre de ruhi yön ferdidir. Cemaatin ruhi yönle ilgisi yoktur. O, kiliseye ve kilise adamlarına hasredilmiştir. Bunun içindir ki Batı hadâratında ahlaki, ruhi yahut insani kıymetler bulunmaz, yalnız maddi ve menfaatçi kıymetler vardır. Bu esasa göre insani ameller Kızılhaç ve misyonerlik müesseseleri gibi devletten ayrı kurumlara bırakılmış ve kazançtan ibaret olan maddi kıymetten başka bütün kıymetler hayattan ayrılmıştır. Böylece Batı hadâratı, hayat hakkındaki bu mefhumların toplamı olmuştur.

İslâm hadâratına gelince; bu hadârat, Batı hadâratı temelinde tamamen zıt bir temel üzerine kurulmuştur. Onun hayat tasviri, Batı hadâratının hayat tasvirinden başkadır. Ondaki saadet mefhumu da, Batı hadâratındaki saadet mefhumundan tamamen ayrıdır. İslâm hadâratı Allah'a iman esasına dayanır ki Allah; insan, hayat ve kâinat için gerektiği şekilde insanların takip edeceği bir nizam koymuş ve Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm* Efendimizi İslâm dini ile göndermiştir. Sözün kısası İslâm hadâratı, İslâm akidesi üzerine kuruludur. Bu da; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, rasullerine, ahiret gününe, kaza ve kaderin hayrının ve şerrinin Allahu Teala'dan olduğuna iman etmektir. O hâlde İslâm akidesi, İslâm hadâratının esasıdır. Böylece bu hadârat ruhi bir temele dayanmaktadır.

İslâm hadâratındaki hayat tasvirine gelince, o, İslâm

akidesinden doğan hayatın ve insanın hayattaki amellerinin üzerine kurulu olduğu İslâm düşüncesinde belirir. Maddenin ruhla birleştirilmesinden yani fiillerin Allah'ın emir ve yasaklarına uyarlanmasından ibaret olan bu düşünce, hayat tasvirinin temelidir. Zira insanın amelleri maddedir. Ameli işlemeye kalktığı zaman bu amelin helal veya haram olması bakımından Allah ile alakasını anlaması da ruhtur. Böylece, maddeyi ruhla birleştirmek gerçekleştirilmiş olur. Bundan dolayı, bir Müslümanın amellerinin yürütücüsü, Allah'ın emir ve yasaklarıdır. Amelleri Allah'ın emir ve yasaklarına göre yürütmekten amaç da, kesinlikle menfaatçilik değil, Allahu Teala'nın rızasıdır. Fakat bizzat ameli yapmaktan maksat, ameli yapmaya kalktığı zaman gözettiği kıymettir. Bu kıymet, amellerin çeşidine göre değişir. Kazanç amacıyla ticaret yapan bir kimsede olduğu gibi kıymet bazen maddi olur. Çünkü onun ticareti maddi bir ameldir. Onu burada yürüten şey Allah'ın rızasını hedef tutarak emir ve yasaklarına göre Allah ile olan alakasını idrak etmesidir. Fakat bu ameli yapmakla gerçekleştirmek istediği kıymet, kazançtır ki o da maddi bir kıymettir. Bazen kıymet ruhi olur; namaz, zekât, oruç ve hac gibi... Bazen de ahlaki olur; doğru söylemek, emanet ve vefakârlık gibi... Bazen insani olur; boğulanı kurtarmak, yardım isteyene yardım etmek gibi. İnsan bir işi yaparken bu kıymetlerin gerçeğini göz önünde bulundurur. Şu kadar var ki amelleri yürüten insanın hedef tuttuğu ideal bunlar değildir. Bunlar ancak amellerden elde edilen kıymetlerdir ve amel türünün değişmesiyle onlar da değişir.

İslâm hadâratındaki saadete gelince, o, Allah'ın rızasını kazanmaktır. İnsanın açlığını gidermek değildir. Çünkü bütün içgüdüler ve uzvi ihtiyaçları doyumak, insanın

kendi yaşamasını temin etmek için lüzumlu bir vesiledir. Fakat bunun varlığı ile saadetin meydana getirilmesi beklenmez. İşte hayatın tasviri ve tasvirinin temeli budur. Bu da İslâm hadâratının esasıdır. Bu hadârat elbette Batı hadâratına tamamen aykırıdır. Bundan doğan medeni şekiller de, Batı hadâratından doğan medeni şekillere zıttır. Mesela; resim, medeni bir şekildir. Batı hadâratı, bütün güzellik ve çekicilikleri ile meydanda olan çıplak bir kadın resmini medeni bir şekil sayar. Bu medeni şekil onun kadın hakkındaki mefhumlarına uygundur. Eğer sanatın bütün şartlarını kendinde toplamış ise batılı, medeni bir şekle değer verdiği gibi sanatsal bir parça olarak da ona itibar eder. Fakat bu şekil, İslâm hadâratına ve onun “Kadın, korunması gereken bir namustur.” şeklindeki mefhumlarına aykırı düşer. Bundan dolayı bu resim yasaklanır. Çünkü insanın cinsî arzularının uyanmasına ve ahlakının bozulmasına neden olur. Buna şöyle bir misal de verilebilir: Bir Müslüman medeni bir şekil olan bir ev yapmak isterse kadının orada açık saçık bulunacağı bir halde evin dışındakilere görünmemesini dikkate alır ve evin çevresine duvar çeker. Batılı böyle değildir; o, hadâratının gereği olarak buna uymaz. Heykeller ve bunların benzerleri olan Batı hadâratından doğan medeni şekillerin hepsi böyledir. Elbiseler ise, eğer kâfir olmaları bakımından, kâfirlere mahsus ise Müslümana onu giymek caiz değildir. Çünkü bu elbiseler özel bir görüş ve bakış açısı taşımaktadır. Böyle olmazsa yani küfürleri bakımından alınmış değiller de bir ihtiyaç veya zinet için alınmışlarsa o zaman bu elbiseler genel medeni şekillerden sayılır ve kullanılması caiz olur.

İlim ve sanayiden meydana gelen medeni şekillere (laboratuvar malzemesi, tıbbi ve endüstriyel aletler, mefruşat, halı vb.) gelince, bunlar evrensel medeni şekillerdendir,

alınmalarında hiçbir sakınca yoktur. Çünkü bunlar hadâratın kaynaklanmamışlar ve hadâratla ilgileri de yoktur.

Bugün dünyaya hükmeden Batı hadâratına bir göz atacak olursak görürüz ki bu hadârat insanlığa huzur sağlamamıştır. Hatta o -bunun aksine- dünyanın dikenleri üzerinde kıvrandığı ve ateşinde yandığı mevcut sıkıntıya sebep olmuştur. İnsan fıtratına aykırı olarak dini hayattan ayırmayı temel amaç sayan, toplumsal hayatta ruhi yön için layık olduğu kıymeti vermeyen, hayatın menfaatten ibaret olduğunu tasvir eden bu hadârat ancak devamlı huzursuzluk ve ıstırap doğurur. Menfaat esas olmakta devam ettikçe onun hakkında çekişme tabiidir. Onun yolunda savaş doğaldır. İnsanlar arasında bağ kurmak için kuvvete dayanmak da doğaldır. Bundan dolayı bu hadâratın sahiplerine göre sömürgecilik doğal olur. Ahlak sarsılır ve istikrarsızlaşır çünkü yalnız menfaat, hayatın esasıdır. Bunun için hayattan ruhi kıymet çıkarıldığı gibi güzel ahlakın da kovulması ve hayatın rekabet, savaş, düşmanlık ve sömürgecilik esasları üzerine olması tabiidir. Bugün dünyada mevcut olan insan ruhundaki kriz, stres, depresyon ve bunalmalar; daimi ıstıraplar ve yaygın kötülükler bu Batı hadâratının sonuçlarına en güzel delildir. Çünkü dünyaya hükmeden ancak o hadârat ve insanlık için çok tehlikeli olan bu sonuçların doğmasına sebep olan da odur.

Milâdi yedinci asırdan Milâdi on sekizinci asrın sonlarına kadar dünyada hükümran olan İslâm hadâratına göz atmakla da görürüz ki o hadârat asla sömürgeci olmamıştır. Sömürmek onun tabiatında yoktur. Çünkü o, Müslümanlarla gayrimüslimler arasında yargıda bir fark gözetmemiştir. Bu nedenle hükümran olduğu müddetçe yönettiği bütün milletlere adalet ve huzuru sağlamıştır. Çünkü

o, kıymetlerin hepsini (maddi, ruhi, ahlaki ve insani kıymetleri) gerçekleştiren, hayatta bütün ağırlığı akideye veren, hayatı Allah'ın emir ve yasaklarıyla yürütülür diye düşünen ve saadeti Allah'ın rızası anlamında sayan bir hadâratdır. Bu hadârat önceden hâkim olduğu gibi, tekrar hâkim olduğu zaman dünyanın buhranlarını gidermeyi ve bütün insanlığa refah ve saadet sağlamayı garanti edecektir.

İSLÂM NİZAMI

İslâm insanın, yaratıcısı, kendisi ve diğer insanlarla ilişkisini düzenleyen bir dindir. Bu dini Allah, Efendimiz Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'* a indirmiştir. İnsanın yaratıcısıyla ilişkisi, akide ve ibadetleri, kendisiyle ilişkisi, ahlak, matumat ve melbusat, diğer insanlarla ilişkisi, muamele ve ukubatı kapsar. O hâlde İslâm hayata yönelik bütün işleri düzenleyen bir ideoloji ve onun tatbik sistemidir. Lahuti bir din değildir. Hiçbir surette ruhbanlıkla ilgisi yoktur. Teokrasiyi (din adına istibdadı) ortadan kaldırır.

İslâm'da, din adamları adıyla bir sınıf ve dünya adamları adıyla bir cemaat yoktur. İslâm'ı benimseyenlerin hepsine Müslüman denir ve hepsi de din önünde eşittir. Ruhani adamlar ve zaman adamları diye ayrı insanlar bulunmaz.

İslâm'a göre ruhi yön, eşyanın, bir yaratıcı tarafından yaratılmış ve bu yaratıcının emriyle düzenlenmiş bulunmasıdır. Zira insan, hayat, kâinat ve bunlarla ilgili hususlara dikkatle bakılırsa gözlemlenen her şeyin aciz, eksik ve başkasına muhtaç olduğu sonucuna varılır. Bu da, kesin olarak delalet eder ki bütün bu şeyler bir yaratıcının yaratığıdır ve bu yaratıcının emriyle düzenlenmiştir. Bu, aynı zamanda insanın içgüdü ve uzvi ihtiyaçlarını düzenleyen bir nizama muhtaç olduğunu da gösterir. Bu nizam, hadiseleri kuşatmaktan aciz olduğu için insandan olamaz. Buna ek olarak insanın düzenleme hususundaki anlayışı, birtakım ayrılıkları, ihtilafları ve çelişkileri ortaya çıkarır. Bu ise, neticede insanın mutsuzluğuna neden olan bozuk bir nizam doğurur. Onun için nizamın Allahu Teala'dan olması zaruridir. Bu nedenle insanın, amellerini bu nizama

göre yürütmesi gerekir. Fakat bu nizama uyuş, onun faydasına binaen olur da Allah'tan olduğuna binaen olmazsa onda ruh bulunmaz. Hâlbuki insan, Allah ile olan alakasını idrak etmelidir ve bu idrakine binaen amellerini Allah'ın emir ve nehiyleriyle yürütmelidir ki amelleri yapmaya kalktığı zaman ruh bulunsun. Zira ruh, insanın Allah ile alakanın idrak edilmesidir. Ruhu madde ile bütünleştirmenin anlamı da, amel etmeye kalkıldığında Allah ile olan alakasını idrak etmesidir. İnsan, Allah'la olan bu alakanın idrakine göre Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak yürür. Amel, maddedir. Onu yaparken Allah ile alakasını idraki de ruhtur. Böylece bu alakanın idrakine binaen amelleri Allah'ın emir ve yasaklarına göre yürütmek, maddeyi ruhla birleştirmek demektir. Bu itibarla gayrimüslimlerin amellerini, Kur'an ve Sünnet'ten çıkan şer'î hükümlere göre yürütmesi, ruhi bir yürütme değildir. Onda maddeyi ruhla birleştirme gerçekleşmemiştir. Çünkü o, İslâm'a inanmamıştır ve Allah ile alakasını idrak etmemiştir. Ancak şer'î hükümleri, hoşuna giden bir nizam olarak almış, amellerini onunla düzenlemiştir. Müslüman böyle değildir. Onun, amellerini Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak yapması, Allah ile alakasını idrakinden dolayıdır. Amellerini Allah'ın emir ve yasaklarına göre yürütmekten amacı da -her ne kadar fayda ve menfaate kavuşsa da- Allah'ın rızasını kazanmaktır.

Yalnız şu unutulmamalıdır ki ruhi yön, eşyanın bir yaratıcı tarafından yaratılmış bulunmasından ibarettir. Yani o, yaratılanın yaratana alakasıdır. Ruh ise, bu alakayı idrak etmektir. Yani insanın, Allahu Teala ile alakasını anlamasıdır. İşte ruhi yön ve ruh budur. Bu yalnız başına doğru mefhumdur. Bunun dışındakiler, kesin olarak yanlıştır. İnsan, hayat ve kâinata derin ve aydın bakış, bu doğru sonuç

ve mefhuma götüren tek vasıtaadır.

Bazı dinler; kâinatta hissedilenler ile gaybîlerin, insanda ruhi yükseliş ile bedensel arzuların, hayatta ise maddi ve ruhi yön bulunduğunu, hissedilenlerin gaybî olanlar ile bağdaşmadığını, ruhi yükselişin bedensel arzu ile bir arada olamayacağını ve madenin ruhtan ayrı olduğunu ifade etmektedirler. Bundan dolayı bu iki yön onlara göre birbirinden apayırdır. Zira bu ikisinin arasındaki zıtlık tabiatlarında mevcuttur ve birbirine karıştırılması, birleştirilmesi mümkün değildir. Ölçü de, ikisinden birini diğerine tercih etmek, öbürünü ölçüden düşürmek demektir. Bunun için ahireti isteyen bir kimsenin ruhi yönü tercih etmesi lazım gelir. Bunun neticesi olarak Hristiyanlıkta iki otorite meydana gelmiştir: ruhi otorite ve dünyevi otorite. (Kayserin hakkını Kaysere, Allah'ın hakkını Allah'a ver.) Böylece ruhi otorite, din adamları ve rahipler olmuştur. Bunlar, hayatta ruhi otoriteyi üstün kılmak için dünyevi otoriteyi ellerinde bulundurmamak istemişler ve bu sebepten ruhi otorite ile dünyevi otorite arasında anlaşmazlık ve çekişme ortaya çıkmıştır. Sonunda din adamları, ruhi otoritede mahsur bırakıldılar, dünyevi otoriteye müdahale ettirilmediler. Din, ruhbanlık dini olduğu için dünya işlerinden ayırt edildi. Din ile hayat arasındaki bu ayrılık kapitalist ideolojinin akidesidir. Batı hadâratının temeli de budur. Batı sömürgeciliğinin âleme taşıdığı, âlemi davet ettiği, kendi kültürünün direği yaptığı ve Müslümanların İslâm'a inancını sarstığı fikrî liderlik budur. Bu sarsılmanın sebebi ise, Batının kapsamlı kıyas yoluyla İslâm'ı, Hristiyanlıkla mukayese etmesidir. Bu nedenle, dini devletten yahut dini siyasetten ayırma davetini taşıyan herkes, kesin olarak yabancı fikrî liderliğin tesiri altında kalarak esir olmuştur. İster iyi

niyet ister kötü niyet sahibi olsun şüphe yoktur ki bu gibiler sömürgecilerin ajanıdır. Böyle bir insan ya İslâm'ın cahili yahut ona düşmandır.

İslâm'a göre, duyguların idrak ettiği şeyler maddi şeylerdir. Ruhi yön ise, bu şeylerin yaratıcı tarafından yaratılmış oluşudur. Ruh ise, insanın Allah ile olan alakasını anlamasıdır. Bu esasa göre, maddi yönden ayrı ruhi bir yön yoktur. İnsanda ruhi istekler ve bedenî eğilimler diye bir şey bulunmaz. İnsanda ancak tatmin edilmesi gereken uzvi ihtiyaçlar ve içgüdüler vardır. İçgüdülerden biri olan tedeyyün, insanın yaratılışında bulunan, tabii aczinden doğan, düzen sahibi yaratıcıya olan ihtiyaçtır. Bu uzvi ihtiyaç ve içgüdülerin tatmin edilmesi maddi veya ruhi olarak adlandırılmaz. Bu sadece tatmin etmektir. Fakat uzvi ihtiyaç ve içgüdüler, Allah ile alakayı anlama esasına göre, Allah tarafından gelen bir nizamla tatmin edilirse ruhla yürütülmüş olur. Eğer nizamsız yahut Allah'tan gelmeyen başka bir nizamla tatmin edilirse insanı mutsuzluğa götüren sırf maddi bir doygunluk olur. Mesela; nevi içgüdüğü, nizamsız yahut Allah'tan olmayan bir nizamla tatmin edilirse mutsuzluğa sebep olur. İslâmi hükümler uyarınca Allah'tan gelen evlenme nizamına göre tatmin edilirse bu tatmin huzur doğurur. Keza, tedeyyün içgüdüğü, nizamsız yahut insanlara veya putlara ibadet gibi Allah'tan başkası tarafından konan bir nizam ile tatmin edilirse şirk ve küfür olur. Fakat İslâm hükümlerine göre tatmin edilirse ibadet olur. Bunun içindir ki insan, Allah ile alakasını anlamasından dolayı eşyadaki ruhi yönü gözetmeli ve bütün amellerini de Allah'ın emir ve yasaklarına göre yani ruh ile yürütmelidir.

Şu da var ki amelin sadece maddi olarak vasıflanması yahut ruh ile yürütülmesi amelin kendisinden değil İslâm

hükümlerine göre yürütülüp yürütülmemesinden ileri gelir. Zira Müslümanın savaşta düşmanını öldürmesi cihad-
dandır ve ondan dolayı sevap kazanır. Çünkü bu amel İslâmi hükümlere göre yürütülmüştür. Fakat bir Müslü-
manın masum bir insanı, -ister müslim, ister gayrimüslim
olsun- haksız yere öldürmesi suç sayılır ve ondan dolayı
cezalandırılır. Çünkü bu amel, Allah'ın emir ve yasakla-
rına aykırıdır. Her iki amel insandan çıkan bir şeydir, o da
öldürmedir. Böylece bir fiil ruh ile yürütülürse ibadet, ruh
ile yürütülmezse suç olmaktadır. Bunun için, Müslümanın
amellerini ruh ile yürütmesi gereklidir. Maddenin ruh ile
bütünleştirilmesi ihtimal değil, kesinlikle farz bir iştir.
Maddenin ruhtan ayrılması asla caiz değildir yani her-
hangi bir amel, Allah'ın emir ve yasaklarına göre yürütül-
mekten ayrılmamalıdır. Bunun için ruhi yönü maddi yön-
den ayrı olarak temsil eden her şeyi kökünden kaldırmak
gerekir. İslâm'da din adamları ve ruhbanlık manasında
dinî otorite yoktur. Aynı şekilde, dinden ayrı, dünyevi oto-
rite de yoktur. İslâm bir dindir ve devlet ondan ayrılmaz
bir parçadır. Devlet, namaz hükmü gibi şer'î hükümlerden
bir hükümdür. O, İslâm hükümlerini uygulayıp İslâm da-
vetini taşıma yoludur. Dinin ruhi bir anlama mahsus oldu-
ğunu, siyaset ve yönetimden ayrı bulunduğunu belirten
her şeyin atılması gerekir. O hâlde sadece ruhi yönleri gö-
zeten bütün müesseseleri ortadan kaldırmak gerekir. Nite-
kim camiler idaresi kaldırılıp eğitim-öğretim kurumu ida-
resine bağlanır. Şer'î ve medeni mahkemeler de kaldırılır,
bunlar birleştirilip yalnız İslâm hükmüne göre hüküm ve-
rilir. Zira İslâm otoritesi, parçalanmaz tek bir otoritedir.

İslâm, akide ve nizamlardan ibarettir. Akide Allah'a,
meleklerine, kitaplarına, rasullerine, ahiret gününe, kaza
ve kaderin hayır ve şerrinin Allahu Teala'dan olduğuna

inanmaktır. İslâm, aklın idrak ettiği Allah'ın varlığına, Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*'ın Nübüvvetine ve Kur'an-ı Kerim'e iman gibi şeylerde akideyi akla dayandırmıştır. Aklın kavrayamadığı gayıbla ilgili olan Kıyamet Günü, Melekler, Cennet ve Cehennem gibi hususlarda akideyi nakle dayandırmıştır. Ancak, bu naklin kaynakları aklen sabit bulunan Kur'an-ı Kerim ve mütevatir hadislerdir. İslâm, akı, şer'î mükellefiyete esas kılmıştır.

Nizamlara gelince, o, insanın işlerini düzenleyen şer'î hükümlerdir. İslâm nizamı, bu işlerin hepsini ana hatlarıyla genel bir şekilde kapsar. Tatbikatın icrası zamanında bu ana hatlardan tafsilat istinbat etmeyi mümkün kılmıştır. Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif geniş hatlarla, yani insanın insan olması itibarıyla, sorunlarını çözmek için genel manalar içerecek şekilde nazil oldu. Asırların geçmesi ve mekânların değişmesi üzerine çıkacak yeni meseleler karşısında bu genel manalardan cüzi hükümler istinbat etmeyi müçtehidlere bırakmıştır.

Sorunları çözmekte İslâm'ın bir tek metodu vardır: Müçtehidin ortaya çıkan meseleyi öğrenip anlaması, sonra bu meseleyle ilgili şer'î nassları incelemesi, ondan sonra da bu nasslardan meselenin çözümünü istinbat etmeye yönelmesi yani müçtehidin şer'î delillerden bu mesele için şer'î hükümler çıkarması... Müçtehid asla bu yoldan başka bir yol tutmaz. Meseleyi iktisadi, sosyal, yönetim veya bunlara benzer herhangi bir itibarla değil insani olması itibarıyla yalnız şer'î hükme muhtaç olması bakımından ele alır ve öğrenmeye çalışır. Ta ki Allah'ın bu husustaki hükmünü bilebilsin.

Şer'î Hüküm

Şer'î hüküm, Şari'in kulların fiillerine ilişkin hitabıdır. Bu hitabın sübutu ya kati olur -Kur'an ve mütevatir hadisler gibi- ya da zanni olur, mütevatir olmayan hadisler gibi... Eğer hitabın sübutu kati olursa bakılır:

a) Şayet delaleti kati ise kapsadığı hüküm de kati olur; bütün farz namazların rekâtları gibi. Çünkü bunlar mütevatir hadislerde varid olmuştur. Yine faizin haram olması, hırsızın elinin kesilmesi ve zina edenin sopa ile dövülmesi gibi bütün bu hükümler katidir. Bunlarda doğruluk ortaya çıkmıştır. Bunlar hakkında ortada kati tek bir fikir vardır.

b) Şayet delaleti zanni ise kapsadığı hüküm de zanni olur. Cizye ayeti gibi; sübutu katidir, fakat açıklama bakımından delaleti zannidir. Hanefiler, mükellef cizye verirken zillet izhar etmesini ve verilene cizye denmesini şart koşar. Şafiiler, buna cizye denilmesini şart koşmazlar. Aksine artırılmış zekât ismiyle tahsilini kabul ederler. Zillet izhar etmesini zaruri görmez, yalnız İslâm hükümlerine boyun eğmeyi yeterli bulurlar.

Şari'in hitabının sübutu zanni olursa mütevatir olmayan hadis gibi kapsadığı hüküm de zanni olur. Bu hususta hadisin veya sünnetin delaleti ister kati olsun -Şevval ayında altı gün oruç tutmak gibi- ister zanni olsun -arazi kiralamanın yasaklanması gibi- fark etmez.

Şari'in hitabından sahih bir içtihatla şer'î hüküm anlaşılır. Bu itibarla müçtehitlerin içtihadı, şer'î hükmü meydana çıkarır. Buna göre her müçtehidin, içtihadıyla vardığı ve zannının galip olduğu husus, ona Allah'ın hükmüdür.

Bir mükellefte bir mesele hakkında içtihadı ehliyet şartları tamamıyla hâsıl olur da o meselede içtihadta bulunur

ve içtihadı onu bu mevzuda bir hükme sevk ederse zannına aykırı bulunan diğer müçtehitlerden herhangi birinin hükmünü taklit edemeyeceği hususunda şu dört husus haricinde bütün âlimler müttefiktir.

1- İçtihadında istinat ettiği delilin zayıf olduğu ve başka bir müçtehidin daha kuvvetli bir delili bulunduğu kendisine zahir olduğunda, içtihadıyla ulaştığı hükmü terketmesi ve daha kuvvetli delile dayalı hükmü alması vaciptir.

2- Kendisi dışındaki bir müçtehidin bağlantı kurmaya kendisinden daha muktedir olduğu veya vakiya daha çok muttali olduğu, delilleri anlamada daha güçlü olduğu ve semî delillere daha çok muttali olduğu kendisine zahir olduğu böylesi bir hâlde, içtihadının kendisini ulaştırdığı hükmü terketmesi, kendi içtihadına güveninden daha çok, içtihadına güvendiği bu müçtehidin taklit etmesi caizdir.

3- Müslümanların maslahatı için üzerinde Müslümanların sözlerinin birleştirilmesi istenilen bir görüş bulunduğu böylesi bir hâlde müçtehidin içtihadının kendisini ulaştırdığı hükmü terketmesi ve üzerinde Müslümanların birleştirilmesi istenilen hükmü alması caizdir. Nitekim bu, biati sırasında Osman *RadiyAllahu Anh* ile hâsıl olmuştur.

4- Halifenin, içtihadının kendisini ulaştırdığı hükme muhalif bir şer'î hüküm benimsediği bir hâlde, içtihadının kendisini ulaştırdığı ameli terketmesi ve halifenin benimsediği hüküm ile amel etmesi vaciptir. Zira icmaus sahabe; "İmamın emri ihtilafları ortadan kaldırır." ve "Onun emri tüm Müslümanlar üzerinde nafizdir." şeklindedir.

İçtihad ehliyeti olanın içtihad etmemesi durumunda, onun kendisi dışındaki müçtehitleri taklit etmesi caizdir. Zira Sahabe icması "*Müçtehidin, kendisi dışındaki müçtehidleri taklid etmesi caizdir.*" şeklinde bağlanmıştır.

İçtihat ehliyeti olmayan kimse mukallittir. Mukallit iki kısımdır: tabi ve âmmi. Tabi olan mukallit, içtihatla muteber bazı ilimleri elde edip bir müçtehidin delilini tanıdıktan sonra onu taklit eden kimsedir. Bu takdirde, tabi hakkında Allah'ın hükmü, tabi olduğu müçtehidin içtihadıdır. Âmmi mukallit ise, içtihatla bazı muteber bilgileri elde etmeyip bir müçtehidin delilini bilmeden onu taklit eden kimsedir. Âmmi mukallit, müçtehitlerin içtihadını taklit etmek ve almak zorundadır. Âmmi mukallit hakkındaki şer'î hüküm, taklit ettiği müçtehidin içtihadıdır. Buna binaen, şer'î hüküm, kendisinde içtihat ehliyeti bulunan müçtehidin istinbat ettiği hükümdür. Bu hüküm müçtehit hakkında Allah'ın hükmüdür, o'na muhalefet edip başkasına uyamaz. Aynı zamanda o şer'î hüküm, bu müçtehidi taklit edenler hakkında da Allah'ın hükmü olup ona muhalefetleri caiz olmaz.

Mukallit, herhangi bir hadiseyle ilgili hükümde bir müçtehidi taklit edip onun kavlince amel ederse kesin olarak bu hükümden başkasına uyamaz. Fakat başka bir hükümde diğer bir müçtehidi taklit etmek caizdir. Çünkü mukallidin, ayrı ayrı meselelerde, muhtelif âlimlere başvurması, Sahabe-i Kiram'ın icması ile mubah kılınmıştır.

Mesela, mukallit, Şafii mezhebi gibi bir mezhep tayin ederse ve "*Ben Şafii mezhebindenim, ona tabiyim.*" derse bu hususta şöyle bir tafsilat vardır: Taklit ettiği mezhebin herhangi bir meselesi ameli ile alakalı ise, yani o mesele hükümlerince amelde bulunmuşsa, bu meseleyi terk edip başkasına bağlanması kesinlikle caiz değildir. Eğer ameli bağlı bulunduğu mezhebin meselesi ile ilgili değilse böyle bir meselede başka bir mezhebe veya müçtehide uyabilir.

Şer'î Hükümlerin Türleri

Şer'î hükümler farz, haram, mendub, mekruh ve mu-
bahtır. Şer'î hüküm, kulların fiillerine ilişkin hususlarda
Şari'in hitabıdır. Şari'in hitabı ise, bir fiilin yapılmasını
veya yapılmamasını ister. Yapılmasını istediği hususlar ya
katidir veya değildir. Eğer kati ise farz yahut vacip olur.
İkisi de aynı manayı ifade ederler. Kati değilse mendub
olur.

Yapılmamasını istediği hususlar da ya katidir veya de-
ğildir. Kati olursa haram veya mahzur olur. İkisi de aynı
manayı ifade eder. Kati değilse mekruh olur.

Buna göre farz ve vacip, işleyenleri övme, terk edenleri
de yerme icap ettiren veya terk edeni terkenden dolayı ce-
zaya çarptırılması gereken fiillerdir. Haram ise, faili kötü-
lenen, terk edeni övülen veya işleyenin hareketinden do-
layı cezaya hak kazandığı fiillerdir. Mendub ise, işleyeni
övülüp işlemeyeni yerilmeyen fiillerdir veya yapılmasın-
dan dolayı mükâfatlandırılan, yapılmamasından dolayı da
cezalandırılmayan hususlardır. Mekruh, terk edeni övülen
veya yapılmaması yapılmasından daha iyi olan hususlar-
dır. Mubah, Şari'in, yapmak veya yapmamak hususunda
serbest bıraktığı fiillerdir. Buna göre şer'î hükümler beşe
ayrılır:

- 1- Farz
- 2- Haram
- 3- Mendub
- 4- Mekruh
- 5- Mubah

Sünnet

Sünnet lügatte metot (yol) demektir. Şeriatta ise; Rasul *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'* den, sünnetlerin rekâtları gibi, nafîle olarak nakledilmiş bulunan şeylere farzın karşılığı olarak sünnet denir. Sünnete, sünnet denilmesi Rasulün emretmesi, farza da farz denmesi Allah'ın emretmesinden dolayı değildir. Zira farz ve sünnetin her ikisi de Allah'tandır. Rasul ise ancak Allah'tan geleni tebliğ edicidir. Çünkü O'nun söyledikleri arzusuna göre değil, Allah'ın kendisine gönderdiği vahye göredir. Her ne kadar bir sünnet, Nebi *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'* dan nakledilmiş olsa da nafîle olarak nakledilmiştir. Bu yüzden sünnet diye adlandırılmıştır. Nitekim farz da farz olarak nakledildiğinden farz diye isimlendirilmiştir. Mesela; sabah namazının iki rekât farzı Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'* dan tevatür yoluyla farz olarak nakledilmiş, sabah namazının iki rekât sünneti yine böyle Rasulullah *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'* dan tevatür yoluyla nafîle olarak nakledilmiştir. Her ikisi de Rasulün kendisinden değil, Allahu Teala'dandır. Buna göre ibadetlerde emir, farz ve nafîle; diğerlerinde ise farz, mendub ve mubah olur. Böylece nafîle bizatihi mendub olur ve nafîle olarak isimlendirilerek sünnette yer alır.

Yine bunun gibi şer'î delili Kur'an olmayan, ancak Rasulden kaynaklanan her şey Sünnet diye adlandırılır. Sünnete Rasulullah Efendimizin sözleri, fiilleri ve sükûtu girer.

Rasul Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'ın Fiillerine Uyma

Nebi Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'dan kaynaklanan fiiller iki kısımdır. Bir kısmı insan olması itibariyle yaptığı fiilleri, bir kısım da bunların dışındaki fiilleridir.

Birinci kısım; oturmak, kalkmak, yemek, içmek ve bunlara benzer şeylerdir ki bunların Rasule ve ümmetine mubah olduğunda ihtilaf yoktur. Bu sebeple bu gibi fiiller menduba dâhil değildir.

İkinci kısma gelince, o ya başka birinin yapmasının caiz olmadığı Rasul'e has fiiller ya da bütün Müslümanları kapsayan fiillerdir. Rasul Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'a has fiillerden, tespit edilen herhangi bir fiiline uymamız doğru olmaz. Mesela; oruçta visal -yani birkaç gün birbiri ardınca hiçbir şey yiyip içmeden devamlı oruç tutmak-, dörtten fazla kadınla evli olmak vb. fiillerine uymamız caiz değildir. Bunların, Rasul'ün kendine has olduğu icma ile sabit olmuştur. Bu fiillerde Rasul Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'a uymak caiz değildir. Fakat Rasulün herhangi bir fiilinin bize beyan için olduğu bilirse ihtilafsız o şer'î bir delildir. Bu da; ya açık sözüyle olur, şu hadiste olduğu gibi: صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي **"Benim salah kıldığımı gördüğünüz gibi salahlı kılın."** حُدُّوا عَلَيَّ مَنَاسِكَكُمْ **"Hac ibadetinizin keyfiyetini Benden alın."** Çünkü bu emirler Rasul'ün söz konusu fiilleri aynı zamanda bize açıklamak, bildirmek için yaptığına delalet etmektedir. Ya da durumun karineleriyle olur. Mesela; hırsızın elini bileğinden kesmesi, Allahu Teala'nın şu sözünü beyan içindir: فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمْ **"(Hırsızların) ellerini kesin!"** [Mâide 38] Rasulün fiilleri hakkında sözle, durumların

karinesiyle vermiş olduğu bu gibi açıklamalar delilin delaletine göre vacip, mendub, mubah olarak açıklanan şeye tabidirler.

Ne nefiy ne ispat bakımından açıklama için olduğuna dair delil bulunmayan fiillerde ya Allah'a yaklaşma kastı açıkça meydana çıkar ya da çıkmaz. Çıkarsa fiil, duha (kuşluk) namazı sünneti gibi menduba girer. Kişi onu işlemeyle sevap kazanır, terk etmesinden dolayı cezalandırılmaz. Bu kasıt açıkça görülmezse fiil, mubaha girer.

Şer'î Hükümleri Benimseme

Müslümanlar, sahabeler devrinde, şer'î hükümleri bizzat kendileri Kitap ve Sünnet'ten alıyorlardı. Kadılar, davaları hükme bağlarken her yeni olayda şer'î hükmü bizzat kendileri çıkarıyorlardı. Emîr-ül Mümininden valilere ve diğerlerine kadar bütün vazifeleri, görevleri sırasında karşılaştıkları meseleleri halletmek için şer'î hükümleri bizzat kendileri çıkarırlardı. Mesela, Ebu Musa el-Eş'ari ve Şureyh kadı idiler. Şer'î hükümleri kendileri istinbat edip kendi içtihatlarına göre hüküm verirlerdi. Muaz b. Cebel, Rasulullah zamanında vali idi. Şer'î kaynaklardan hüküm çıkartarak vilayetinde kendi içtihadına göre hüküm verirdi. Ebu Bekir ve Ömer, halifelikleri sırasında bizzat kendileri kaynaklardan hüküm çıkarırlardı. Her biri kaynaklardan çıkardığı hükümleri halka tatbik ederdi. Muaviye ve Amr İbn-ul As vali idiler. Her biri hükümleri kendisi çıkartıp vilayetinde, içtihadına göre halkın işlerini yürütürdü. Vali ve kadılar da içtihatlarında bulunmakla beraber halife, belirli şer'î hükümleri benimser ve halka onlarla amel etmeyi emrederdi. Halk bu hükümlere uyar, kendi görüş ve içtihatlarını bırakırlardı. Zira Şeriat hükmünce, halifenin emri, zahiren ve batinen kesin geçerliğe sahiptir. Nitekim Ebu Bekir üç talakı bir talak olarak benimsedi. O, dağıtılacak malı Müslümanlara, İslâm'daki önceliğine yahut başka bir üstünlüğüne bakmaksızın eşit olarak dağıtırdı. Bütün Müslümanlar bu hususta ona uydu, vali ve kadılar bu hükümlere göre hareket ettiler. Ömer halife olunca bu iki meselede Ebu Bekir'den ayrılarak başka bir içtihadı benimsedi. Üç talağı bir anda meydana geldiği takdirde üç olarak kabul etti. Malı, eşit olarak değil öncelik ve ihtiyaca göre dağıttı. Bu hususta Müslümanlar ona uydular. Vali ve

kadılar bu görüşlere uygun olarak hükmettiler. Sonra Ömer, savaşta ganimet olarak alınan araziyi Beyt-ul Mâl'e vermedi ve bu arazilerin eski sahiplerinin elinde işlenmek üzere kalması, savaşçılara veya diğer Müslümanlara dağıtılmaması şeklinde hükümler benimsedi. Vali ve kadılar onun benimsediği hükümlere göre hükmettiler. Böylece sahabelerin icması ile halifenin belirli hükümler benimseyip onlarla ameli emredebilmesi hakkı tespit edilmiş oldu. Buna göre kendi içtihatlarına aykırı da olsa Müslümanların bu hükümlere itaat etmesi vaciptir. Meşhur şer'î kaideler: "Sultan, ortaya çıkan sorunlar miktarınca hükümler ortaya koyabilir.", "İmamın emri ihtilafları ortadan kaldırır.", "İmamın emri zahiren ve batınen bağlayıcıdır." Onun için halifeler, bu kaidelere göre belirli hükümler benimserlerdi. Harun er-Reşid iktisadi sahada *el-Harac*'ı benimsedi ve halka *el-Harac*'da geçen hükümlerle amel etmeyi zorunlu kıldı.

Anayasa Ve Kanun

Kanun kelimesi yabancı bir terimdir. Onlara göre bunun manası, halkın uyması için otoritenin çıkardığı emirlerdir. Kanun, otoritenin, halkı kendi aralarındaki ilişkilerinde uymak mecburiyetinde bıraktığı kaideler topluluğu olarak bilinmektedir. Her devletin temel kanunu vardır. Buna o devletin anayasası denir. Anayasanın söz konusu ettiği nizamdan çıkan hükümler de kanun kelimesiyle adlandırılır. Anayasa şöyle tarif edilmiştir: *“Devletin şeklini, idare tarzını, devletteki her kuvvetin sınırını ve yetkisini gösteren kanun”* yahut *“genel otoriteyi ya da yönetimi düzenleyen, genel otoritenin (yani yönetimin) fertlerle ilişkisini belirleyen; bu otoriteye yani yöneticilere karşı fertlerin hak ve yükümlülüklerini ve otoritenin fertlere karşı hak ve yükümlülüklerini açıklayan kanundur.”*

Anayasalar çıkışları itibariyle çeşitlidirler. Bazen yazılı kanun şeklindedir. Bazen İngiliz Anayasası gibi âdet ve gelenekler şeklinde doğar, bazen de Fransa ve Amerika’da olduğu gibi otoriter olan geçici milli bir komisyon tarafından konular. Bu komisyon, anayasayı oluşturur ve anayasanın nasıl değiştirilebileceğini de açıklar. Sonra bu komisyon gider ve yerine anayasanın ortaya koyduğu otoriteler geçer.

Anayasa ve kanunun alındıkları kaynaklar ise iki kısımdır:

1- Anayasa ve kanunun doğrudan doğruya çıktığı kaynaklar; âdetler, din, hukukçuların görüşleri, mahkemelerin hükümleri, adalet ve insaf prensipleri gibi kaynaklardır. Bunlara teşrii kaynak adı verilir. Buna örnek, Amerika ve İngiltere gibi bazı Batı devletlerinin anayasalarıdır.

2- Anayasa ve kanunun alındığı yahut nakledildiği ikincil kaynaklardır. Fransa Anayasası ve İslâm âlemindeki mevcut bazı devletlerin Türkiye, Mısır, Irak, Suriye anayasaları bu tarzda meydana getirilmiştir. Bu ikincil kaynaklara tarihî kaynak denir.

Bu özetlerden anlaşılıyor ki devlet, çeşitli kaynaklardan - ister teşrii olsun, ister tarihi olsun- belirli hükümleri benimsiyor ve onlara uymayı emrediyor. Bu hükümler, devlet tarafından benimsendiğinde genel hükümlerden ise anayasa, özel hükümlerden ise kanun olur.

Müslümanlar, “Anayasa ve kanun terimlerini kullanmak caiz mi yoksa değil mi?” diye bir soruyla karşılaşmaktadırlar. Buna şu cevap verilebilir: Yabancı kelimelerin ıstılahi manaları sosyal adalet kelimesindeki gibi Müslümanların ıstılahlarına muhalif ise kullanılmaları caiz değildir. Çünkü sosyal adalet terimi ile işçi ve memurların hukukunu temin eden, fakirlere öğretim ve tedavi imkânları sağlayan nizam kastedilir. Bu terim Müslümanların terimlerine aykırıdır. Çünkü Müslümanlara göre adalet, zulmün zıddıdır. Öğretim ve tedavi temin etmek fakirlere münhasır değil. Bütün halkı -ister zengin ister fakir olsun- kapsar. Aynı şekilde devletin yönetimi altında bulunanlardan muhtaç ve aciz olan her ferдин hukukunu garantiye almak, İslâm Devleti'nin vazifesidir. Memur olsun veya olmasın işçi, çiftçi ve daha başka meslek sahipleri, devlet tarafından ihtiyaçlarının karşılanması hususunda birbirine eşittir. Eğer terimin manası Müslümanlarda bulunursa onu kullanmak caizdir, vergi kelimesi gibi. Çünkü bu, devletin idare etmek için halktan aldığı malı ifade eder. Müslümanlar katında da kendilerinin idaresi için devletin alacağı mal bulunmaktadır. Bunun için vergi kelimesini kullanmamız doğru olur. Anayasa ve kanun kelimeleri de

böyledir. Zira bu kelimeler, devletin benimseyip halka ilan ettiği ve halkı uymaya zorladığı ve ona göre halkı idare ettiği belirli hükümler manasındadır. Bu mana Müslümanlarda mevcuttur. Buna binaen anayasa ve kanun kelimelelerinin kullanılmasında hiçbir mani görmüyoruz. Bunlarla, halifenin benimsediği şer'î hükümler anlaşılır.

Şu var ki İslâm Anayasası ve kanunlarıyla diğer anayasa ve kanunlar arasında fark vardır. Çünkü diğer anayasa ve kanunların kaynakları, âdetler, örfler, mahkemelelerin kararları vb.dir. Anayasa ve kanunların yapıcıları da, kurucu meclisler ve millet meclisleridir. Bir yandan kurucu meclisler, anayasaları koyar, öte yandan halktan seçilmiş milletvekilleri kanunları yapar. Zira onlara göre halk, kuvvetlerin kaynağıdır. Hâkimiyet milletindir. Fakat İslâm anayasa ve kanunlarının kaynağı, yalnız Kitap ve Sünnet'tir. Yapıcıları da, içtihatlarıyla müçtehitlerdir. Halife, bu içtihatlardan belirli hükümleri benimser, onlarla emreder ve insanları ona göre hareket etmeye zorlar. Çünkü hâkimiyet şeriatındır. Şer'î hükümleri çıkarabilmek için içtihat yapmak bütün Müslümanların hakkıdır ve üzerlerine farz-ı kifayedir. İctihadi hükümlerden benimseme yapmak ve bunları halka tatbik etmek yalnız halifenin hakkıdır.

Anayasa ve kanun kelimelerini kullanmanın caiz olması böyledir. Hükümleri benimsemenin zorunluluğuna gelince, görülür ki Müslümanlar, Ebu Bekir devrinden son İslâm halifesine kadar Müslümanlara tatbik edilecek belirli hükümlerin halife tarafından benimsenmesi gerekliliği üzerinde ittifak etmişlerdir. Fakat bu benimseme bazı hükümler içindi. Devletin hükmettiği bütün hükümleri kapsamıyordu. İslâm Devleti ancak bazı asırlarda hükümleri, genel olarak benimsemiştir. Eyyubiler, Şafii Mezhebini; Osmanlı Devleti, Hanefi Mezhebini benimsediler.

Burada hatıra gelen soru şudur: Kapsamlı bir anayasa hazırlamak ve genel kanunlar koymak, Müslümanlara faydalı mıdır değil midir? Buna cevap: Kapsamlı bir anayasa ve bütün hükümleri kapsayan kanunlar ortaya koymak icat edicilik ve içtihadı yardım etmez. Bunun içindir ki Müslümanlar, ilk asırlarda -Sahabe, Tabiin ve Teba'i-t Tabiin asırlarında- bütün hükümlerin halife tarafından benimsenmesinden çekiniyorlar ve hükümlerin benimsenmesini belli hükümler üzerinde yapmakla yetiniyorlardı. Bu benimsenen hükümler; yürütme, yasama ve yönetimin birliğini korumada onsuz olunmayacak hükümlerden meydana gelmişti.

Buna binaen yeni şeylerin ortaya koyulabilmesi ve içtihadı teşvik için efdal olan, devlette bütün hükümleri kapsayan bir anayasa bulunmamasıdır. Ancak devlet şeklini sınırlayan ve devletin bütünlüğünün devamını sağlayan genel hükümlerle sınırlandırılmış bir anayasa olmalıdır. İctihat ve istinbat yetkisi vali ve kadılarına bırakılır. Bu, içtihat kolay ise, yani Sahabe, Tabiin ve Tabe'i't Tabiin asırlarında olduğu gibi, halk da müçtehit olursa mümkündür. Fakat bütün halk taklit eden ve aralarında müçtehitler pek nadir ise devletin insanlar üzerinde tatbik edeceği hükümleri benimsemesi kaçınılmaz olur. Bu hâlde hükümler, ister halife, ister valiler ve ister kadılarına ait olsun eşittir. Zira içtihatları olmadığından dolayı çeşitli ve çelişkili taklide dayanan vali ve kadıların Allah'ın indirdiği hükümleri uygulamaları güç olur. Buna ilaveten, vali ve kadıların bildikleri gibi hükmetmekte serbest bırakmak, aynı devlette belki aynı şehirde hükümlerin birbirine ters olmasına ve ihtilafına sebep olur, Allah'ın indirdiği hükümlerden başkasıyla hükmedilmesine de yol açabilir. Hükümleri benimsemek, ancak olayı ve delili tanı-

dıktan ve inceledikten sonra olur. Bunun için İslâm Devleti'nin, halkın bugün içinde bulunduğu cehalet karşısında, belirli hükümler benimsemesi zaruridir. Bu hükümlerin benimsenmesi, muamelatta ve ukubatta olmalıdır. Akide ve ibadetler hakkında olmamalıdır. Bu hususta devletin işlerinin düzenli ve Müslümanların işlerinin de Allah'ın hükümlerine uygun olarak yürütülebilmesi için muamelat ve ceza hükümlerini benimsemek elzemdir. Ayrıca devlet, hükümleri benimseyip anayasa ve kanunları koyduğu zaman yalnız şer'î hükümlere bağlı olmalı, başka hükümleri asla almamalı, hatta incelememelidir.

Şer'î hükümlerden başkası şeriata uysa da uymasa da alınmaz. Mesela; İslâm Devleti'nde devletleştirme yoktur ve kabul edilmez. Devlet, kamu mülkiyeti hükümlerini ortaya koyar. Bunun gibi devlet fikir ve metot içine giren her şeyde şer'î hükümlere bağlı kalmalıdır. Fakat fikir ve metodun dışında kalan ve bir hayat görüşünü taşımayan idari kanunlar ve dairelerin tertibini düzenleyen kanun ve nizamlar vesile ve üsluptan sayılır. Buna dayanarak devlet ilim, sanayi ve teknikleri alıp işlerini böylece düzenler. Nitekim Ömer b. Hattab daireleri kurduğu zaman düzenlerini İranlılardan almıştı. Bu idari ve fennî işler anayasa ve diğer şer'î kanunlardan değildir. Bunun için anayasaya konulmaz. Bundan dolayı, İslâm Devleti'nin anayasası sadece şer'î hükümlerden ibaret yani anayasası ve kanunları İslâmi olmalıdır.

Devlet, herhangi bir hüküm benimseyeceği zaman meydana çıkan sorunu iyi anlamakla beraber şer'î delilin kuvveti esasına göre hükmü benimsemelidir. O hâlde önce anlamak için sorunu etüt etmelidir. Çünkü sorunu anlamak zaruridir. Sonra bu soruna işaret eden şer'î hükümleri etüt etmelidir. Bu hükümlerin delillerini inceleyerek onlardan

birini, delilin kuvveti esasına göre benimsemelidir. Şu da var ki bu şer'î hükümleri devlet, delillerine vâkıf ve bu delillerini kuvvetine güven hâsıl olduktan sonra, bir müctehidin fikirlerinden yahut Kitap, Sünnet, icma ve kıyastan - kısmi de olsa mesele içtihadı gibi şer'î bir içtihadı bağılı olarak- almalıdır. Mesela; devlet, mal üzerinde sigortanın yasak olduğunu kabul etmek için önce sigortanın hakikatini öğrenmelidir. Sonra şeriatta mülkiyet sebeplerini bilmelidir. Sonra da sigorta üzerinde mülkiyete ilişkin Allah'ın hükümlerini tatbik ederek bu meseleye dair şer'î bir hüküm benimsemelidir.

Bunun içindir ki anayasa ve her kanunun bir gerekçesi olmalıdır. Bu gerekçe, her maddenin kendisinden alındığı mezhebi ve bu mezhebin dayandığı delili açıklar yahut madde doğru bir içtihadı dayanıyorsa dayandığı delili de açıklar; ta ki Müslümanlar, devletin anayasa ve kanunlarda benimsediği hükümlerin doğru bir içtihat ile istinbat edilmiş şer'î hükümler olduğunu bilsinler. Çünkü Müslümanlar, devletin emrettiği şeylerden ancak şer'î olan hükme uymaya mecburdurlar. Bu esasa göre devlet, yönetimi altında bulunanları yönetmek için anayasa ve kanun olarak şer'î hükümler benimser.

İslâm âleminde kurulacak İslâm Devleti için, Müslümanların önlerine örnek olarak bir anayasa tasarısını koyuyoruz. Ta ki Müslümanlar, İslâm davetini yüklenip bu devleti kurmak için çalışırken onu öğrensinler. Düşünülmemelidir ki bu anayasa belirli bir memlekete mahsus değildir. Ancak o, İslâm âleminde kurulacak bir İslâm Devleti içindir. Bununla hiçbir ülke, belde yahut memleket kastedilmiş değildir.

ANAYASA TASARISI

Genel Hükümler

MADDE 1: İslâm akidesi devletin esasını oluşturur. Devletin yapısında, kuruluş ve kontrolünde ya da devletle ilgisi olan diğer bütün alanlarda İslâm akidesi esas kılınır ve başka hiçbir şeyin varlığı geçerli olamaz. Aynı zamanda İslâm akidesi şer'î kanunlar ve anayasanın esasını oluşturur. İslâm akidesine aykırı olan kanun veya anayasa ile ilgili hiçbir şeyin bulunmasına müsaade edilmez.

MADDE 2: Dar-ul İslâm, içerisinde İslâm hükümleri tatbik edilen ve güvenliği İslâm güvenliği altında olan memleketlerdir. Dar-ul küfür ise küfür nizamları uygulayan veya güvenliği İslâm güvenliği altında olmayan memleketlerdir.

MADDE 3: Halife, belirli şer'î hükümleri benimseyip anayasa ve kanunlar hâline getirir. O bir konuda şer'î bir hüküm benimseyince, yalnız bu şer'î hükümle amel edilmesi gerekir. Bu takdirde bir kanun meydana çıkmış olur ki bütün devlet yönetimi altında olan her bir bireye bu kanunlara itaat etmek vacip olur.

MADDE 4: Halife, zekât ve cihattan başka ibadetlerde, herhangi belli bir şer'î hüküm benimseyemeyeceği gibi yine İslâm akidesine ilişkin fikirlerden herhangi bir fikri de benimseyemez.

MADDE 5: İslâm uyruğunu taşıyan herkes, şer'î hukuk ile yerine getirilmesi gereken işlerden sorumlu olur.

MADDE 6: Devletin, yönetimde, yargılamada veya idaresi altında bulunanların işlerini yürütmede ya da benzeri

konularda, tebaa arasında ayırım ve fark gözetmesi caiz değildir; ırk, din, renk ve buna benzer şeyleri hesaba katmadan bütün topluma eşit gözle bakması gerekir.

MADDE 7: Devlet, İslâm uyuğu taşıyan Müslüman ve gayrimüslim herkes üzerine İslâm Şeriatı'nı aşağıdaki şekilde tatbik eder:

a) Bütün İslâm hükümlerini, bir hüküm dahi istisna etmeksizin, Müslümanlara uygular.

b) Gayrimüslimler inanç ve ibadetlerinde genel nizamlar çerçevesinde serbesttirler.

c) İslâm'dan dönenlere mürtet hükümleri uygulanır. Fakat mürtetlerin çocukları olup da dünyaya gayrimüslim olarak gelenler, müşrik veya ehli kitap olmalarına göre gayrimüslim muamelesi görürler.

d) Gayrimüslimler, yiyecekleri ve giyecekleri hususunda şer'î hükümlerin izin verdiği oranda, kendi dinlerine göre muamele görürler.

e) Evlenme ve boşanma işleri, gayrimüslimler arasında kendi dinlerine göre, Müslümanlarla gayrimüslimler arasında ise İslâmî hükümlere göre yapılır.

f) Devlet; muamelat, ukubat, beyyinat, yönetim nizamı, iktisat nizamı ve benzeri unsurlarla ilgili diğer şer'î hükümleri toplum üzerinde tatbik eder. Bu tatbikatta Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında fark gözetmez. Ayrıca bu hükümler kendileriyle anlaşma yapılanlar, eman verilenler ve İslâm yönetimi altında bulunan tüm tebaaya istisnasız bir şekilde tatbik edilir. Ancak elçiler, konsoloslar ve benzeri kimseler diplomatik dokunulmazlığa sahiptirler.

MADDE 8: İslâm'ın dili Arapçadır. Devletin kullanacağı yalnız bu dildir.

MADDE 9: İctihat farz-ı kifayedir. Şartlarını yerine getiren her Müslüman icthah edebilir.

MADDE 10: Tüm Müslümanlar İslâm sorumluluğunu yüklenir. Bu nedenle İslâm'da din adamları sınıfı yoktur. Böyle bir sınıfın varlığı hissedilirse devlet bu oluşumu engellemelidir.

MADDE 11: İslâm Devleti'nin asli işi İslâm davetini yüklenmektir.

MADDE 12: Şer'î hükümler için yalnızca Kitap (Kur'an-ı Kerim), Sünnet (Hadis-i Şerif), sahabenin icması ve kıyas geçerli delillerdir.

MADDE 13: Asıl olan, beraat-i zimmettir. Bir kimse ancak mahkeme kararıyla cezalandırılır. Kim olursa olsun herhangi bir kimseye işkence yapmak kesinlikle caiz değildir. Her kim bunu yaparsa cezalandırılır.

MADDE 14: Fiillerde esas olan, şer'î hükümlere bağlanmaktır. Bu nedenle şer'î hüküm bilinmedikçe bir iş yapılmaz. Haram olduğuna dair delil bulunmadıkça eşyada asıl olan mubahlıktır.

MADDE 15: Harama götüreceğine dair zannı galip olduğu zaman harama götüren vesile de haramdır. Harama götürmesinden korkulduğundan dolayı o vesile haram olmaz.

Yönetim Nizamı

MADDE 16: Yönetim nizamı vahdet esasına dayanır. Federal bir nizam değildir.

MADDE 17: Yönetim merkezîdir. İdare ise merkezî değildir.

MADDE 18: Şu dört kişi yönetici sayılır: *halife, tefviz muavini, vali ve âmil*. Bunların dışındakiler yönetici değil memur sayılırlar.

MADDE 19: Yönetimi veya yönetimden sayılan herhangi bir işi yürütecek kimse ancak hür, âkil, bâliğ, âdil, kâdir ve kifayet ehli bir Müslüman olmalıdır.

MADDE 20: Müslümanların yöneticileri muhasebe etme hakları vardır ve bu üzerlerine farz-ı kifâyedir. Tebaanın gayrimüslim fertlerinin de yöneticilerin kendilerine yaptığı zulümleri veya İslâmi hükümlerin üzerlerine tatbik edilmesindeki kusurları göstermek üzere şikâyette bulunma hakları vardır.

MADDE 21: İslâm akidesi temeline dayanarak, benimlenecek hükümler şer'î hükümler olmak şartıyla, yöneticilerden hesap sormak veya ümmet yoluyla yönetime ulaşmak için siyasi partiler kurmak Müslümanların hakkıdır. Partilerin kurulması için hiçbir izne ihtiyaç yoktur. İslâm esası dışında her türlü kitleleşme ise yasaklanır.

MADDE 22: Yönetim nizamı şu dört temel üzerine kuruludur:

- a) Hâkimiyet halkın değil, şeriatındır.
- b) Otorite ümmetindir.
- c) Tek bir halife nasb etmek, Müslümanlara farzdır.
- d) Şer'î hükümleri benimseyerek anayasa ve diğer kanunları belirlemek yalnızca halifenin hakkıdır.

MADDE 23: Devlet teşkilatı şu on üç temel üzerine kuruludur.

- 1- Halife
- 2- Tefviz Muavini
- 3- Tenfiz Muavini

- 4- Valiler
- 5- Cihad Emîri
- 6- İç Güvenlik
- 7- Hariciye (Dışişleri)
- 8- Sanayi
- 9- Kaza-Yargı
- 10- İdari Cihaz
- 11- Beyt-ul Mâl (Hazine)
- 12- Medya
- 13- Ümmet Meclisi (Şûra ve Muhasebe)

Halife

MADDE 24: Halife, otorite ve şeriatı uygulamada ümmetin vekilidir.

MADDE 25: Halifelik, rıza ve seçime dayanan bir akit-tir. Bunu kabul etmeyen hiçbir kimse zorlanamaz, yine Hilafeti yürütecek kimseyi seçmek için hiçbir kimse zorlanamaz.

MADDE 26: Âkil ve bâliğ olan erkek veya kadın her Müslüman halifeyi seçmek ve ona biat etmek hakkına sahiptir. Gayrimüslimlerin ise bunda hakkı yoktur.

MADDE 27: İnikad biati (halifeyi belirleme biati) kendileriyle tamamlananların biatiyle bir kimse üzerine halifelik sözleşmesi tamamlanınca geri kalanların biati, itaat biati olup inikad biati olmaz. Kendisinde bu biat yani itaat biati hususunda başkaldırma hâli görülenler, biat etmeye zorlanır.

MADDE 28: Müslümanlar tarafından usulüne uygun bir şekilde nasbedilmedikçe hiç kimse halife olamaz.

İslâmi herhangi bir akit gibi şer'î esaslar dâhilinde halifelîği kendisinde tamamlanmayan hiç kimse halifenin yetkilerine sahip olamaz.

MADDE-29: Halifeye inikad biatiyle biat eden ülkelerin veya beldelerin, kâfir bir devlete değil bilakis yalnızca Müslümanlara dayalı, kendilerine ait otoritelerinin bulunması şarttır. Yine o ülkedeki Müslümanların iç ve dış güvenliklerinin, küfür emanı değil bilakis yalnızca İslâmi eman altında bulunması da şarttır. Fakat aynı şartlar, sadece itaat biati veren ülkelerde aranmaz.

MADDE 30: Halife olarak biat edilecek kimsede sadece inikad şartlarının tamamlanması yeterlidir. Dolayısıyla ef-daliyet şartlarının tahakkuku şart değildir. Çünkü asıl olan inikad şartlarıdır.

MADDE 31: Bir kimsenin üzerine halifelik sözleşmesinin gerçekleşebilmesi için yedi şart aranır. Bunlar; erkek, Müslüman, hür, bâliğ, âkil, adil ve Hilâfet yükünü taşıyabilecek güçte olmasıdır.

MADDE 32: Ölüm, istifa veya azil sebepleriyle halifelik makamı boşaldığı zaman boşalma tarihinden itibaren üç gün içinde yerine yeni bir halife nasbetmek farzdır.

MADDE 33: Hilafet makamının boşalmasının ardından Müslümanların işlerini yürütmek ve yeni halifenin nasbedilmesi icraatlarını yerine getirmek üzere geçici bir emîr şöyle tayin edilir:

a) Önceki halife ecelinin yakın olduğunu hissettiğinde veya salahiyetlerini bırakma niyetinde olduğunda bir geçici emîr tayin edebilir.

b) Halife, geçici emîr tayin edilmeden önce ölürse veya istifa ederse veya hilafet makamı ölüm veya istifa hari-

cinde bir sebeple boşalırsa muavinlerden (tefviz muavinlerinden) en yaşlı olanı geçici emîr olur. Eğer o Hilafet için aday olmak istiyorsa ondan sonraki en yaşlı muavin, geçici emîr olur ve hakeza.

c) Bütün muavinlerin aday olmak istemesi hâlinde, tenfiz muavinlerinden en yaşlı olanı geçici emîr olur. Eğer o, Hilafet için aday olmak istiyorsa ondan sonraki en yaşlı tenfiz muavini, geçici emîr olur ve hakeza.

d) Bütün tenfiz muavinlerinin Hilafet için aday olmak istemesi hâlinde, tenfiz muavinlerinden en genç olanı geçici emîr olur.

e) Geçici emîrin şer'î hükümler benimseme salahiyeti yoktur.

f) Geçici emîr, üç gün içinde yeni bir halife nasbedilmesi icraatlarını tamamlamak üzere tüm gücünü kullanır. Mezalim Mahkemesi'nin kabul ettiği kahir bir sebep olmadıkça bu sürenin uzatılması caiz değildir.

MADDE 34: Halifeyi nasbetme metodu biattir. Halifeye biat edilip halifenin nasbedilmesinin fiilî icraatları ise şunlardır:

a) Mezalim Mahkemesi Hilafet makamının boşaldığını ilan eder.

b) Geçici emîr, görevlerine başlar ve hemen adaylık kapısının açıldığını ilan eder.

c) Mezalim Mahkemesi'nin kararıyla, inikad şartlarını tamamlayan adayların başvuruları kabul edilir ve diğer adayların başvuruları değerlendirmeye alınmaz.

d) Ümmet Meclisi'nin Müslüman üyeleri, Mezalim Mahkemesi'nin başvurularını kabul ettiği adaylar ara-

sında, iki seçim yapar. İlk seçimde oy çoğunluğu ile adaylardan altısını seçerler. İkinci seçimde oy çoğunluğu ile altı adaydan ikisini seçerler.

e) İki adayın ismi ilan edilir ve Müslümanların, bu adaylardan birini seçmesi istenir.

f) Seçim sonucu ilan edilir ve seçmen oylarının çoğunluğunu alan aday, Müslümanlar tarafından öğrenilir.

g) Müslümanlar, Allah'ın Kitabı ve Rasulullah ^[SallAllahu 'Aleyhi ve Sellem]'in Sünneti'ni infaz etmesi için oyların çoğunluğunu alan kimseye Müslümanların halifesi olarak biat vermeye başlarlar.

h) Biatın tamamlanmasının ardından Müslümanların halifesi olan kimsenin nasbedildiği, ismi ve Hilafet'in kendisine inikad olması için gerekli yeterliliği sağlayan sıfatlara sahip olduğu belirtilerek, tüm ümmete ilan edilir.

i) Yeni halifenin nasbedilme icraatlarının bitmesiyle birlikte geçici emîrin görevi sona erer.

MADDE 35: Halifeyi nasbeden ümmettir. Fakat inikad biati şer'î şekilde olmuşsa ümmet azletme yetkisine sahip değildir.

MADDE-36: Halife aşağıdaki salahiyetlere sahiptir:

a) Ümmeti gözetmek için Allah'ın Kitabı'ndan ve Rasulü'nün Sünneti'nden sahih içtihat ile çıkarılmış gerekli şer'î hükümleri benimser. Böylece bunlar, itaat edilmesi farz olan ve muhalefet edilmesi caiz olmayan kanunlar hâline gelir.

b) Devletin iç ve dış siyasetinden sorumludur. Orduyu komuta eder. Savaş ilanı, sulh, ateşkes ve bütün diğer anlaşmaları yapma hakkına sahiptir.

c) Yabancı büyükelçileri kabul etmek ve reddetmek ona

aittir. Müslüman büyükelçileri tayin ve azleder.

d) Muavinleri ve valileri tayin ve azleder. Bunların tamamı halifeye karşı sorumlu oldukları gibi Ümmet Meclisi'ne karşı da sorumludurlar.

e) Baş Kadıyı ve kadıları tayin ve azleder. Eğer mezalim kadısı; halife, muavinler veya baş kadı aleyhinde bir davaya bakmakta ise halife onu azledemez. Daire müdürlerini, ordu komutanlarını, sancaklarının komutanlarını tayin ve azleder. Bunların tamamı halifeye karşı sorumlu, ama Ümmet Meclisi'ne karşı sorumlu değildirler.

f) Şer'î hükümlere göre devlet bütçesine ait şer'î kanunları benimser. İster gelirler isterse giderler ile alakalı olsun, her hususta gerekli meblağı ve bütçe kısımlarını tespit eder.

MADDE 37: Halife, hükümleri benimseme hususunda şer'î hükümlere bağlıdır. Şer'î delillerden sahih olarak çıkarılmayan bir hükmü benimsemesi haramdır. Benimsediği hükümler, şer'î istinbat metodu ile kayıtlıdır. Bu nedenle benimsediği hükümleri çıkartma metoduna aykırı çıkartılmış bir hükmü benimsemesi caiz olmadığı gibi benimsediği hükümlere aykırı bir emir vermesi de caiz değildir.

MADDE 38: Halifenin halkın işlerini yürütme yetkisi kendi içtihadı ve görüşü dâhilinde mutlaktır. Devletin işlerinin yürütülmesi ve halkın işlerinin gözetimi için ihtiyaç duyduğu her hususta mubahlardan benimseme yapma hakkı vardır. Şu var ki menfaat bahanesiyle herhangi bir şer'î hükme muhalefet etmesi caiz değildir. Örnek olarak; gıda maddelerinin azlığını bahane göstererek bir ailenin birden fazla çocuk edinmesine mani olamaz. İstismarı önlemek bahanesiyle insanları fiyat tahdidine tabi tutamaz. Maslahat ya da işlerin gözetimi bahanesi ile bir kâfiri ya da

kadını vali tayin edemez. Bu türden Şeriat ahkâmına aykırı hususları yapamaz. Halifenin helali haram yapması gibi haramı da helal kılması caiz değildir.

MADDE 39: Halife için sınırlı bir müddet yoktur. Halife, şeriatı koruyup hükümlerini uyguladığı, devlet işlerini yürütmeye güç yetirebildiği müddetçe; hâlinde kendisini halife olma konumundan çıkaracak bir değişiklik olmadığı sürece halife olarak kalır. Hâlinde böyle bir değişiklik meydana gelirse derhal azledilmelidir.

MADDE 40: Halifenin halini değiştirip halifelüğünden çıkmasına sebep olan hususlar üç tanedir:

a) Halifenin mürted olması, açık bir fıskla fasık olması, delirmesi ve benzeri Hilafet'in inikad şartlarından birinin bozulmasıdır. Çünkü bu şartlar, inikad ve halifelikte devamlılık şartlarıdır.

b) Hangi sebepten olursa olsun Hilafet görevlerini yürütmekten aciz olmasıdır.

c) Kendi görüşüyle, şeriate uygun olarak, Müslümanların işlerini yürütmekten aciz kılan bir tasallut altında kalmasıdır. Bu takdirde kendi görüşüyle şer'î hükümlere göre Müslümanların işlerini yürütmekten aciz kılacak derecede bir tesire maruz kalırsa hükmen devlet işlerini yürütmekten aciz sayılır. Bu halde halifelik makamından düşer. Bu da şu iki hâlde olabilir:

Birinci Hâl: Yakın çevresinden bir veya bir kaç kişinin kendisine musallat olarak işlerin yürütülmesinde hükmeder hâle gelmeleridir. Eğer bunların tasallutundan kurtulmak ümidi varsa belirli bir süre uyarılır. Buna rağmen bunların tasallutları kaldırılmamışsa görevden alınır. Şayet kurtuluşu umulmuyorsa derhâl görevden alma yoluna gidilir.

İkinci Hâl: Ya bilfiil esir olmak ya da tesiri altına girmek suretiyle galip bir düşman eline esir düşmektir. Bu hâlde bakılır: Eğer kurtulması ümit ediliyorsa kurtuluşundan ümit kesilinceye kadar süre verilir ve ümit kesildikten sonra görevden alınır. Eğer kurtulmasına ilişkin hiçbir ümit yoksa derhâl görevden alınır.

MADDE 41: Halifenin görevden alınmasında, kendisini halifelikten düşürecek kadar değişip değişmediği hususundaki kararı yalnız Mezalim Mahkemesi verir. Yine ihtar ve azil yetkisi yalnızca bu mahkemeye aittir.

Tefviz Muavini

MADDE 42: Halife kendisine, yönetim sorumluluğunu taşıyacak bir veya daha fazla tefviz muavini tayin eder. Bu muavine kendi görüşüne göre işleri yürütme yetkisi verir.

Halife vefat ettiğinde tefviz muavinlerinin görevleri sona erer. Yalnızca geçici emîrlik süresince görevlerine devam ederler.

MADDE 43: Halife olma şartları tefviz muavini için de şarttır yani erkek, hür, Müslüman, bâliğ, âkil, adil ve mesul olduğu işlerde kifayet ehlinden kâdir biri olmalıdır.

MADDE 44: Tefviz muavininin tayini şu iki hususu kapsamalıdır: Birincisi, umumi gözetim ve ikincisi de naipliktir. Bunun için halifenin ona "*Seni kendi yerime vekil tayin ettim.*" demesi gerekir ya da naiplik ve umumi gözetimi içeren manada bir söz söylemesi lazımdır. Şayet söz konusu tayin bu şekilde olmazsa muavin sayılmaz. Bu tür bir tayin halifenin, muavinleri halife muavinliğinin ihtiyaçlarına göre gerekli gördüğü şekilde belli yerlere yollamasına veya bu belli yerlerden başka yerlere ve başka işlere nakletmesine izin verir. Yeni bir tayine gerek olmaz zira asli

tayinleri tüm bunları içermektedir.

MADDE 45: Tefviz muavini, yaptırdığı tüm icraatları ve infaz ettiği tayin ve velayeti halifeye arz etmelidir ki böylece yetkilerinde halife gibi olmasın. Tefviz muavini görüşünü halifeye bildirmeli ve kendisine halife tarafından verilecek emirleri yerine getirmelidir.

MADDE 46: Halife, tefviz muavininin işlerini ve icraatlarını gözden geçirmelidir ki bunlardan doğru ve uygun olanı kabul etsin, hatalı olanı da düzeltsin. Zira ümmetin işlerini yürütme, vekâleten halifeye verilir ve halifenin iç-tihadına bırakılır.

MADDE 47: Tefviz muavini bir işi icra eder ve halife de bu işi tasdik ederse halifenin tasdik ettiği şekilde, eksiksiz ve fazlasız yerine getirmelidir. Halife, yaptırdığı işte muavine karşı gelirse bakılır: Eğer itiraz, muavinin usulüne göre yerine getirdiği bir hükümle veya yerine koyduğu bir malla ilgili ise muavinin icrası infaz edilir. Aslında bu icra, halifenin bir görüşüdür. Nitekim halife, infaz edilen hükümlerden ve infak edilen mallardan geri dönemez. Eğer Muavin'in yaptığı iş, bunlar dışında olup bir vali tayin etmek veya bir ordu techiz etmek gibi bir iş olursa halife muavine itiraz edebilir. Bu durumda halifenin görüşü infaz edilir ve muavinin icra ettiği iş ilga edilir. Çünkü halife kendi yaptığı bir fiilden dönme hakkına sahip olduğu gibi muavininin yaptığı bir fiilden de dönebilir.

MADDE 48: Tefviz Muavini, dairelerinden herhangi birine tahsis edilmez, bilakis onun denetim vekâleti geneldir. Zira idari işleri yapanlar, yöneticiler değil ücretlilerdir. Tefviz muavini ise yöneticidir. Velayeti genel olduğundan hiçbir işte ona özel görev verilmez.

Tenfiz Muavini

MADDE 49: Halife, işleri yerine getirmek için bir muavin tayin eder. Tenfiz muavininin işi; yönetimden değil, idari işlerdendir. Dairesi de dâhilî ve haricî cihetler için halifeden sadrolan hususları yerine getiren ve bu cihetlerden gelenleri halifeye ulaştıran bir cihazdır. Aşağıdaki işlerde halifeden aldığını diğerlerine, diğerlerinden aldığını da halifeye ulaştıran, halife ile diğerleri arasında bir vasıtaadır.

- 1- Tebaa ile ilişkiler
- 2- Devletlerarası ilişkiler
- 3- Ordu veya askeriye
- 4- Ordudan başka diğer devlet cihazları

MADDE 50: Tenfiz Muavini, Müslüman ve erkek olmalıdır. Çünkü o, halifenin yakın çevresindedir.

MADDE 51: Tenfiz muavininin, tefviz muavini gibi halife ile doğrudan bağlantısı olmalıdır. Tenfiz muavini, muavin sayılır fakat onun muavinliği yönetimde değil infazdadır.

Valiler

MADDE 52: Devletin yönettiği beldeler, birimlere ayrılır. Her bir birim vilayet olarak adlandırılır. Her vilayet de birimlere ayrılır, her bir birim amillik olarak adlandırılır. Vilayete bakan kişi vali veya emîr olarak adlandırılır. Amillîğe bakan kişi ise amil veya hâkim olarak adlandırılır.

MADDE 53: Valiler halife tarafından, amiller ise halife tarafından ve kendilerine yetki verildiği takdirde valiler tarafından tayin edilirler. Muavinlerdeki şartların vali ve amillerde de bulunması şarttır. Erkek, hür, Müslüman, bâliğ, âkil, adil ve tayin edildikleri idarede kifayet ehlinden

olan, takva ehli ve kuvvetli kimselerden seçilmelidirler.

MADDE 54: Vali, halifenin naibi olarak, yönetim yetkilerine ve vilayetindeki dairelerin idari işlerinde denetim yetkilerine sahiptir. Böylece vilayeti içerisinde ordu, kaza (yargı) ve maliye dışındaki bütün yetkilere sahiptir. O, vilayet ahali üzerine emîrlik yapar ve vilayetiyle ilgili bütün konulara bakar. Ancak polis, idare bakımından değil infaz bakımından onun emri altındadır.

MADDE 55: Valinin, emîrliği gereğince ifa ettiği işlerini halifeye bildirmesi lazım değildir. Bu, tercihinin bırakılmıştır. Yeni ve olağan olmayan bir mesele çıkarsa bu meseleyi halifenin değerlendirmesine bırakır. Ardından halifenin emrettiğine göre davranır. Beklemenin meselenin bozulmasına neden olmasından çekinirse infazı yerine getirir. Bu takdirde meseleyi ve infaz etmesinden evvel halifenin değerlendirmesini almama sebebinin halifeye bildirmelidir.

MADDE 56: Her vilayette vilayet halkından seçilmiş bir meclis bulunur. Bu meclisin başkanı validir. Bu meclisin, yönetim işlerinde değil de idari işlerde görüş belirtme yetkisi vardır. Meclis şu iki işi yapar:

1- Vilayetin durumu ve ihtiyaçları hakkında valiye gerekli bilgileri sunmak ve bu hususta görüş belirtmek

2- Valinin üzerlerindeki yönetimi hususunda rızalarını veya şikâyetlerini dile getirmek.

Meclis'in birinci noktadaki görüşü bağlayıcı değildir. İkinci noktadaki görüşü ise bağlayıcıdır. Dolayısıyla Meclis, valiyi şikâyet ederse vali azledilir.

MADDE 57: Vilayetteki valinin vilayette bulunma müddetinin uzun olmaması lazımdır. Bu itibarla bir valinin kendi vilayetinde insanların kendisine yoğunlaşarak bağlı olduğu görüldüğünde görevden alınır.

MADDE 58: Vali, bir vilayetten diğeri bir vilayete nakledilemez. Zira onun görevlendirilmesi, genel bir bakıştır ve belirli bir yer ile sınırlıdır. Bilakis görevden alınır ve yeniden tayin edilir.

MADDE 59: Vali ya halifenin gördüğü lüzum üzerine, ya Ümmet Meclisi validen razı olmadıklarını gösterince ya da kendi Vilayet Meclisi, validen hoşnutsuzluk gösterince azledilir. Onun azli ancak halife tarafından yapılır.

MADDE 60: Halife, valilerin işlerini takip etmelidir. Onları sıkıca kontrol etmelidir. Hallerini keşfetmek, onları teftiş etmek ve hepsini veya bir kısmını zaman zaman toplayıp tebaanın şikâyetlerini kendilerinden dinlemek için kendisine bir naip tayin etmelidir.

Cihad Emîri

Harbiye Dairesi - Ordu

MADDE 61: Harbiye Dairesi; ordu, polis, donatım, mühimmat, tehzizat ve benzeri hususlar gibi silahlı kuvvetler, askerî kolejler, askerî heyetler, ordunun İslâmi kültür ve genel kültüre ilişkin tüm ihtiyaçları, savaş ve savaş hazırlıkları ile ilgili bütün işlerle ilgilenir. Bu dairenin başkanına **cihad emîri** denilir.

MADDE 62: Cihad Müslümanlara farzdır. Askerî eğitim de mecburidir. Bu nedenle on beş yaşına basan her Müslüman erkeğin cihada hazırlanmak için askerî eğitim görmesi farzdır. Fakat asker olmak farz-ı kifâyedir.

MADDE 63: Ordu iki kısımdır: Birinci kısım, ihtiyati askerlerdir ki bunlar Müslümanlardan silah taşıyabilecek olanlardır. İkinci kısım ise daimi askerlerdir ki bunlara memurlar gibi devlet bütçesinden maaş tahsis edilir.

MADDE 64: Ordu için livalar (sancaklar) ve rayeler (bayraklar) yapılır. Halife, ordu komutanlığına tayin ettiği kişiye livayı teslim eder. Fakat rayeleri, liva emîrleri teslim ederler.

MADDE 65: Halife, ordunun başkomutanıdır. Ordunun kurmay başkanını tayin eden odur. Her bir orduya emîr ve her bir kolorduya komutan tayin eden odur. Diğer ordu rütbelerini ise ordu komutanları ve liva emîrleri tayin ederler. Kurmaylığa tayin ise harp bilgi derecesine göredir ve tayin eden, kurmay başkanıdır.

MADDE 66: Bütün ordu, özel ordugâhlara yerleştirilmiş tek bir ordu hâline getirilir. Ancak bu ordugâhlardan bazıları, muhtelif vilayetlere ve bazıları da stratejik mevkiilere konuşlandırılmalıdır. Bazıları ise devamlı taşınabilir ve hareket edebilir mobilize ordugâhlar hâline getirilir ki bunlar vurucu kuvvetlerdir. Askerî ordugâhlar birçok gruplar hâlinde düzenlenir. Bu grupların her birine ordu ismi verilir ve her biri ayrı ayrı numaralandırılır -birinci ordu, üçüncü ordu gibi- ya da amilliklerden veya vilayetlerden birinin adıyla adlandırılır.

MADDE 67: Orduda en yüksek seviyede askerî talim yapılmalıdır. Askerin fikrî seviyesi mümkün olduğunca yükseltilmeli, ordudaki her fert icmalî de olsa İslâm hakkında uyanıklık kazanmasını sağlayan İslâmî kültür ile kültürlendirilmelidir.

MADDE 68: Her bir askerî ordugâhta; yüksek askerî malumata sahip, plan çizme ve savaş yönünden tecrübe sahibi yeterli miktarda kurmay bulundurulmalı ve ordudaki kurmayların sayısı mümkün olduğunca çoğaltılmalıdır.

MADDE 69: Orduda, İslâm Ordusu vasfıyla görevini yapmasına imkân veren silah, cephane, techizat, levazım

ve mühimmat bulundurulmalıdır.

İç Güvenlik

MADDE 70: İç Güvenlik Dairesi, güvenlikle ilgili her şeyin idaresi ve iç güvenliği tehdit eden her şeyin engellenmesi ile ilgilenir. Beldelerdeki güvenliği polis vasıtasıyla muhafaza eder. Halifeden bir emir olmaksızın ordudan da destek istemez. Bu dairenin başkanı iç güvenlik müdürü olarak adlandırılır. Bu dairenin vilayetlerde iç güvenlik idareleri isimli şubeleri vardır. Vilayetteki idarenin başkasına ise polis amiri denir.

MADDE 71: Polis iki kısımdır: Askerî polis, cihad emîrine yani Harbiye Dairesi'ne bağlıdır. Polis ise, güvenliğin muhafazası için mahkemelerin elindedir ve İç Güvenlik Dairesi'ne bağlıdır. Her iki kısma da görevlerini iyi yapmalarını sağlayacak özel bir kültürle birlikte özel bir eğitim verilir.

MADDE 72: İç Güvenlik Dairesi'nin çözmeye uğraştığı en önemli iç güvenlik tehditleri: mürted olmak, devlete isyan, eşkıyalar, insanların mallarına saldırılar, insanların canlarına ve ırzlarına saldırılar, harbî kâfirler için casusluk yapan şüphe ehliyle ilişki kurulması.

Hariciye (Dışişleri)

MADDE 73: Hariciye Dairesi; ister siyasi yön ile, ister iktisat, sanayi, ziraat, ticaret yönleri ile isterse posta, kablolü ve kablosuz iletişimler vb. ile ilgili olsun Hilafet Devleti ile yabancı devletlerarası alakalar hakkındaki bütün dış işler ile ilgilenir.

Sanayi Dairesi

MADDE 74: Sanayi Dairesi; ister motor ve makine sanayileri, araç gövdeleri sanayisi, madde sanayisi ve elektronik sanayisi gibi ağır sanayi ile ilgili, ister hafif sanayi ile ilgili, isterse kamu mülkiyeti ve ferdi mülkiyet kapsamına girip harp sanayisi ile alakalı fabrikalar olsun sanayi hakkındaki bütün işleri yürüten dairedir. Tüm fabrika çeşitleri, harp siyaseti esası üzerine kurulmalıdır.

Kaza (Yargı)

MADDE-75: Kaza, bağlayıcı olacak şekilde hüküm bildirmektir ki o, insanlar arasındaki husumetleri ayırır, cemaat hakkına zarar veren unsurları yasaklar, insanlarla yönetim cihazından yönetici ya da memur, halife ya da emrindekilerden herhangi biri arasında çıkan anlaşmazlıkları ortadan kaldırır.

MADDE 76: Halife; erkek, bâliğ, hür, Müslüman, âkil, adil ve fıkıh ehlinde bir Baş Kadı tayin eder. Halife, ona mezalim kadısını tayin ve azletme yetkisini verirse kendisinin müctehid olması gereklidir. Diğer kadıları ise O, idari nizamlara göre tayin etme, cezalandırma ve azletme yetkisine sahiptir. Diğer mahkeme memurları, mahkeme idare işlerinden mesul Daire Müdürü'ne bağlıdırlar.

MADDE 77: Kadılar üç kısımdır:

1- Kadı: Ceza ve muamelat bakımından, insanlar arasındaki husumetleri ayırır.

2- Muhtesib: Cemaat hakkına zarar veren aykırı hareketlere bakar.

3- Mezalim Kadısı: Devlet ile insanlar arasında vaki olan anlaşmazlıklara bakar.

MADDE 78: Kadılık görevini üstlenen kimsede Müslüman, hür, âkil, bâliğ, adil, fakih ve şer'î hükümleri olaylara tatbikatta anlayışlı olma şartları aranır. Mezalim kadılığı görevini üstlenenlerde ise bu şartlara ilave olarak, erkek ve müçtehit olma şartları da aranır.

MADDE 79: Kadı, muhtesib ve mezalim kadısının, tüm beldelerdeki bütün davalara bakmak üzere Kaza'da genel bir göreve tayin edilmeleri caizdir. Belirli bir yere çeşitli davalar için özel görev ile tayin edilmeleri de caizdir.

MADDE 80: Bir mahkemenin yargılama salahiyetine sahip birden çok kadı bulundurması caiz değildir. Onunla beraber bir veya daha fazla kadı bulunması caiz, fakat onlar hüküm salahiyetine sahip değildirler. Onlar ancak istişare etme ve görüş belirtme salâhiyetine sahiptirler. Görüşleri ise asıl kadıyı bağlamaz.

MADDE 81: Kadı, yalnızca Kaza Meclisi'nde hüküm verebilir. Delil ve yemin de ancak Kaza Meclisi'nde geçerli olur.

MADDE 82: Davaların çeşitlerine göre mahkemelerin dereceleri değişebilir. Belirli bir sınıra kadar, bazı kadıların belirli davalara tahsis edilmeleri mümkündür ve bunlardan ayrı olan davalar diğer mahkemelere verilir.

MADDE 83: İstinaf ve temyiz mahkemeleri yoktur. Dolayısıyla kesinlik bakımından Kaza, davada tek derecedir. Böylece kadı bir hüküm verdiğinde o hükmü uygulanır ve bağlayıcı olur. Verdiği hükmün, İslâm dışı olması veya Kitap'ta, Sünnet'te ya da Sahabe'nin icmasındaki kati bir nassa aykırı hüküm olması veya vakıanın hakikatine ters hüküm verdiğinin açığa çıkması haricinde, hüküm başka bir kadının hükmü ile kesinlikle bozulmaz.

MADDE 84: Muhtesib, hadler ve cinayetler haricinde,

haklarında davacı bulunmayan kamu hukukuna ait bütün davalara bakan kadıdır.

MADDE 85: Muhtesib, herhangi bir yerde öğrendiği suç hakkında, Kaza Meclisi gerekmeksizin derhâl hüküm verme yetkisine sahiptir. Emirlerini infaz etmek üzere emrine belirli bir miktar polis verilir ve hükmü hemen yerine getirilir.

MADDE 86: Muhtesibin kendine, muhtesiblik şartları taşıyan naibler seçme ve onları muhtelif yerlere gönderme hakkı vardır. Bu naibler, tayin edildikleri mahallerde ve bölgelerde kendilerine bırakılan davalarda hisbe görevini yapma yetkisine sahiptirler.

MADDE 87: Mezalim kadısı, devlet tebaasından olsun ya da olmasın devlet otoritesi altında yaşayan herhangi bir kimseye karşı devletten kaynaklanan her tür zulmü –ki bu zulüm ister bizzat halife tarafından isterse halifenin altındaki yöneticiler ve memurlar tarafından yapılsın- kaldırmak için nasbedilen kadıdır.

MADDE 88: Mezalim kadısı, halife veya baş kadı tarafından tayin edilir. Fakat onun muhasebesi, cezalandırılması ve azledilmesi halife ya da halife kendisine yetki vermişse baş kadı tarafından olur. Ancak halife, tefviz muavini veya baş kadı aleyhine bir mezalim davasına bakarken onun azledilmesi doğru değildir. Böyle durumlarda onu azletme yetkisi Mezalim Mahkemesi'nindir.

MADDE 89: Mezalim kadısı, bir veya daha fazla kişi ile sınırlandırılmaz. Devlet başkanı, zulümleri ortadan kaldırmak için ihtiyacına göre sayıları ne kadar olursa olsun mezalim kadısı tayin eder. Ancak bir davaya bakılırken hüküm verme yetkisi yalnızca bir tek kadıya aittir, daha fazlasına değil. Duruşma esnasında, hükme yetkili kadının

yanında başka mezalim kadılarının bulunması caizdir. Fakat istişareden başka salahiyetleri yoktur ve hüküm veren kadı, onların görüşleri ile hareket etmeye mecbur değildir.

MADDE 90: Mezalim Mahkemesi, halifeyi azletme hakkına sahip olduğu gibi, devletteki herhangi bir yöneticiyi veya memuru azletme hakkına da sahiptir. Bu ise zulmün ortadan kaldırılması için bu azlin gerekli olması durumundadır.

MADDE 91: Mezalim Mahkemesi, ister devlet teşkilatındaki şahıslarla ilgili, ister halifenin şer'î hükümlere muhalefeti ile ilgili, ister devlet başkanının benimsediği anayasa, kanun vs. şer'î hükümlerin nasslarının anlaşılması ile ilgili, ister herhangi bir vergi istemi ile ilgili olsun isterse daha başka bir şey olsun her tür zulüm davasına bakar.

MADDE 92: Mezalim yargılamasında, Kaza Meclisi şart olmadığı gibi davalının çağırılması ve bir davacının olması da şart değildir. Hiç kimse davacı olmasa bile Mezalim Mahkemesi zulüm davalarına bakma hakkına sahiptir.

MADDE 93: Her insanın ister Müslüman ister gayrimüslim, ister erkek ister kadın olsun dilediği kimseyi davalarına ve müdafaalarına vekil kılma hakkı vardır. Bu hususta vekil ile müvekkil arasında bir fark yoktur. Vekilin ücret alması caizdir ve aralarındaki anlaşmaya göre vekil müvekkilden ücret alma hakkına sahiptir.

MADDE 94: Vâsi ve veli gibi özel işlerden herhangi bir işte yetki sahibi bir şahsın veya halife, yönetici, memur, mezalim kadısı ve muhtesib gibi genel işlerde yetki sahibi bir şahsın; vâsi, veli, halife, yönetici, memur, mezalim kadısı veya muhtesib olması itibariyle yerine yalnızca dava ve müdafaaya yetkilerine sahip olacak bir vekil koyması caizdir. Bu bakımdan, davacı veya davalı olmak arasında

fark yoktur.

Madde 95: Hilafet'in kurulmasından önce yapılan ve infaz edilen akitleri, muameleatları ve davaları, davanın şu iki hâlde olması dışında Hilafet yargısı bozmaz ve yeniden değerlendirmez:

1- İslam'a aykırı ve devamlı bir tesirinin olması halinde yeniden değerlendirmelidir.

2- Davanın ve önceki yöneticiler ile zümrelerinin sebep olduğu İslam'a ve Müslümanlara yapılan bir eziyet ile ilgili olması hâlinde, halifenin bu davaları yeniden değerlendirmesi caizdir.

İdari Cihaz

MADDE 96: Devlet ve insanların maslahatlarının idaresinden Maslahatlar Bölümü, Daireler Bölümü ve İdareler Bölümü mesuldür. Bu üç bölüm, devlet işlerini kalkındırmak ve insanların maslahatlarını gerçekleştirmek için çalışırlar.

MADDE 97: Maslahatlar, Daireler ve İdareler bölümlerinin idare etme siyaseti; nizamda basitlik, işlerin infazında çabukluk ve idarecilerde yeterlilik bulunması üzerine olur.

MADDE 98: İster erkek ister kadın, ister Müslüman ister gayrimüslim olsun tabiyet taşıyan ve yeterli olan herkesin bir maslahata, bir daireye veya bir idareye müdür olarak tayin edilme hakkı bulunduğu gibi buralarda memur olma hakkı da vardır.

MADDE 99: Her maslahat için bir genel müdür, her daire ve her idare için de işlerini yürütecek birer müdür tayin edilir. Bu müdürler işlerden doğrudan; işleri yönünden de

maslahatların, dairelerin veya idarelerin yüksek idare mesulleri karşısında sorumludurlar. Hükümler ve genel nizamlarla kayıtlı olma yönünden ise vali ve amil karşısında sorumludurlar.

MADDE 100: Tüm maslahatlar, daireler ve idareler bünyesindeki müdürler ancak idari nizamların gerektirdiği sebeplerden dolayı azledilirler. İşlerinden başka bir işe nakledilebilir veya işten el çektirilebilirler. Bunların tayini, nakli, el çektirilmesi, cezalandırılması ve azli; maslahatlarının, dairelerinin veya idarelerinin yüksek idare mesulleri tarafından yapılır.

MADDE 101: Müdür olmayan memurların tayini, nakli, el çektirilmesi, cezalandırılması ve azli; maslahatlarının, dairelerinin veya idarelerinin yüksek idare mesulleri tarafından yapılır.

Beyt-ul Mâl (Hazine)

MADDE 102: Beyt-ul Mâl, gelirler ve giderler hususunda şer'î hükümlere göre biriktirme, koruma ve infak etme (harcama) ile ilgilenen dairedir. Beyt-ul Mâl Dairesi'nin başkanına Beyt-ul Mâl hâzini denir. Vilayetlerde bu daireye tabi idareler vardır. Her idarenin başkanına ise Beyt-ul Mâl amiri denir.

Medya

MADDE 103: Medya Organı dâhilde kötülüğü uzaklaştıran ve güzelliği barizleştiren kaynaşmış ve güçlü bir İslâmi toplum inşa etmek için; hariçte ise İslâm'ın azame-tini ve adaletini, ordusunun kuvvetini, beşerî nizamın ferasadını, zulmünü ve ordularının kuvvetsizliğini gösterir bir şekilde İslâm'ı barışta ve savaşta öne çıkarmak ve İslâm'ın

ve Müslümanların maslahatına hizmet etmek üzere devletin medya siyasetini belirleyip infaz etmekten mesul olan dairedir.

MADDE 104: Sahipleri devlet tabiyeti taşıyan medya araçlarının ruhsata ihtiyacı yoktur. Yalnızca kurulan medya aracını, Medya Dairesi'ne bildiren bilgilendirme ve haberdar etme iletisi yollamaları gereklidir. Medya aracının sahibi ve yönetmeni, yayınladıkları her medya yayınından mesul olurlar ve tebaa fertlerinden herhangi biri gibi şer'î bir muhalefet halinde muhasebe edilirler.

Ümmet Meclisi

MADDE 105: Müslümanları görüş bakımından temsil eden ve halifenin kendilerine danıştığı şahıslar, Ümmet Meclisi'dir. Vilayetlerin ahâlisini temsil eden şahıslar ise vilayet meclisleridir. Yöneticilerin zulmünü veya İslâmî hükümlerin kötü tatbik edilmesini şikâyet amacıyla gayrimüslimlerin de Ümmet Meclisi'nde bulunmaları caizdir.

MADDE 106: Vilayet meclisi üyeleri, ilgili vilayetin ahalisinden doğrudan seçim yoluyla seçilirler. Vilayet Meclisleri'nin üye sayısı devletin her vilayetindeki nüfus yüzdesine göre sınırlandırılır. Ümmet Meclisi üyeleri ise, vilayet meclislerinden doğrudan seçim yoluyla seçilirler. Ümmet Meclisi'nin başlangıç ve bitiş müddeti, vilayet meclislerinin başlangıç ve bitiş müddeti ile aynı olur.

MADDE 107: Hilafet Devleti'nin tabiyetini taşıyan herkes, ister erkek ister kadın, ister Müslüman ister gayrimüslim olsun âkil ve bâliğ ise Ümmet Meclisi'ne ve vilayet meclisine üye olma hakkına sahiptir. Fakat gayrimüslimlerin üyeliği, yöneticilerin zulmünü veya İslâm'ın kötü tatbik edilmesini şikâyet ile sınırlıdır.

MADDE 108: Şûra ve meşveret, mutlak şekilde görüş almaktır. Hüküm koyma, tarif, gerçekleri ortaya çıkartma gibi fikrî hususlarda, fennî ve ilmi hususlarda bağlayıcı değildir. Halife, amelî konulardan birinde ve araştırma yahut ileri görüş gerektirmeyen amellerde istişare ettiğinde bağlayıcıdır.

MADDE 109: Şûra, sadece Müslümanların hakkıdır. Gayrimüslimlerin Şûra hakkı yoktur. Fakat görüş belirtmek, Müslüman veya gayrimüslim tebaa fertlerinin hepsine caizdir.

MADDE 110: Şûranın bağlayıcı olduğu meselelerde halife istişare ettiğinde, doğruluğuna veya yanlışlığına bakılmaksızın çoğunluğun görüşü alınır. Fakat bunlar dışında kalıp istişarenin bağlayıcı olmadığı konularda ise çoğunluğa veya azınlığa bakılmaksızın doğruluk aranır.

MADDE 111: Ümmet Meclisi şu beş yetkiye sahiptir:

a) 1- Yönetim, öğretim, sağlık, iktisad, ticaret, sanayi, ziraat vb işler gibi derin fikrî araştırma ve ileri görüşlülük gerektirmeyen iç siyaset işlerinin yürütülmesi ile ilgili amellerde ve amelî konularda halifenin Ümmet Meclisi ile istişaresinde Ümmet Meclisi'nin halifeye verdiği görüş bağlayıcıdır.

2- Halife, derin araştırma ve ileri görüşlülük gerektiren fikrî konular ile tecrübe ve dirayet gerektiren fennî ve ilmi konularda, ayrıca maliye, ordu ve dış siyasette Ümmet Meclisi ile istişare edip görüşüne bakabilir. Ümmet Meclisi'nin bu hususlardaki görüşü ise bağlayıcı değildir.

b) Halifenin benimsemek istediği hükümleri ve kanunları Ümmet Meclisi'ne havale etme hakkı vardır. Ümmet Meclisi'nin Müslüman üyelerinin bunları tartışıp doğru ve

yanlış yönlerini açıklama hakları da vardır. Devletin benimsediği şer'î usûllerden benimseme metodunda halife ile ihtilafa düşerlerse aralarının ayrılması Mezalim Mahkemesi'ne aittir. Mahkemenin bu husustaki görüşü bağlayıcıdır.

c) Dâhilî, haricî, mali, askerî vb. konularda, bilfiil devlette gerçekleşen tüm işlerde Ümmet Meclisi'nin halifeyi muhasebe etme hakkı vardır. Çoğunluğun görüşünün geçerli olduğu hususlarda, Meclis'in görüşü halifeyi bağlayıcıdır. Çoğunluğun görüşünün geçerli olmadığı hususlarda ise Meclis'in görüşü halifeyi bağlayıcı değildir.

Şer'î açıdan tamamlanmış olan bir iş hususunda Ümmet Meclisi ile halife ihtilâf edecek olursa şeriata uygunluğu bakımından kesin kararı vermesi için Mezalim Mahkemesi'ne müracaat edilir ve Mahkeme'nin kararı bağlayıcı olur.

d) Ümmet Meclisi'nin muavinler, valiler ve amiller aleyhine memnuniyetsizliğini bildirme hakkı vardır ve bu konudaki görüşü halifeyi bağlayıcıdır. Halifenin de onları derhâl azletmesi gerekir.

e) Ümmet Meclisi'nin Müslüman üyeleri; Mezalim Mahkemesi'nin, inikad şartlarına sahip olduklarına karar verdiği Halife adaylarını seçme hakkına sahiptir ve bu konuda çoğunluğunun görüşü bağlayıcıdır. Bundan ötürü Meclis tarafından seçilenlerin haricindeki adaylardan seçim yapılması doğru değildir.

İçtimai Nizam

MADDE 112: Kadında asıl olan anne ve ev hanımı olmasıdır. O, korunması gereken bir namustur.

MADDE 113: Asıl olan, kadınların erkeklerden ayrılmasıdır. Alışveriş gibi şeriatin müsaade ettiği ihtiyaçlar

veya hac gibi kendisi için müsaade edilmiş toplantılar haricinde kadınlar erkekler ile bir arada bulunmazlar.

MADDE 114: Erkeklerle verilen haklar kadınlara da verilir. Erkeklerle yüklenen yükümlülük kadınlara da yüklenir. Ancak İslâm'ın kadın ve erkeklerle şer'î deliller ile tahsis ettiği haklar müstesnadır. Dolayısıyla kadının ticaret, ziraat ve sanayi işlerine katılma, muamelat ve akitlerde bulunma, her tür mülke sahip olma hakkı vardır. Kendi başına veya başkası ile ortak olarak malını çoğaltabilir. Hayat işlerinin hepsine bizzat katılabilir.

MADDE 115: Kadının devlet görevlerine tayin edilmesi, Ümmet Meclisi üyelerini seçmesi, Ümmet Meclisi'ne üye olması, halifenin seçilmesine ve halifeye biat verilmesine iştirak etmesi caizdir.

MADDE 116: Kadının yönetim görevini üstlenmesi caiz değildir. Dolayısıyla halife, muavin, vali ve amil olamaz. Yönetimden sayılan herhangi bir işi üstlenemez. Aynı şekilde baş kadı, Mezalim Mahkemesi'nde kadı ve cihad emri de olamaz.

MADDE 117: Kadın hem genel hayatta hem de özel hayatta yaşar. Genel hayatta, iki elinden ve yüzünden başka yerinin görünmemesi, teberrüc olmaması ve açık saçık olmaması şartıyla kadınlarla, mahrem erkeklerle ve yabancı erkeklerle yaşaması caizdir. Özel hayatta ise, kadınlar ve mahremlerinden başkasıyla yaşaması caiz değildir. Yabancı erkekler ile yaşaması caiz değildir. Her iki hayatta da tüm şer'î hükümlere bağlı olmalıdır.

MADDE 118: Mahrem olmayan biriyle halvet men edilir. Yabancılar önünde teberrüc ve avretin açılması da men edilir.

MADDE 119: Her erkek ve kadın, ahlaki tehlike içeren

veya toplumu ifsad edici iş yapmaktan men edilir.

MADDE 120: Evlilik hayatı huzur hayatıdır. Karı ile kocanın yaşamı, dostluk yaşamıdır. Kocanın kadın üzerindeki otoritesi yönetim otoritesi değil gözetim otoritesidir. Kocaya itaat, kadın üzerine farzdır. Yaşadığı çevreye göre maruf bir şekilde kadının nafakası da kocaya farzdır.

MADDE 121: Karı ile koca, ev işlerini tam bir yardımlaşma ile idare ederler. Koca ev dışında yapılan bütün işlere bakmalıdır. Kadın da ev içinde yapılan işleri gücü yettiği kadar yapmalıdır. Koca, karısının yapamadığı işleri yapmak üzere hizmetçi tutmalıdır.

MADDE 122: Bakıma muhtaç oldukları müddetçe çocuklara bakmak, ister Müslüman isterse gayrimüslim olsun, kadına vaciptir ve onun hakkıdır. Çocuk bakıma muhtaç değilse bakılır: Eğer hem veli hem de anne Müslüman ise çocuk istediği kimse ile oturmakta serbest bırakılır. Seçtiği kişi ister erkek isterse kadın olsun çocuk onunla kalır. Çocuğun erkek veya kız olması da fark etmez. Fakat ikisinden biri gayrimüslim ise aralarında tercih yapılmaz, Müslüman olana verilir.

İktisadi Nizam

MADDE-123: İktisadi siyaset, toplumun ihtiyaçlarını doyurma açısından bakıldığı zaman toplumun üzerinde olması gereken duruma bakmaktır. Toplumun üzerinde bulunması gereken durum, ihtiyaçları karşılamak için esas olarak ele alınır.

MADDE 124: İktisadi problem; malları ve menfaatleri tebaanın tüm fertlerine dağıtmak, bunların sahibi olmak ve bunlar için çalışma olanağı tanımak suretiyle bunlardan faydalanmalarına imkân vermektir.

MADDE 125: Tüm fertlerin temel ihtiyaçlarının tam bir şekilde doyurulması ve her ferdin, lüks ihtiyaçlarını mümkün mertebe en yüksek seviyede karşılmasına imkân verilmesi garanti edilmelidir.

MADDE 126: Mal, yalnız Allah'ındır; insanı yerine vekil bırakmış ve bu suretle insanın mülkiyet hakkı olmuştur. Mal edinme iznini veren Allah'tır. Bu özel izinle de onun fiilî mülkiyeti meydana gelmiştir.

MADDE 127: Mülkiyet üç çeşittir: ferdî mülkiyet, kamu mülkiyeti ve devlet mülkiyeti.

MADDE 128: Ferdî mülkiyet, nisbet edildiği kimseye bir şeyden faydalanma ve mukabilinde karşılık alma imkânı veren mal ve menfaat ile takdir edilmiş şer'î bir hükümdür.

MADDE 129: Kamu mülkiyeti, Şarî'in topluma lütfettiği mallardan müşterek faydalanma iznidir.

MADDE 130: Vergi malları, harac ve cizye gibi tasarrufu halifenin görüş ve ictihadına bağlı olan her mal, devlet mülkiyeti olur.

MADDE 131: Menkul ve gayrimenkul malda ferdî mülkiyet beş şer'î sebebe bağlıdır:

- 1- Çalışma
- 2- Veraset
- 3- Yaşamak için mala ihtiyaç
- 4- Devletin malından tebaaya vermesi
- 5- Fertlerin, bir mal mukabilinde olmadan veya gayret sarf etmeden aldıkları mallar

MADDE 132: İster infak tasarrufuna ait olsun ister mülkünü arttırılması tasarrufuna ait olsun mülkiyetteki tasarrufu

ruf, Şarî'in iznine bağlıdır. İsrâf, zevke düşkünlük ve cimrilik yasaklanır. Kapitalist şirketler, kooperatifler ve şeriata muhalif bütün muameleler yasaklanır; riba, fahiş fiyat, ihtikâr, kumar vb.

MADDE 133: Öşür arazisi, üzerinde yaşayan ahâlisinin İslâm'ı kendiliğinden kabul ettiği arazi ile Arap Yarımadası arazisidir. Haraç arazisi ise, Arap Yarımadası'ndan başka harp ve sulh suretiyle fethedilen yerlerdir. Fertler öşür arazisinin menfaatine ve aslına sahip olurlar. Haraç arazisinin aslı ise devletindir. Fertler onun ancak menfaatine sahip olurlar. Şer'î sözleşmelerle herkes öşür ve haraç arazilerinin menfaatlerini mübadele hakkına sahiptir ve bu mallar diğer mallarda olduğu gibi miras bırakılır.

MADDE 134: İşlenmemiş sahipsiz araziye onu faydalanılır hâle getirmek ve çevrelemek suretiyle sahip olunur. Fakat işlenmemiş sahipsiz araziden başkası yani diğer arazilere ancak satış, miras ve devlet tarafından dağıtılma gibi şer'î sebepler ile sahip olunur.

MADDE 135: İster öşür isterse haraç arazisini olsun, gerek para ile gerek mahsulün bir kısmı ile ziraat için icara (kiraya) vermek kesinlikle yasaklanır. Fakat ağaçların kiraya verilmesi mutlaka caizdir.

MADDE 136: Araziye sahip olan herkes o araziye işletmeye zorlanır. Devlet hazinesinden muhtaç olanlara arazisini işletmesini mümkün kılacak kadar yardım verilir. Çalıştırmadan üç sene araziye boş bırakan kimseden o arazi alınarak başkasına verilir.

MADDE 137: Kamu mülkiyeti şu üç şeyde gerçekleşir:

- 1- Şehir meydanları gibi toplumun yararlandığı her yer
- 2- Petrol yatakları gibi zengin maden kaynakları
- 3- Nehirler gibi tabiatı gereği fertlerin sahiplenmesi

mümkün olmayan şeyler.

MADDE 138: Fabrika esas itibariyle ferdî mülklerden-
dir. Ancak fabrika, ürettiği maddenin hükmünü alır. Eğer
madde ferdî mülklerden ise o fabrika ferdî bir mülk olur,
tekstil fabrikaları gibi. Eğer madde kamu mülklerinden ise
o fabrika kamu mülkü olur, demir-çelik fabrikaları gibi.

MADDE 139: Devletin, ferdî mülkiyeti kamu mülkiye-
tine dönüştürmesi caiz değildir. Çünkü kamu mülkiyeti,
malın tabiatından ve niteliğindedir, devletin görüşüne
bağlı değildir.

MADDE 140: Ümmetin fertlerinden her birinin, kamu
mülkiyetine giren her şeyden faydalanma hakkı vardır.
Devletin tebaadan kayırdığı bir kimseye, kamu mülklerini
mülk edindirerek kullanma izni vermesi caiz değildir.

MADDE 141: Devletin, tebaanın maslahatı olarak gör-
düğü herhangi bir maslahat için, işlenmemiş sahipsiz ara-
ziyi ve genel mülkiyet kapsamına girenleri koruma altına
alması caizdir.

MADDE 142: Zekâtı verilse bile malın yığılıp saklan-
ması yasaklanır.

MADDE 143: Zekât, Müslümanlardan tahsil edilir ve
şeriatın kendilerinden alınmasına karar verdiği nakit, tica-
ret eşyası, küçük-büyük baş hayvan ve hububat gibi mal-
lardan alınır. Şeriatın zikretmediklerinden alınmaz. Zekât
ister âkil ve bâliğ gibi mükellef, ister çocuk, deli gibi mü-
kellef olmasın, her mal sahibinden alınır ve Beyt-ul Mâl'de
özel bir bölüme konur ve yalnızca Kur'an-ı Kerim'de zik-
redilen sekiz sınıftan birine veya birden fazlasına harcanır.

MADDE 144: Zimmilerden cizye tahsil edilir. Bâliğ er-
keklerden verebileceği miktarda alınır. Kadınlar ile çocuk-
lardan alınmaz.

MADDE 145: Haraç arazisinden gücü yettiğince haraç alınır. Öşür arazisinden ise bilfiil çıkan mahsulün zekâtı alınır.

MADDE 146: Müslümanlardan, Beyt-ul Mâl masraflarını karşılamak için şeriatın caiz gördüğü vergiler alınır. Şu şartla ki malın, örfen sahibine bırakılması gerekenlerin dışında ihtiyaçtan fazla bulunan kısımlardan alınmalı ve burada vergilerin devlet ihtiyaçlarını giderme yeterliliğine uyulmalıdır.

MADDE 147: Beyt-ul Mâl'de mal yoksa şeriatın ümmete yapmasını vacip kıldığı bütün işleri yerine getirmek ümmete intikal eder. Bu takdirde ümmete vergi koymak suretiyle işleri imkân dâhilinde yoluna sokmak devletin hakkıdır. Mahkemeler, daireler veya herhangi bir maslahatın gerçekleştirilmesi için konan resmî harçlar gibi şeriatın ümmete vacip kılmadığı şeylerden dolayı devletin vergi alması caiz değildir.

MADDE 148: Devlet bütçesinin şer'î hükümlerce belirlenen daimî bölümleri vardır. Fakat bütçe kısımları, her kısmın içerdiği meblağlar ve her kısımda bu meblağların tahsis edildiği işler, halifenin görüşüne ve ictihadına bağlıdır.

MADDE 149: Daimi Beyt-ul Mâl gelirleri, kâfirlerden savaşız elde edilen bütün ganimetler, cizye, haraç, kıymetli malların (define) beşte biri ve zekâttır. İhtiyaç olsun veya olmasın bu mallar devamlı olarak alınır.

MADDE 150: Beyt-ul Mâl'in daimî gelirleri devlet harcamalarına yeterli gelmediği zaman devlet, Müslümanlardan vergiler tahsil edebilir. Vergileri tahsilde aşağıdaki hususlar gözetilmelidir:

1- Fakirler, miskinler, yolda kalanlar ve cihad farzını yerine getirmek için Beyt-ul Mâl'e farz olan harcamaları karşılamak

2- Memurların nafakaları, ordunun erzakları ve yöneticilerin sadece devlet yönetimi ile uğraşmaları için verilen para gibi, Beyt-ul Mâl'e farz olan bedel (ücret) özelliğindeki harcamaları karşılamak

3- Karşılıksız olarak sular çıkarmak; yollar, camiler, okullar ve hastaneler yapmak gibi esas ve ikinci derecedeki ihtiyaçları karşılamak

4- Tebaanın başına gelen açlık, tufan veya deprem gibi durumlarda Beyt-ul Mâl'e farz olan harcamaları karşılamak.

MADDE 151: Devletin sınır kapılarında alınan gümrükler, devlet veya kamu mülkiyetinin neticesi olan mallar, mirasçısı olmayanlardan miras kalan mallar ve mürtedlerin malları da Beyt-ul Mâl'in gelirlerindedir.

MADDE 152: Beyt-ul Mâl'in harcamaları, şu altı gruba ayrılır:

a) Zekâtı hak eden sekiz sınıfa, Zekât Bölümü'nden harcanır.

b) Zekât malları bölümünde mal bulunmadığı takdirde fakirlere, miskinlere, yolda kalmışlara, cihada ve borçlarını ödeyemeyen borçlulara para, Beyt-ul Mâl'in daimî gelirlerinden ödenir. Burada da yoksa borçlulara bir şey ödenmez. Fakat fakirler, miskinler, yolda kalmışlar ve cihad için yapılacak masrafı kapatmak üzere vergiler tahsil edilir. Fesad korkusu hâlinde ise bu giderler için borç para alınır.

c) Askerler, yöneticiler, memurlar gibi devlet hizmetini yerine getirenlere Beyt-ul Mâl'den para ödenir. Beyt-ul

Mâl'in yeterli malı olmazsa bu masrafı kapatmak üzere derhal vergiler tahsil edilir. Fesad korkusu hâlinde ise bu giderler için borç para alınır.

d) Yollar, camiler, hastaneler ve okullar gibi temel hizmet ve maslahatlar için Beyt-ul Mâl'den harcanır. Beyt-ul Mâl'deki mal yeterli olmazsa bu masrafı kapatmak üzere hemen vergiler tahsil edilir.

e) Lüks hizmetlere ve maslahatlara Beyt-ul Mâl'den harcanır. Bunlar için Beyt-ul Mâl'de yeteri kadar para bulunmazsa bunlara para harcanmaz ve ertelenir.

f) Deprem ve tufan gibi doğal âfetler için Beyt-ul Mâl'den harcanır. Bunlar için Beyt-ul Mâl'de yeteri kadar para yoksa hemen borç para alınır, sonra bu borç toplanan vergilerden kapatılır.

MADDE 153: Devlet, tabiyetini taşıyan herkes için iş bulmayı garanti eder.

MADDE 154: Fertlerin yanında veya şirketlerde çalışanlar, hak ve yükümlülüklerin tümünde devlette çalışanlar gibidir. Ücretle çalışmakta olan herkes, -iş veya işçi türü değişse de- çalışandır. Ücretli ile işveren ücret miktarında anlaşmazlığa düşerlerse piyasa ücretine göre hüküm verilir. Bunların dışındaki hususlarda anlaşmazlığa düştüklerinde ise aralarında şer'î hükümlere göre yapılan sözleşmeye binaen hüküm verilir.

MADDE 155: Ücretin, işten sağlanacak veya işçinin sağlayacağı maslahatlara göre takdir edilmesi caizdir. Ücretlinin bilgisine veya ilmî diplomasına göre ücret takdir edilmez. Çalışanlar için dereceler yoktur. Bilakis kendilerine -gerek iş gerek işçi ile ilgili olsun- hak ettikleri ücretin tamamı verilir.

MADDE 156: Devlet, malı ve işi olmayan, nafakasını temin edecek kimsesi bulunmayan kimselerin nafakalarını garanti eder. Yaşlıların ve özürlülerin barındırılmasını üstlenir.

MADDE 157: Devlet, malın tüm tebaa arasında dolaşması için çalışır ve yalnızca belirli bir zümre arasında dolaşmasına engel olur.

MADDE 158: Devlet, sahip olduğu mallara göre lüks ihtiyaçları sağlama imkânları ve toplumda dengenin oluşturulması için tebaa fertlerine şöyle kolaylık sağlar:

- a) Devletin Beyt-ul Mâl’de sahip olduğu menkul ve gayrimenkul mallarla, kâfirlerden savaşımadan elde edilen ganimetler ve buna benzer şeyleri verir.
- b) Yeterince arazisi bulunmayanlara verimli ya da çorak arazilerden verir. Fakat arazisi olup da işletmeyenlere vermez. Ziraat yapmaya imkânı olmayanlara ise ziraat yapabilmeleri için mal verir.
- c) Borçlarını ödeyemeyenlerin borçlarını zekât malından, kâfirlerden savaşız elde edilen ganimetlerden ve benzerlerinden kapatır.

MADDE 159: Arazinin üretimini en üst seviyeye ulaştırmak üzere arazinin işletilmesini gerçekleştirecek ziraat siyasetine göre devlet, ziraat işlerini ve ziraat mahsullerini denetler.

MADDE 160: Devlet, bütün sanayi işlerini denetler ve kamu mülkiyeti kapsamına giren sanayiye direkt işletir.

MADDE 161: Dış ticaret, malın kaynağı bakımından değil tacirin uyruğu yönüyle değerlendirilir. Memleketlerimizle savaş hâlindeki devletlerin tüccarları ticaret yapmaktan men edilir. Ancak mal veya tacire has bir izinle istisna yapılabilir. Devletleriyle anlaşma yapılan tüccarlar

aramızdaki anlaşma gereğince muameleye tabidirler. Devlet uyruğundaki tacirler, stratejik maddeleri, memleketlerimizin muhtaç olduğu şeyleri ve düşmanları askerî, ekonomik ve sanayi yönünden güçlendirecek maddeleri ihraç etmekten men edilirler. Fakat sahip oldukları herhangi bir malı ithal etmekten men edilmezler. İsrail gibi bizimle ehli arasında fiilî harb durumu bulunan ülkeler, bu hükümlerden istisna edilebilir. Çünkü onlar fiili harb ehli hükmündedirler. Bu da ticari olsun olmasın bütün ilişkilere yansır.

MADDE 162: Hayat işleriyle ilgili her türlü ilmî laboratuvarlar kurmak tebaanın tüm fertlerinin hakkıdır. Devletin de bizzat böyle laboratuvarlar kurması lâzımdır.

MADDE 163: Fertler, ümmet veya devlet için zarara yol açan maddeler üreten laboratuvarlara sahip olmaktan men edilirler.

MADDE 164: Devlet bütün sağlık hizmetlerini herkes için ücretsiz temin eder. Fakat ücretle doktor tutmak ve ilaç satmak yasaklanmaz.

MADDE 165: Beldelerimizde yabancı malların işletilmesi ve yatırım yapılması men edilir. Yine herhangi bir yabancıya ayrıcalık tanınması da men edilir.

MADDE 166: Devlet, kendisine has, bağımsız bir para çıkartır. Bu paranın, herhangi bir yabancı para birimine bağlanması caiz değildir.

MADDE 167: Devletin parası, gerek sikkeli gerek sikkesiz olarak altın ve gümüştür. Devletin bu ikisinden başka nakit çıkartması caiz değildir. Devletin, hazinesinde denk miktarda altın ve gümüş karşılığı olması koşuluyla, altın ve gümüş yerine başka bir şey çıkarması da caizdir. Dolaşısıyla altın ve gümüşten tam karşılıkları varsa devletin ba-

kır, bronz, kâğıt veya benzerlerini kendi ismiyle sikkeli nakit yapması caizdir.

MADDE 168: Devletin kendi parası arasındaki değişim caiz olduğu gibi kendi para birimi ile diğer devletlerin para birimleri arasındaki değişim de aynı şekilde caizdir. Paralar farklı cinslerden olduğu zaman, anında değiştirilmek şartıyla, birinin fazla olması caizdir. Veresiye halinde ise caiz değildir. İki cins farklı oldukça değişim fiyatının sınırlandırılmadan değiştirilmesine izin verilir. Tebaanın fertlerinden her bir fert, -herhangi bir para izni gerekmeksizin- dışardan ve içerden dilediği parayı satın alıp onunla dilediği gibi tacaret yapabilir.

MADDE 169: Bankaların açılması kesinlikle yasaklanır ve devlet bankasından başka bir banka olamaz. Bu banka da faizle muamelede bulunamaz ve Beyt-ul Mâl'in dairelerinden bir daire olur. Şer'î hükümlere göre kredi verip mali ve finansal işlemleri kolaylaştırır.

Öğretim Siyaseti

MADDE 170: Öğretimde izlenecek programın esasının İslâm akidesi olması icap eder. Derslerin içeriği ve tedrisatın usulü de öğretimde bu esastan ayrılmamak üzere konulur.

MADDE 171: Öğretim siyaseti; İslâmi akliyeti ve İslâmi nefsiyeti oluşturur. Öğretimi yapılmak istenilen bütün ders konuları, bu siyaset esasları üzere hazırlanır.

MADDE 172: Öğretimin gayesi; İslâmi şahsiyeti oluşturmak ve insanları hayatın işlerine ilişkin ilimler ve bilgiler ile donatmaktır. Öğretim yöntemleri de bu gayeyi gerçekleştirecek şekilde olur. Bu gayeye götürmeyen ve bu gayenin dışına çıkan her yöntem yasaklanır.

MADDE 173: İslâm ve Arapça ilimleri için haftada verilecek dersler sayı ve zaman bakımından diğer ilimler için verilecek dersler gibi olmalıdır.

MADDE 174: Öğretimde tecrübi ilimler ve bunlarla ilgili matematik gibi bilimler ile kültürel bilgiler birbirlerinden ayırt edilmelidir. Tecrübi ilimlerle bunların uzantısı olanlar, ihtiyaca göre ve herhangi bir öğretim merhalesi ile sınırlanmadan öğretilir. Fakat kültürel bilgiler, yükseköğretimden önce ilk merhalelerde, İslâmi fikirlere ve hükümlere aykırı olmayan belirli bir siyasete göre alınır. Yüksek öğretim merhalesinde ise, eğitim siyasetinden ve gayesinden çıkmamak şartıyla ilim alınır.

MADDE 175: İslâmi kültür, öğretimin bütün merhalelerinde öğretilmelidir. Yüksek merhalede ise tıp, mühendislik, fizik vb. ilimler için bölümler tahsis edildiği gibi İslâm ilimleri için de bölümler tahsis edilmelidir.

MADDE 176: Zanaat ve fenler; ticaret, denizcilik ziraat yönünden ise ilime eklenebilir ve kayıtsız şartsız kabul edilebilirler, ressamlık ve heykeltıraşlık gibi özel bir bakış açısından etkilenmiş ise kültüre eklenebilir ama İslâmi bakış açısına aykırı olduğunda alınmazlar.

MADDE 177: Öğretim müfredatı tektir. Devletin müfredatından başka bir müfredata izin verilmez. Devletin müfredatına bağlı kaldıkları, öğretim planının esası üzerine kurulu oldukları, bünyelerinde öğretim siyasetini ve gayesini gerçekleştirdikleri, bünyelerindeki öğretimi -ister öğrenci isterse öğretmen olsunlar- kız/erkek karışık olarak yapmadıkları ve herhangi bir taifeye, dine, mezhebe, ırka veya renge has olmadıkları sürece özel okulların açılması engellenmez.

MADDE 178: Hayat sahasında insana lazım olan hususları, erkek olsun kadın olsun her bir ferde ilk ve orta öğretim merhalelerinde yeterince öğretmek devletin üzerine farzdır. Devlet, bu imkânları herkese ücretsiz olarak hazırlamalı, gücünün yettiği kadar da herkese ücretsiz yükseköğrenim imkânı sağlamalıdır.

MADDE 179: Devlet; fıkıh, fıkıh usulü, hadis, tefsir ile fikir, tıp, mühendislik ve kimya, icatlar, keşifler ve benzerlerinden çeşitli bilgilerde araştırmalarını devam ettirmek isteyenlere imkân sağlamak üzere üniversite ve okullarının dışında da kütüphaneler, laboratuvarlar ve diğer bilimsel araçları hazırlar ki ümmet içerisinde birçok icat edici kâşifler ve müçtehitler bulunsun.

MADDE 180: Öğretimin tüm merhalelerinde telif kullanılması yasaklanır. Bir kitap basılıp yayımlandığında ister müellif isterse müelliften başkası olsun hiç kimse basım-yayın haklarını sahiplenemez. Fakat fikirler basılmamış ve yayınlanmamış ise aynen öğretmekten ücret alındığı gibi insanlara verme karşılığında ücret alınması caizdir.

Haricî Siyaset

MADDE-181: Siyaset; ümmetin dâhilî ve haricî işlerini gütmek olup devlet ile ümmet tarafından birlikte yapılır. Devlet, bu gütmeyi bilfiil yapan, ümmet ise devleti muhasebe edendir.

MADDE-182: Herhangi bir ferdin, partinin, kitlenin veya cemaatin, yabancı devletlerden herhangi bir devlet ile ilişkisinin bulunması mutlak olarak caiz değildir. Devletler ile ilişki, yalnızca İslâm Devleti tarafından kurulabilir. Zira ümmetin işlerini fiilen yürütme hakkı yalnızca devlete aittir. Ümmet ve kitleler ise devleti dış ilişkilerden muhasebe

etmelidir.

MADDE 183: Gaye vasıtayı meşru kılmaz. Çünkü metot, fikrin cinsindedir. Haram ile ne vacib olana ne de mu-baha ulaşılır. Siyasi araçlar siyasetin metoduna aykırı ola-maz.

MADDE 184: Dış siyasette siyasi manevralar zaruridir. Siyasi manevralardaki kuvvet, amellerin gösterilip hedef-lerin gizlenmesinde saklıdır.

MADDE 185: Devletlerin cürümlerini keşfetmeye cüret etmek, kaypak siyasetlerinin tehlikesini beyan etmek, ha-bis entrikalarını ifşa etmek ve sapırtıcı şahsiyetlerini imha etmek siyasi üslupların en önemlilerindedir.

MADDE 186: Fertlerin, ümmetlerin ve devletlerin işle-rini görüp gözetmeye yönelik İslâmi fikirlerin azametini göstermek, siyasi metotların en azametlisi sayılır.

MADDE 187: Ümmetin siyasi meselesi; devlet şahsiye-tinin kuvveti, hükümlerinin güzel tatbiki ve davetini dün-yaya taşımayı sürdürmekte ifadesini bulan İslâm'dır.

MADDE 188: İslâm davetinin yüklenilmesi, üzerinde dış siyasetin dolaştığı bir eksendir. Devletin tüm diğer dev-letlerle ilişkileri İslâm davetini yüklenme esası üzere olur.

MADDE 189: Devletin, diğer devletlerle olan ilişkileri şu dört husus üzerine kuruludur:

Birincisi: İslâm Âlem'indeki devletlere, tek bir beldede kuruluymuş gibi itibar edilir. Onlarla olan ilişkiler dış iliş-kiler kapsamına girmez ve dış siyasetten sayılmaz. Hepsini tek bir devlet halinde birleştirmek için çalışmak gerekir.

İkincisi: Kendileriyle aramızda iktisadi, ticari, iyi kom-suluk veya kültürel anlaşmalar bulunan devletler ile mua-mele, anlaşmalara göre olur. Anlaşmalarda belirtilmesi

hâlinde - karşılıklı olmak şartıyla- bu devletlerin tebaalarının beldelerimize kimlikle, pasaport gerekmeksizin girme hakları vardır. Bu devletlerle olan iktisadi ve ticari ilişkiler, -zaruri olması ve onları güçlendiren şeylerden olmaması şartıyla- belirli şey ve sıfatlarla sınırlandırılmalıdır.

Üçüncüsü: Kendileriyle aramızda anlaşma bulunmayan İngiltere, Amerika ve Fransa gibi bilfiil sömürgeci ve Rusya gibi beldelerimize göz diken devletler, hükmen harbî devletler sayılırlar. Onlara karşı her türlü ihtiyati tedbir alınır. Onlarla herhangi bir diplomatik ilişki kurulmaz. Bu devletlerin tebaaları, beldelerimize ancak pasaportla ve her giriş için özel bir vize almak suretiyle girebilirler. Fakat harbî devlet hâline gelirlerse bu geçerli olmaz.

Dördüncüsü: İsrail gibi fiilî harbî devletlere karşı bütün ilişkilerde savaş hâli esas tutulmalıdır. Aramızda ateşkes olsun veya olmasın onlarla fiilî savaştaymışız gibi davranılır. Tüm tebaalarının beldelerimize girmesi yasaklanır.

Madde 190: Askerî anlaşmalar ile onun cinsinden veya onunla bağlantılı olan -siyasi anlaşmalar ile üs ve liman kiralama sözleşmeleri gibi- tüm anlaşmalar kesin bir yasaklama ile yasaklanır. İyi komşuluk anlaşmaları, iktisadi, ticari, mali ve kültürel anlaşmalar ile ateşkes anlaşmaları imzalamak ise caizdir.

Madde 191: Devletin, İslâm esasından başkasına veya İslâm hükümlerinden başka hükümleri tatbik etmeye dayanan örgütlere iştirak etmesi; Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası Adalet Divanı (ICJ), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerle Arap Birliği gibi bölgesel örgütlere katılması caiz değildir.

İSLÂM'DA AHLAK

İslâm, Allah'ın Efendimiz Muhammed *Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'*a indirdiği ve insanın yaratıcısıyla, kendi nefsiyle ve diğer insanlarla ilişkilerini düzenleyen dindir diye tarif edilmiştir. İnsanın yaratıcısıyla ilişkisi, akaid ve ibadetleri kapsar. Kendi nefsiyle ilişkisi ahlak, yiyecek ve giyecekleri kapsar. Diğer insanlarla ilişkisi de muamelat ve ukubatı kapsar.

İslâm, insanın bütün meselelerini ele alır. İnsanı bölünmez bir bütün olarak ele aldığı için insanın karşılaştığı problemleri de tek bir usulle çözer. İslâm, nizamını ruhi bir esas üzerine kurmuştur ki o da akidedir. Bu yüzden ruhi yön, İslâm hadâratının, devletinin ve Şeriatı'nın temelini oluşturur.

İslâm Şeriatı, ibadet, muamelat ve ukubat gibi bütün nizamları inceden inceye açıklamış olduğu hâlde ahlak konusunda ayrıntılı bir nizam koymuş değildir. Ahlak hükümlerini, Allah'ın emir ve yasakları olarak ortaya koyup işte bu, ahlaktır diye ona diğer konulardan üstün bir yer vermemiştir. Aksine, ahlak hükümleri, diğer herhangi bir konunun hükümlerinden daha az detaylı bulunmaktadır. Bu konuya fıkhıta özel bir bab ayrılmamıştır. Şer'î hükümleri ihtiva eden fıkıh kitaplarında ahlak babı diye bir bab yoktur. Fakihler ve müçtehitler ahlak hükümleri üzerinde araştırma ve hüküm çıkarmak için uğraşmamışlardır.

Ahlakın, toplumun meydana gelmesinde bir etki ve tesiri yoktur. Zira toplum hayat nizamları üzerine kurulur. Ona duygular ve fikirler etki eder. Ahlakın ise toplumun oluşmasında, kalkınmasında veya gerilemesinde bir rolü yoktur. Bu konuda etkin olan şey ancak hayat hakkında

edinilen mefhumlardan doğan genel örfdür. Toplumu ayakta tutan da ahlak değil, toplumda tatbik edilen nizamlar, halkın benimsediği fikir ve sahip olduğu duygulardır. Zaten ahlak, fikirlerin ve duyguların ürünü ve nizamların tatbikinden doğan bir sonuçtur.

Bundan dolayı toplumda ahlaka davet etmek doğru değildir. Çünkü ahlak, -Allah'ın emirlerinin bir sonucu olması itibarıyla- İslâm akidesine ve İslâm'ın bütünüyle tatbik edilmesine davet etmekle elde edilir. Bir de ahlaka davet etmekte, hayat hakkındaki İslâmi mefhumların ters çevrilmesi; halkın, toplumun gerçeğini ve toplumun dayandığı esasları anlamaktan uzaklaşması ve halkı, hayatı geliştirecek gerçek vasıtalarından gaflete düşürecek ferdi faziletlerle uyuşturması tehlikesi vardır. Bunun içindir ki İslâm davetini, sadece ahlaka çağırarak şeklinde yürütmek tehlikelidir. Çünkü böyle bir hareket, İslâm davetinin ahlaki bir davet olmaktan başka bir şey olmadığı inancını doğurur, İslâm'ın fikrî oluşumunun üzerini örter, insanları onu anlamaktan alıkoyar. İslâm'ın tatbikine götüren tek yoldan yani İslâm Devleti'nin kurulması fiilinden de halkı uzaklaştırır.

İslâm Şeriati, ahlaki sıfatlarla alakalı şer'î hükümlerle insanın kendi nefsiyle olan ilişkilerini düzenlerken bunu ibadet ve muamelatta olduğu gibi bir nizam hâline sokmamıştır. Ancak, bu sıfatlarda Allah'ın emrettiği belirli kıymetleri gerçekleştirmeyi göz önüne almıştır. Allah onları emretmiştir: doğruluk, emanet, aldatmamak ve haset etmemek gibi... Bunlar bir tek şeyden -fazilet ve iyilikler gibi- ahlaki kıymetlerle Allahu Teala'nın emirlerinden meydana gelir. Mesela; emanet, Allah'ın emrettiği bir ahlakıdır. Yerine getirildiği zaman ahlaki kıymetine uygun davranılmadır. Böylece onunla ahlaki kıymet gerçekleştirilir ve ona

ahlak denilir. Ahlaki sıfatların, amellerin sonucunda meydana gelmeleri ile -namazdan doğan iffet gibi- yahut muamelatin uygulanması sırasında bu sıfatlar, uyulması gereken hususlar oluşundan dolayı alışverişte doğruluk gibi ahlaki bir kıymet ortaya çıkmış değildir. Çünkü işi yapmaktaki maksat o değildir. Bilakis amellerin neticesinden ve gözetilme zorunluluğundan hâsıl olan bu sıfatlar; Allah'a ibadet ederken ve muamelelatı yaparken Müminin olması gereken ahlaki sıfatlarıdır. Zira Mümin namazdan ruhi kıymeti ve ticaretten maddi kıymeti gerçekleştirmekle beraber ahlaki vasıflarla vasıflanır.

Şeriat, güzel ahlak ve kötü ahlak olarak vafedilen sıfatları belirtmiş, onlardan güzel olana teşvik etmiş ve kötü olanı yasaklamıştır. Doğruluğu, emanete riayeti, güler yüzlü olmayı, hayâ etmeyi, anne ve babaya iyiliği, akraba ve yakınları ziyaret etmeyi, sıkıntıları gidermeyi, kişinin nefsi için sevdiğini kardeşi için de sevmesini teşvik etmiştir. Bunlara teşviki, Allah'ın emirlerine uymaya teşvik saymıştır. Bunların tersi olan sıfatlardan yalanı, ihaneti, kıskançlığı, günahkârlığı ve benzerlerini yasak etmiştir. Bunları yasaklamayı da Allah'ın yasakladığı hususları yasaklama olarak saymıştır.

Ahlak, İslâm Şeriatı'ndan bir parça ve Allah'ın emir ve yasaklarından bir kısımdır. Müslümanın İslâm ile amel etmesinin ve Allah'ın emirlerini yerine getirmesinin tam olması için Müslümanın nefsinde ahlakın gerçekleşmesi gereklidir. Ne var ki ahlakın toplumda gerçekleşmesi, İslâmi fikir ve duyguları toplumda yaygın hale getirmekle olur. Ahlak, toplumda gerçekleşmesiyle, zaruri olarak fertte de gerçekleşir. Ahlakın toplumda gerçekleşmesini sağlamanın ahlaka çağırarakla olamayacağı gayet açıktır. Buna ulaşmak ancak işaret edilen fikir ve duyguları oluşturmak

yoluyla olur. Fakat bu işe başlamak, bağımsız birer fert olarak değil toplumdan birer parça olarak İslâmi bir kitleyi, İslâm'ın bütünüyle donatarak olmalıdır. Ta ki onun fertleri toplumda İslâm davetini kâmil bir şekilde taşıyınlar. Neticede İslâmi fikir ve duyguları toplumda meydana getirdiklerinde halk İslâm'a akın akın gireceği gibi ahlaka da akın akın girmiş olur. Açıkça anlaşılması gerekir ki bu sözü-müz, ahlakı, Allah'ın emirlerine ve İslâm tatbikine paralel, zaruri bir konu ve Müslümanın güzel ahlak ile vasıflanmasını da bir zaruret saymaktadır.

Allahu Teala, Kur'an-ı Kerim'in birçok suresinde, insanın edineceği ve edinmeye çalışacağı sıfatları açıklamıştır. Bu sıfatlar akaid, ibadetler, muamelat ve ahlakıdır. Bu dört çeşit sıfatın bir araya toplanması lâzımdır.

Allahu Teala şöyle buyurur: **وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَذَا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ وَأَقِصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ** "Hani Lokman öğüt verirken oğluna demişti ki Yavrucağım, Allah'a ortak koşma. Doğrusu şirk büyük bir zulümdür. Biz insana ana babasını tavsiye ettik. Onu anesi nice sıkıntılarla taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. Bana ve ana babana şükret. Dönüş ancak Bana'dır. Eğer onlar, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana şirk koşman üzere seni zorlarsa kendilerine itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak Bana'dır. O vakit

Ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm. (Lokman öğütlerine devamla şöyle dedi:) Oğulcağızım hakikat, bir hardal tanesi kadar ve bir kaya içinde veya göklerde yahut yerin dibinde gizlenmiş olsa bile yine de Allah onu çıkarır. Doğrusu Allah latiftir, hakkıyla haberdardır! Oğulcağızım, namazı dosdoğru kıl. Marufu emret, münkerden nehyet. Başına gelenlere sabret. Doğrusu o azmedilmeye değer işlerdendir. Küçümseyerek insanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip övüneni sevmez. Yürüyüşünde mutedil ol. Sesini alçalt. Doğrusu seslerin en çirkinini, eşeklerin anırışıdır.” [Lukmân 13-19] Allahu Te’âlâ Furkan Suresi’nde ise şöyle buyurmuştur: وَعِبَادَ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا إِنَّهَا سَاعَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخَلَدْ فِيهِ مُهَاتًا إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ⁷¹ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا وَالَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا “Rahman’ın has kulları onlardır ki yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler. Kendini bilmez cahiller laf attığında ‘selamtle’ deyip geçerler. Onlar ki gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyamda durarak geçirirler. Onlar ki (şöyle derler): ‘Ey Rabbimiz, bizden Cehennem azabını uzak tut. Doğrusu onun azabı daimi bir hüsrandır. Doğrusu o, ne kötü bir karargâh ve ikametgâhtir.’ Onlar ki harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler, ikisi arası orta bir yol tutarlar. Onlar ki

Allah ile beraber başka bir ilaha dua etmezler. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya çarptırılır. Kıyamet günü de, azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır. Ancak tevbe edip salih amelde bulunan kimseler müstesnadır. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok Ğafur'dur, Rahîm'dir. Kim tevbe eder ve salih amelde bulunursa muhakkak o, tevbesi kabul edilmiş ve Allah'ın rızasına erişmiş olarak döner. Onlar ki yalan şahitlik etmezler, boş ve kötü lakırdıya rastladıkları vakit şerefli olarak ondan yüz çevirip geçerler. Onlar ki kendilerine Rablerinin ayetleri okunduğu zaman bunlara karşı kör ve sağır davranmazlar. Onlar ki 'Ey Rabbimiz, bize zevcelerimizden ve nesillerimizden gözlerimizin bebeği olacaklar ihsan et. Bizi takva sahiplerine önder kıl.' derler. İşte onlar ki sabretmeleri sebebiyle Cennette en yüksek makamlarla mükâfatlandırılacaklardır. Orada hürmet ve selam ile karşılanacaklardır. Onlar orada ebedî kalıcıdır. O, ne güzel bir karargâh, ne güzel bir ikâmetgâhtır!" [Furkân 63-76] İsrâ' Suresi'nde de şöyle buyurmuştur: وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تُنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا 24 رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُورًا وَآتَ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ نَبْذِيرًا إِنْ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا إِنْ رَبُّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنْ قَتَلْتُمْ كَانَ خَطِئًا كَبِيرًا وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ

مَسْئُولًا وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَرْتُوا بِالْقِسْطِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا كُلُّ ذَلِكَ كَانَ رَابِّينَ، سَادَةِ كَعْدِ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

Rabbin, sadece Kendisine kulluk etmenizi, ana ve babanıza iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırlarsa kendilerine ‘öf’ bile deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle. Onlara acıyarak tevazu kanadını indir ve ‘Ya Rab, onlar beni çocukken nasıl yetiştirmişlerse Sen de onları esirge.’ diye dua et. Rabbiniz sizin içlerinizdekini en iyi bilendir. Eğer siz iyi kimseler olursanız bilin ki Allah da daima kendisine yönelenleri cidden bağışlayıcıdır. Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere saçıp savurma. Saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür. Şayet Rabbinden umduğun bir rahmeti aramak için onlardan sarfı nazar etmek mecburiyetinde kalırsan o hâlde kendilerine gönül alıcı bir söz söyle. Elini bağlı olarak boynuna asma (eli sıkı olma). Onu büsbütün de açıp saçma. Sonra kınanır, pişman bir hâlde oturup kalırsın. Şüphesiz ki Rabbin rızkı dilediğine çok dilediğine az verir. Şüphesiz ki O, kullarından gerçekten haberdardır, hakkıyla görendir. Evlatlarınızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin. Onları da sizi de biz rızıklandırırız. Hakikatte, onları öldürmek büyük bir suçtur. Zinaya yaklaşmayın. Zira o, şüphesiz bir hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur. Allah’ın haram kıldığı cana haklı bir sebep olmadıkça kıymayın. Kim mazlum olarak öldürülürse Biz onun velisine bir yetki verdik. Ancak o da öldürmede haddi aşmasın. Zaten yardıma mazhar olmuştur. Rüştüne tam erişinceye kadar iyi bir niyet taşımaksızın yetimin malına yaklaşmayın. Bir de ahdi yerine getirin.

Çünkü ahit sorumluluğu gerektirir. Ölçtüğünüz vakit de ölçeceği tam yapın ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha hayırlı hem akıbeti itibariyle daha güzeldir. Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz, kalp bunların her biri bundan sorumludurlar. Yer-yüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen ne yeri yarabilir ne dağlarla ululuk yarışına girebilirsin. Bütün bunlar Rabbinin katında sevilmeyen şeylerdir.” [İsrâ’ 23-38]

Bu üç surede bulunan her ayet grubu, çeşitli sıfatlar arzeden tam bir birlik meydana getirmektedir. Müslüman suretini gösterip başkalarından ayrı ve seçkin olan İslâmi şahsiyeti açıklamaktadır. Görülüyor ki bu sıfatlar, Allahu Tealâ'nın emir ve yasaklarıdır. Bunların bir kısmı akideye, bir kısmı ibadetlere, bir kısmı muamelata ve bir kısmı da ahlaka ilişkin hükümlerdir. Yine görülüyor ki bu sıfatlar, sadece ahlaki sıfatlara hasredilmemiş olup akide, ibadetler ve muamelatı da kapsamıştır. Bu sıfatların hepsi birden, İslâmi şahsiyeti meydana getirir. Ama yalnız ahlakla yetinmek olgun insanı ve İslâmi şahsiyeti meydana getiremez. Bu yüzden ahlakın, peşinde olduğu gayenin gerçekleşmesi için ruhi temel olan İslâm akidesi üzerine kurulması gerekir. Bu sıfatlarla sıfatlanmak, sadece İslâm akidesine binaen olmalıdır. Bu esasa göre Müslüman, doğrulukla sadece doğruluk olduğu için değil ancak Allah'ın emri olduğu için vasıflanır ve her ne kadar doğru söylediği zaman ahlaki kıymete uygun hareket etmiş olsa da ahlakla, ahlak olduğu için değil yalnız Allah'ın emri olduğu için vasıflanır. Bundan dolayıdır ki Müslümanın ahlaki sıfatlarla vasıflanması ve itaat ederek ahlakı yerine getirmesi gereklidir. Zira bunlar Allah'a karşı takvalı olmaya bağlı hususlardandır. İbadetlerin sonuçlarındandır: **إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ**

الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ “**Muhakkak ki salah fuhsiyattan ve kötülükten men eder.**” [Ankebût 45] Muamelat da kendisine uygun hareket edilmesi gerekenlerdendir: **الدِّينُ الْمُعَامَلَةُ** “**Din muameledir.**” Ahlak tek başına belirli emir ve yasaklardan ibaret oluşu sebebiyle de Müslümanın nefsinde yerleşip kendisinden ayrılmayan güzel bir huy hâlini alır. Bundan dolayı ahlakın bağımsız sıfatları olmakla beraber diğer hayat nizamları ile karışması, Müslümanın salih olmaya hazırlanmasına kefil olur. Müslümanın, özellikle ahlakla, fayda veya zarar sağladığı için değil sadece Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmaktan ibaret olduğu için vasıflanmasının tesiri çok büyüktür. İşte bu, yani menfaate dayalı olmayan ahlak Müslümanı İslâm'ı tatbik etmeye devam ettiği müddetçe, daimi ve sabit bir şekilde güzel ahlak sahibi kılar. Menfaatin döndüğü tarafa dönmez hâle getirir. Çünkü ahlakta menfaat kastedilemez. Hatta menfaatin ahlaktan uzaklaştırılması gerekir. Çünkü ahlaktan kastedilen kıymet maddi, insani veya ruhi kıymet değil, sadece ahlaki kıymettir. Bilakis ahlaka veya ahlaki sıfatlara uymakta çalkantı meydana gelmemesi için bu kıymetlerin ahlaki kıymete karışması doğru olmaz. Dikkat edilmesi gereken şudur ki maddi kıymetin ahlaktan uzaklaştırılması, ahlaki yerine getirmenin menfaat veya fayda uğruna olmasından uzak tutulmasını gerektirir. Çünkü bu durum ahlaka karşı çok tehlikedir.

Hülasa ahlak, toplumu meydana getiren temel unsurlardan değildir. O ancak ferdin şahsiyetini meydana getiren temel unsurlardandır. Bunun için toplum, ahlak ile düzelmez. Toplum, ancak İslâmi fikirler, duygular ve nizamların tatbik edilmesiyle düzelir. Ahlak, ferdin şahsiyetini meydana getiren faktörlerden olmakla beraber tek faktör

değildir. Yalnız başına bulunması da uygun değildir. Yanında mutlaka akaid, ibadetler ve muamelatın da bulunması gerekir. Çünkü ferdin şahsiyetini meydana getirenler; akaid, ibadet, muamelat ve ahlakıdır. Buna göre güzel ahlaklı olup akidesi İslâmi olmayan bir kimse salih bir fert sayılamaz. Çünkü o, bu takdirde kâfirdir. Küfrün ötesinde günah yoktur. Aynı şekilde ahlakı güzel olan fakat ibadetlerini yapmayan yahut muamelatında şer'î hükümlere göre hareket etmeyen kimse de doğru bir fert sayılamaz. Bundan ötürü ferdin şahsiyetinin meydana gelişinde akide, ibadet, muamelat ve ahlakın hep birlikte var olmasına dikkat etmek gerekir. Yalnız ahlaka önem verip diğer sıfatları terk etmek, şeriata göre caiz değildir. Hatta akidede itminan oluşmadan ferdin diğer herhangi bir husus ile meşgul olması bile doğru değildir. Ahlakta esas olan, onun İslâm akidesine dayalı bulunması ve Müminin Allah Teala'nın emir ve yasakları olması itibariyle güzel ahlak ile vasıflanmasıdır.